"Gnister" - Kapitel 1.

1. Del - En Rönnahorra vokser op.

Blandt mange gode mindedage i min tilværelse må jeg vel vælge den 23. Juli 1930 som den vigtigste.
Da blev jeg født som søn af Garagemester Charles Aksel Richard Aakjær og hustru Helga Maria , født Hansen, som det fremgår af dåbsattesten.
Hvis der var en god fe, der over min vugge udtalte ønsket om, at jeg i livet måtte erhverve rigdom, visdom og berømmelse, har hun nok enten været hæs eller af generthed hvisket disse gode ord - ingen af delene er i større målestok rigtigt faldet i min lod. Jeg skal dog ikke klage og er rimeligt tilfreds med det, der er blevet min del. Dog venter jeg stadig på, at der vil blive opsat en mindeplade på mit fødehjem i Ellekongestræde nr. 12 B,2, - der hvor der indtil fornylig var Bodega - men man ved jo aldrig?

Som det også fremgår af dåbsattesten blev jeg velsignet med navnene Louis, Christian, Michael, hvilket var den første byrde, der blev lagt på mine små skuldre.
Louis var efter min farfar, der igen var opkaldt efter den velbekendte socialist Louis Pio. Præsten, der udskrev dåbsattesten, har lavet en anmærkning: x)Fransk udtale, men det er åbenbart noget mine forældre har misforstået. Anmærkningen x) blev flyttet op som en apostrof - blev til Loui´s og brugt på breve og i anden sammenhæng. Desuden er der langt fra Rønne til Paris, så den franske udtale gled ud og blev erstattet med det bornholmske Lois - udtalt Lo-is Retfærdigvis må jeg vist sige, at far var den, der brugte den rigtigste udtale, men han var jo også "førder".
Christian er efter min morfar - godt det ikke blev hans andet navn - Jensinius!
Michael ved jeg ikke, hvorfor jeg skulle hedde.
Jeg kunne ikke lide mit fornavn - syntes, det lød fjollet. Mange år efter fik jeg derfor for en femmer slettet de to første navne til stor fortvivelse for min mor, som selvfølgelig aldrig rigtig fik lært at bruge Michael. Det er der nu mange andre, der heller ikke har. Den dag i dag kan jeg opleve at blive tiltalt med Lois!.

Mine forældre kom fra hver sin ende af landet. Far var født i 1903 i Holsted i Jylland tæt ved den daværende grænse ved Kongeåen. Han blev handelsuddannet i Korsør, men kom i 1925 via forskellige forbindelser til Missionshotellet i Rønne (nuværende Hotel Hoffman) som hotelkarl og portier. Her traf han min mor, som arbejdede på hotellet som smørrebrødsjomfru. Hun var født i Lobbæk i 1901, hvor min morfar var bestyrer på mejeriet.
Disse to unge mennesker fik altså et godt øje til hinanden - har mor mon hjulpet far lidt på vej med lidt ekstra fra smørrebrødskælderen, og har fars flotte uniform og hans muntre, charmerende væsen også gjort sit?

Den 5. April 1929 blev de gift - for øvrigt under en rigtig snestorm, og det unge par flyttede ind i Ellekongestræde nr. 12 på 2. Sal.
Far var i 1926 blevet ansat som garagemester i autocentralen, der på den tid var eet af de førende servicecentre for automobiler og motorcykler m.m. Der var garageanlæg - et stort værksted med flere mekanikere, tankanlæg o.s.v.. Autocentralen lå, hvor nu en del af Nettos parkeringsplads er.
Der var ud- og indkørsel dels til Ellekongestræde og dels til Sct. Mortensgades nedre ende mod torvet. Omkring 1930 indrettede ejeren af Autocentralen Hofjægermester P. Rasch en benzinstation på hjørnet af Ellekongestræde og Lille Ellekongestræde. Den dag i dag kan man på grunden se fundamenterne og rør til tankanlæget stikke op.
Min far blev ansat som forretningsfører for Bornholms Nafta benzin- og olieimport, som firmaet vist hed. Man har fortalt mig, at det var russisk benzin, der blev importeret i 200 ltr. Tromler. Sammenligner man med vore dages kæmpetankbiler, kan man undre sig over den lidt primitive form for distribution, men behovet for drivmidler og energi i det hele taget var jo også langt mindre. At have bil var ikke hvermand beskåret, og oliefyr var vel ikke rigtig opfundet endnu?

Her på 2. Salen i Ellekongestræde blev lille Louis altså født. Af gode grunde kan jeg ikke berette meget fra de første år - ikke andet end hvad der er blevet mig fortalt. Et års tid efter må familien have fået tilbudt 1. Salen, og medens den blev sat istand, boede vi kort tid i et hus i Rolighedsgade.
Min søster Alice blev imidlertid født i maj måned 1933 i Ellekongestræde, og familien er altså flyttet tilbage til den nye lejlighed.
Der er svage minder om stejle trapper og et mørkt køkken, hvor der på døren var ophængt en stor sprællemand, vel nok for at glæde mig, men med det absolut modsatte resultat. Jeg var rædselsslagen over denne skæggede mand på døren, der kunne spjætte med arme og ben. Rædselsslagen blev jeg også en gang nede i Autocentralens gård, hvor jeg oplevede far bag rattet i en bil, medens et par store, sorte mænd stående på bilens trinbrædt fik køretøjet til at gynge kraftigt fra side til side. Jeg lille unge skreg i vilden sky over at se min far i en så farefuld situation, og blev først rolig igen på hans arm.
Med alderen må jeg være blevet lidt modigere, for det er blevet fortalt, at far en dag måtte hente mig ned fra en lysmast, som jeg var kravlet et godt stykke op i.
Mor kunne fortælle om en lille dreng, der efter besøg hos folkene på autoværkstedet kom hjem - sort af olie og med lommerne fyldt med møtrikker, twist og andre rare sager, ligesom de rigtige mekanikere havde. Jeg tror dog ikke, hun havde helt samme opfattelse af, hvordan hendes pode skulle se ud!

Livet igennem har jeg været omgivet af dyr - hunde, katte, undulater, skildpadder og meget andet. Min første erindring om et sådant kæledyr er "Nafta". Det var en kæmpestor sort-hvidplettet Grand Danois, der vel egentlig var tænkt som vagthund nede på benzindepotet på sydhavnen, men som det meste af sin tid havde ophold hjemme i Ellekongestræde. På et billede af mig som ca. treårig rager "Nafta" op over mig, selv om han sidder ned, og jeg står op.

På den tid var der torvedag to gange om ugen - onsdag og lørdag. Mange forskellige boder fyldte det meste af torvet på begge sider af springvandet. I den sydlige ende solgtes grøntsager, blomster m.m., medens den nordlige ende var forbeholdt slagtere, fiskehandlere, ostemænd m.fl.

En dag stak "Nafta" sit kæmpehoved ind over slagterens disk og forsynede sig med en forsvarlig flæskesteg, som den fjernede sig med i vrimlen af torvekunder. Slagteren må være blevet rædselsslagen og lammet ved synet af denne uhyrlige hund, men da "Nafta" nogen tid senere gentog sin selvbetjening ved hans disk, blev rædslen til forargelse og vrede, og han samlede så meget mod, at han fulgte i hundens spor, som endte hjemme ved vor dør. Foruden trusler om polititilhold for hunden m.m. måtte far betale for den bortførte steg.
Om hunden havde andre belastende ting på sin samvittighed, ved jeg ikke, men den forsvandt fra hjemmet. Det blev sagt, at den var blevet sendt på landet, hvilket nok også er rigtigt.
At blive sendt på landet var et udtryk mor brugte, når hun syntes, jeg havde været uartig. "Hvis Du ikke er ordentlig, bliver Du sendt på landet" sagde hun til mig i en truende tone, og efterhånden fik jeg den opfattelse, at det måtte være en frygtelig straf.
Et andet udtryk hun brugte for at forstærke sine formaninger var: "Du er en rigtig Bolchevik", og da jeg en dag dristede mig til at spørge, hvad en Bolchevik var, fik jeg forklaret, at det var nogle mennesker ovre i Rusland, der blandt mange andre forfærdelige handlinger også åd små børn! I min naive barnetro på de voksnes ord holdt jeg mig i skindet længe og var sød - ofte i flere timer.

Hvis jeg havde begået grovere forseelser, kunne der godt vanke klø, og mor var ikke bange for at bruge en bøjle, en børste eller lignende, når straffen skulle eksekveres. Far var ikke så håndfast, men nøjedes med at skælde ud. Egentlig kan jeg kun huske to gange, hvor han har slået mig - den ene gang på opfordring af mor - den anden gang ved en fejltagelse eller misforståelse.
I det første tilfælde var det penge, der spillede ind. Jeg havde erhvervet mig en mønt - næppe over 25 øre, men for mig femårige dreng en formue, som skulle omsættes i slik - vi havde også vore lyster dengang.
Jeg må have hygget mig vældigt på min turne til slikbutikker og købmandsforretninger rundt torvet og omliggende gader, for da den sidste øre var brugt,, var mørket faldet på og butikkerne lukket. Der var noget inde i mit hoved, der sagde mig, at det vist var ved at være spisetid, og at jeg hellere måtte se at komme hjem til Sct. Mortensgade i varmen. Det gjorde jeg så sandelig også. Et par urolige og vrede forældre ventede med mange spørgsmål, og da jeg åbenbart ikke har kunnet svare tilfredsstillende nok, beordrede mor far til at give mig en endefuld med en bøjle. Højt skrålende og ret rødmosset bagi blev jeg sendt i seng, medens resten af familien satte sig til aftensmåltidet. Dybt forurettet lå jeg der i mørket og funderede over livets tilskikkelser, indtil far noget senere kom ind til mig og hviskende spurgte, om jeg var sulten, hvilket jeg trods min nylige svælgen i bolsjer og andet sødt måtte sige ja til. Et par håndmadder og et lille klap på kinden samt et "sov nu min dreng", gav mig igen håb om, at man kunne lide mig!

Den anden gang, far viste sin styrke, var adskillige år senere - jeg må have været omkring 14 år. Familien var samlet omkring bordet i Storegade til aftensmåltidet. Far sad ved bordenden og jeg var placeret nærmest ham på langsiden. Af én eller anden årsag kom vi to op at skændes, og jeg må være kommet til at gøre en bevægelse med armen, som far opfattede som et angreb. Han reagerede prompte ved at give mig en ordentlig lussing med det resultat, at jeg faldt baglæns ned af taburetten, jeg sad på. Stor opstandelse, men det må have set ret komisk ud med mig rodende på gulvet med et måbende udtryk i ansigtet. Da tumulten havde lagt sig, blev misforståelsen opklaret, og far gav mig noget i retning af en undskyldning.

Det er som sagt de eneste par gange, jeg kan huske, at far har slået. Min søster Alice erindrer, at hun en enkelt gang har fået en endefuld af far. Lillesøster Judith, som var 9 år yngre end jeg, havde mere status af "kæledægge", og kunne bedre sno vore forældre om sin lillefinger.

…. oOo ….

Nye gader.

I 1934 begyndte far som selvstændig erhversdrivende, idet han sammen med en mand, der hed Otto Ølsted, startede en tobaksforretning i Sct. Mortensgade næsten nede ved torvet. Forretningen blev kaldt COHM - en sammentrækning af Charles, Otto, Helga og Magda evt. Martha. Samtidig med oprettelsen af denne forretning overtog de to mænd ambulancekørslen på Bornholm fra Rasch, Autocentralen. Efter få år døde Ølsted imidlertid, og far kørte forretningerne videre alene.
Vor familie fik - vel sagtens som følge af de ændrede arbejdsforhold for min far, et nyt hjem i Sct. Mortensgade med Valgmenighedskirken som nærmeste nabo.

Hvor meget flytningen fra Ellekongestrædernes toppede brosten og smalle vinkelformede forløb betød for mig, har jeg ingen erindring om, men jeg kan øjne visse sammenfaldende træk - rent bygningsmæssigt fra de to gader. Foruden telefonselskabet K.T.A.S.´s store tårn, der samlede alle trådene fra Rønnes telefoner over vore hoveder som et kæmpemæssigt spindelvæv - det var vel eet af de højeste bygningsværker i Rønne på den tid, udgjorde Vestre skole nok den mest markante bygning i min "første gade". Den rummede klasserne op til tredje, og jeg skulle da også senere nyde godt af dens skærmende granitmure, der ragede op, når man drejede ind i gaden fra Lille Torv. Nu fyldes pladsen af Bornholmercenteret og dets parkeringsplads.
Udformningen af bygningens arkitektur skyldtes professor M. Bidstrup, der som bekendt har mange bygningsværker over hele øen - især kirker og andre offentlige bygninger på samvittigheden. Han mente åbenbart, at på Bornholm skulle der bruges granit til de mere officielle bygninger. I og for sig en fornuftig tanke - om end resultatet i dag virker noget bastant.

Da vi flyttede op i den brede og lige Sct. Mortensgade, kom vi til at bo midt i Bidstrup dynastiets "Hovedkvarter". Arkitekt Niels Holger Larsen har i Bornholms museums 100 års jubilæumsskrift fra 1993 bl.a. beskrevet den øverste del af Sct. Mortensgade fra Stettestræde til Pingels alle og nævner, at gaden en gang blev kaldt H.P. Bidstrups gade, grundet "Bidstruppernes" mange aktiviteter i gaden. H.P. Bidstrup startede i 1843 en byggeforretning, som kom til at stå for meget nyt byggeri her på øen. Foruden Mathias Bidstrup var der også andre arkitekter i familien bl.a. Harald Bidstrup - en nevø til Mathias. Begge har de sat deres præg på gaden, men Mathias Bidstrup er vel nok den mest kendte af de to. Navnet Bidstrup lever den dag i dag i byggevarefirmaet Fridolf og Bidstrup.
Foruden Valgmenighedskirken havde han også tegnet Teknisk skole skråt overfor, men også sin privatbolig ved siden af. Mon ikke han også havde en finger med i købmandsbutikken på hjørnet overfor museet, som både han og hans nevø Harald Bidstrup stod for ombygningen af først i tyverne.
Da mine forældre flyttede op i dette kvarter, var Mathias Bidstrup død i 1929, men hans to ugifte døtre boede stadig i deres fædrenehjem. Det var to søde "gamle" damer - hvor gamle ved jeg ikke, men det skete af og til, at jeg kom ind til dem og blev budt på bolsjer fra en stor dåse.
Også klokkerkonen ved valgmenighedskirken nød til tider godt af mit besøg. Engang fik jeg lov til at komme med op i tårnet for at se på, medens hun ringede solen ned. Jeg blev vældig forskrækket, da klokken begyndte at give lyd fra sig.

Det er kun svage skygger, der tegner sig på min erindringstavle fra hjemmet i Sct. Mortensgade. En stor mørk stue med en viftepalme på sin høje sokkel - et værelse med nedrullede gardiner, hvor jeg lå og led på grund af en børnesygdom, jeg havde pådraget mig, samt et soveværelse med fugtige vægge, hvor "pyssene" under sengene i min natlige fantasi voksede til uhyrlige størrelser.
Der er også noget med en rotte, som far og en logerende mand jagtede ude i den lille gård. Samme logerende, som vist hed Madsen, var chauffør for et oliefirma - DPAS - senere ESSO og lugtede stramt af benzin og olie, når han ved fyraftenstid vendte hjem til sit logi. Det forekommer mig, at far og Madsen spillede billard inde i stuen med viftepalmen om aftenen samt, at han måske også var på kost hos os?
Ser jeg på min venstre hånd, fremtræder der ved tommelfingerens rod et ar, som giver én af de klareste erindringer om tiden i Sct. Mortensgade. Jeg skulle løbe ned til ismejeriet på hjørnet af Lille Madsesgade og Sct. Mortensgade for at købe en liter mælk. På vejen derned faldt jeg på Valgmenighedskirkens trappe. Flasken knustes, og jeg skar mig grundigt. Det blødte voldsomt, og jeg troede allermindst, at jeg var døden nær, men som så mange gange senere i livet slap jeg rimeligt over mine "klumpedumpe" affærer.
På det modsatte hjørne af gaden - overfor museet, lå købmand Th. Bang Rønnes forretning, hvor mangen en femøre er blevet omsat i søde sager. Vi børn yndede at kalde købmanden for Tju Bang Rønne - dog udenfor hans hørevidde.

…. oOo ….

Efter 3-4 års forløb brød familien op fra Sct. Mortensgade og flyttede ned i Damgade 17, og et nyt afsnit af "Min Barndoms gader" begyndte.
Damgade 17 var en del af et stort ejendomskompleks, der strakte sig fra Elna Kofoeds boghandel på Lille Torv (der er vist tøjbutik i dag), rundt om hjørnet af Damgade og et godt stykke ned ad denne. Ud mod Lille Torv var huset i flere etager i "Bidstrup stil" og indeholdt flere forretninger. Der var indkørsel til en ret stor gårdplads gennem en overbygget port. I gården fandtes foruden diverse skure også en del garager samt en benzintank midt i gården.
Nederst i bunden af gården kom man ind i en have, der grænsede op til Asylets område. Også dette er nu udlagt til parkeringspladser. Haven var forsynet med diverse træer og buske og en stor græsplæne. Desuden var der et flot grønt lysthus i tidens stil. Vi lejere havde adgang til dette lille paradis, og jeg fik mulighed for at holde en kanin og et par dværghøns. Senere blev det meste af haven delt fra med et kraftigt plankeværk.
Huset i Damgade var lav bebyggelse, dog med et lille loftsværelser over en del af vor lejlighed.
Hele ejendomskomplekset ejedes af Michael Andersen fra keramikfabrikken af samme navn. De boede selv på 1. Sal på hjørnet af Lille Torv og Damgade med deres to sønner Michael og Svend. Michael var nogenlunde jævnaldrende med mig og blev senere min tandlæge gennem næsten 30 år med klinik i barndommens gård..
Resten af komplekset blev lejet ud til forskellige erhvervs- og beboelsesformål.
Det var således et stort og spændende område midt i byen, der nu skulle tages i "besiddelse".

Grunden til flytningen fra Sct. Mortensgade og Autocentralen til Lille Torv har sikkert været, at fars virketrang har drevet ham til at søge lidt større forhold. Han rådede nu over to ambulancer og ved at leje sig ind i én af butikkerne på Lille Torv kunne han samle de to - skulle man synes - vidt forskellige virksomheder samt privatbolig samme sted. Mor kunne med kort varsel afløse i forretningen, når begge ambulancer var ude at køre. Min farbror Niels kørte den anden ambulance, og der var desuden ansat en medhjælper.

Det første sted tobaksforretningen COHM blev flyttet til på Lille Torv var i den nordlige del af ejendommen op mod boghandler Elna Kofoed. Senere flyttedes den til den anden side af porten, og en grønthandler Gunnar Westh overtog lokalerne - til stor fryd for os unger, som brugte hans mere eller mindre aflagte og halvrådne grøntsager som kasteskyts i gården, hvad garageporte og mure tydeligt bar spor af. Det hændte også, at vi byggede borge af hans tomme kasser, men det var grønthandleren nu ikke særlig stemt for.
Næste forretning i ejendommen indeholdt en engrosforretning for gummifodtøj. Indehaveren hed Frandsen., og han og hans familie beboede lejligheden på første sal. De havde en søn, der ligeledes var ret jævnaldrende med mig, hvorfor jeg ofte kom i hans hjem. Drengen hed Kurt, men blev kaldt Lasse, og var, så vidt jeg har forstået "lidt svagelig", hvorfor hans moder måtte have lidt kontrol med hans færden. Det skete ofte, at hun lukkede vinduet op på 1. sal og råbte ned i gården: "Lasse, Du skal op og linge", hvilket på nudansk betød, at han skulle op at tisse!
Det morede vi andre børn os noget over og har sikkert drillet ham med det. Børn er jo ofte ubarmhjertlige.
Gummigrossereren havde lager i en bygning midt i gården. Der lugtede kraftigt af alle de forskellige former for fodbeklædning inden for faget, men kraftigst lugtede tønderne med rågummi, som solgtes til skomagerne ude på øen til reparation af såler etc. Når en tønde var tømt, fik vi unger lov til at skrabe resterne af tønderne og fik på den måde lejlighed til at lave udmærkede bolde.

På hjørnet af Lille Torv og Damgade havde cykelhandler Mynster Kofoed forretning og værksted. Der lugtede velkendt af cykelslanger, dæk og olie - en lugt jeg var fortrolig med fra fødslen.
Mellem cykelhandleren og vort hjem var der i Damgade en lille lejlighed, hvor "Gårdmanden" eller viceværten og hans kone boede. Det var et ældre ægtepar, der hed Didriksen. De kom vist nok fra landet, hvor de havde haft en lille ejendom, men var nu flyttet til byen. Hvor gamle de egentlig var, ved jeg ikke, men med min alder var alt over 15 år "gammelt".

Ofte forbinder man en vicevært med noget "barskt" - en person, der evig og altid er efter ungerne i gården, men sådan kan jeg slet ikke erindre vor vicevært. Skete det en sjælden gang, at han måtte påtale de værste af vore udskejelser, var det altid på en rolig og venlig måde. For mig var ægteparret Didriksen nogle søde og rare "gamle" mennesker, som vi ofte kom ind til og blev budt på småkager, saftevand og lignende.
Hvordan der så ud i deres lille lejlighed , kan jeg ikke huske udover lampen over bordet, som åbenbart må have gjort et stærkt indtryk på mig. Ikke fordi lampen i sig selv var noget mærkværdigt - det var en almindelig glasskærm i en ledning, men skærmen var forsynet med frynser af forskelligtfarvede glasperler, som strålede, når lyset blev tændt. Jeg syntes, det var det smukkeste, jeg havde set!
Fru Didriksen har nok været, hvad man lidt overlegent kan sige: "Naiv religiøs". En dag, jeg var inde hos hende, tog hun meget højtideligt et fotografi frem og viste mig. Hun fortalte, at det var et billede, hun havde fået fra Amerika. Billedet viste en række træer eller buske, hvor sollyset brød igennem bagfra. Hvis man så nøje efter - fortalte fru Didriksen, kunne man se Jesus stå bag eet af træerne! Jeg må indrømme, at jeg ikke havde evne til at fange situationen, om det så skyldtes manglende fantasi eller om min barnetro ikke var stærk nok. Jeg gik dog ellers i søndagsskole i Emaus, og far og mor sang da godnatsang hver aften for mig. Det skuffede vist nok fru Didriksen, som selv var helt overbevist om rigtigheden af fotografiet - det kunne da ikke lyve!
Det gav dog stødet til mange barnlige overvejelser om det "guddommelige" i min tilværelse.
Ens simple barnetro kan godt være en besværlig faktor - også senere i livet.

Mine forældre var vel ikke det, man kan kalde "religiøse" i særlig høj grad og fulgte vel den kurs, de fleste mennesker havde. Kirken var noget, man besøgte ved højtiderne eller ved specielle lejligheder - ligesom i dag. Vi børn blev da heller ikke "slået" i hovedet med religiøse dogmer. Vi gik i søndagsskole og var med i ungdomsorganisationer med kristeligt tilsnit for at lede os ind på "den rette vej", men ellers blev vi opdraget på god borgelig måde, hvor ærlighed, tro på Gud, Konge og fædreland og især pligttroskab gik som en rød tråd gennem vor opdragelse. Det borgelige islæt viste sig, da jeg engang ytrede ønske om at indtræde i D.U.I. - den socialdemokratiske ungdomsorganisation - jeg syntes, de havde så fine uniformer med røde halsklude. Mit ønske blev pure afvist med, at en ordentlig dreng ikke kunne være med i en sådan "rød" bevægelse - næh, skulle det endelig være, så måtte det blive FDF - ikke engang "de gule spejdere" var godt nok, det var mere for de "fine"

Damgade 17 og Lille Torv 16 blev de næste fem - seks år rammen om familiens liv. Far havde fået en velfungerende virksomhed, som gav brød på bordet til os alle fem. Vi var blevet 3 søskende, idet min lillesøster blev født i marts måned 1939 hjemme i soveværelset i Damgade. Alice og jeg blev sendt op til onkel Otto og tante Emma så længe, fødslen stod på. Først da den renvaskede og sorthårede lille tøs lå og smaskede ved mors bryst, fik vi lov til at komme tilbage.

I 1943 fik min far mulighed for yderligere at realisere sine drømme ved at købe en eksisterende gammel velrenomeret købmandsgård på hjørnet af Storegade og Snellemark - Krusells ejendom. Købmand Krusell var død, og enken Alma Krusell var også lidt til års og havde vel ikke kræfter til at drive forretningen videre.
Igen måtte vi flytte til nye omgivelser - et nyt hjørne i et nyt kvarter med nye naboer. Jeg har ofte spekuleret på, om disse jævnt forekommende flytninger, som også fulgte mig senere hen, har befordret min udlængsel og rejselyst.
Flytningen fra Lille Torv til Storegade/Snellemark var ellers ret spændende. Selv om jeg havde haft gode muligheder for udfoldelse, gav den gamle købmandsgård mig nye og andre udfordringer, som jeg med mine nu tretten år skulle forsøge at udnytte.
Det var egentlig en ret stor ejendom, min far overtog. Den bestod af flere afsnit. I Storegade nr. 25 var der en udlejningslejlighed med egen indgang. Dernæst kom privatboligen med en imponerende sandstenstrappe og en fin dør, som markerede, at her boede en velstillet familie. Trappen er stadig at se, da denne ende af ejendommen blev rimeligt skånet for de senere ulykker, som lagde resten i ruiner.
På hjørnet af Storegade og Snellemark var indgangen til købmandsbutikken. Også her var der en fin trappe, men det mest iøjefaldende var dog to sukkertoppe, der hængte som blikfang over trappen.
Ned ad Snellemark kom så længen med forretningen og lager samt det tilhørende kaffebrænderi. Mange husker vel endnu den "kaffedrikkende" mekaniske dukke i det høje vindue reklamerende for de aktuelle aktiviteter. Den nederste del af ejendommen var et tilbygget beboelseshus, som var lejet ud. Afdøde arkitekt Thorsen fra Rønne har i øvrigt på udmærket vis beskrevet den gamle ejendoms historie
Bag bygningerne var der en ret stor gårdsplads med nogle små skure og en bygning i det ene hjørne. Her stod en gammeldags tøjrulle, som kunderne kunne benytte gratis.

Krusells købmandsgård virkede for mig som at flytte ind på en gammel borg fra eventyrenes tid. Der var dybe kældre med mystiske aflukker, lofter hvor gulvet var belagt med stampet ler og den gamle forretning, som ikke havde været moderniseret i mangfoldige år. Også "privaten" bar præg af fortid med høje mørke træpaneler og relieftapeter. I kaffebrænderiet stod de gamle maskiner med de blanke kobberpander. Krusells kaffe var vidt bekendt, men på grund af krigen var denne virksomhed standset, og selv om far gjorde nogle forsøg med brænding af byg, blev det aldrig succes.

I disse omgivelser flyttede så familien Aakjær ind i 1943 - midt under 2. Verdenskrig. Der blev moderniseret en del i "Privaten", men ellers fik forretningen og bygningerne i øvrigt lov til at stå, som de havde stået i mange, mange år.

De sidste år af krigen blev som for alle andre en tid præget af uro, men også forventning. Det har ikke været let for far at drive købmandsforretning under de forhold med vareknaphed og rationering på alle fronter - nystartet og ikke alt for velfunderet rent økonomisk. Det er dog mit indtryk, at han ifølge sin natur ydede en stor indsats for at få en levedygtig forretning op at stå. Dog måtte han i 1944 indse, at han ikke på samme tid kunne tilgodese interessen i ambulancetjenesten og sin virksomhed som købmand, hvorfor han overdrog de to ambulancer til Zone-Redningskorpset.

1945 - et magisk årstal for de fleste af min årgang. Fred - krigshandlinger - befrielse/besættelse igen o.s.v. 1945 betød også, at jeg måtte tage afsked med "Barndommens gader" og indtræde i voksenalderens liv, men det er en helt anden historie!

…. oOo ….

"Disse verdener".

I det forgående har jeg prøvet at fremlægge de givne rammer omkring min og familiens liv fra min fødsel til mit 15. År. I det følgende vil jeg forsøge at udfylde rammerne yderligere.
Vilkårene for børns opvækst er meget forskellige. Tove Ditlevsen rammer i sin beskrivelse "Min Barndoms gade" i centrum af sin egen og mange andre børns opvækst, men der er en verden til forskel i at vokse op på Vesterbro og i "Provinsen" - endsige på "Landet". Rammerne er ikke ens.
Mine søskende og jeg havde mange fordele frem for barnet på Vesterbro og for den sags skyld mange steder i Rønne. Vi havde først og fremmest et trygt miljø med forældre, der havde til dagen og vejen - far oplevede vist aldrig dette at "krydse", som det hed, når man skulle stille på et kontor hver dag for at bevidne, at man var uden arbejde. I de mere borgelige kredse var det vist almindelig opfatttelse, at en arbejdsløs var lidt doven. Jeg erindrer således en bemærkning fra min mor en dag, vi sad ved middagsbordet, og der gik en mand forbi vore vinduer: "Nå, der kommer han igen - han er vist kronisk arbejdsløs"! Dette med at være kronisk arbejdsløs spekulerede jeg meget over, men har med alderen fået en noget større forståelse for fænomenet.
Vi børn havde også den fordel, at vi havde familie "på landet". Vi havde en bedstefar, der var mejeribestyrer i Lobbæk og en onkel og moster, der havde et avlsbrug udenfor Rønne - Sønderborg hed stedet. Disse to steder var også "Hjem" for mig og har uden tvivl på hver sin måde været med til forme min udvikling.
Da jeg var ni år gammel, var familien allerede flyttet for fjerde gang og skulle komme til at ændre adresse endnu nogle gange - de sidste dog uden mig, da jeg var rejst hjemmefra. Sammenlagt med mine egne flytninger som voksen er det blevet til mindst 15 steder, jeg har boet. Heri er ikke medregnet tiden under militærtjenesten, hvor vi blev flyttet rundt på fem kaserner. Jeg kender derfor udmærket til flytterod og tilpasningsbesvær. Barndommens flytninger har dog mest voldt mine forældre besvær.

Flytningen til Lille Torv betød at hjem og fars arbejdsplads var det samme sted. Ambulancerne holdt i en garage ved siden af soveværelset, og der var ikke mange skridt over gården til kontor og forretning. Det gav en vis tryghed at have forældrene i nærheden.

Som hjemmegående havde mor sin tid fyldt op enten i huset eller når hun måtte slippe gryder og kost for at hjælpe til i forretningen eller passe telefonen. På grund af ambulancetjenesten var der selvfølgelig døgnvagt på telefonen. Vagterne udenfor normal arbejdstid var fordelt mellem far og hans ældre broder Niels, der sammen med en medhjælper var ansat i firmaet.

Når far en sjælden gang trængte til at slappe af med en tur i biografen, havde han sin bestemte plads, hvorfra han let kunne hentes, hvis der var behov for det.

Det har været et ret bundet liv mine forældre havde, dog ikke mere end at de begge, men især far havde overskud til at engagere sig i forskelligt foreningsarbejde - benzinhandlerforeningen, tobakshandlerforening, Røde Kors m.m. Desuden deltog han i politisk arbejde indenfor Rønne venstreforening - mærkeligt nok, da det egentligt var min opfattelse, at han var mere socialdemokratisk indstillet. Han er måske blevet påvirket af min morfar som havde en fremtrædende plads i partiet Venstre. Morfar sad bl.a. i sognerådet enten i Nylars eller Vestermarie i adskillige år, ligesom han havde adskillige andre mere eller mindre offentlige tillidshverv.

Far blev efter krigen selv valgt ind i Rønne byråd for Venstre i en fireårs periode. Det lykkedes ham da at få udvirket, at hele gadeforløbet mellem havnen og torvet kom til at hedde Snellemark - før var det tre små gader med Vestergade nederst, derefter et kort stykke Snellemark og sidst Nygade.

Som man måske kan forstå, blev der ikke altid så megen tid til os børn, hvilket også har pint far. Han sagde således til mig engang, da jeg selv havde stiftet familie og havde halvstore børn: "Tag Dig af Dine børn, medens tid er - tal med dem - en dag er det forsent"! Han indså nok, at han måske havde svigtet lidt på det område. Egentlig blev far og jeg først lidt fortrolige kort før hans død. Han havde gennemgået en operation og stod for at skulle rejse på rekreation et sted på Sjælland. Dette nåede han ikke, da han atter måtte indlægges på sygehuset. Det var på denne aften, at hans udtalelse om at tage tiden iagt faldt. Desværre har jeg ikke altid selv fulgt dette gode råd, som jeg burde, men jeg kan absolut tilslutte mig dets værdi og give det videre.

I lighed med sin øvrige familie havde min far i almindelighed et let og muntert sind. I nogle år var der samlet fire af brødrene Aakjær i Rønne. Foruden far var der onklerne Niels, som var snedker af profession, Emanuel, der overtog Rønne bybus (også fra Poul Rasch, Autocentralen) samt Otto, der arbejdede med gartneri ved kommunen og senere i mange år var pedel på Østre skole. Den femte broder - Christian boede i Skjern. Alle havde de et let sind, vil jeg påstå. Jeg husker en morgen på Rønne havn, hvor familierne var nede ved damperen for at tage imod de hjemvendende familiefædre, som havde været i Jylland for at begrave deres mor. Da kunne man fra skibet høre de fire brødre, der i kor foredrog: "Vi kommer li´fra Svendborg a´"… Måske lidt upassende vil nogen mene, men sådan var de bare!

Farfar havde samme glade grundsyn på livet, og det var altid en fryd, når han kom på besøg hos os. Glad og mild rejste han rundt i landet til sin store børneflok, da han blev pensioneret som togfører fra DSB. Han havde 11 børn - 5 drenge og 6 piger samt et plejebarn, så der var nok af steder over hele landet at besøge.

Det var en stor sorg for farfar, eller som vi kaldte ham "Bedstefar fra Jylland", da han måtte begrave min far, der døde i 1961 kun 58 år gammel. Far var det første og eneste barn, der døde, medens farfar endnu vi i live. Ved den efterfølgende sammenkomst efter begravelsen holdt han en bevægende tale, som han sluttede med at sige noget i retning af: "Nu har vi grædt sammen - nu skal vi le sammen", hvorpå han lagde ud med at fortælle en morsom historie.

Selvom far havde et let og muntert sind som grundsubstans, blev det dæmpet noget i hverdagen. Forholdet til omgangskreds og tidens knapt så frie facon i de kredse, han iøvrigt færdedes i, men ikke mindst arbejdsbyrden samt mors lidt "stive" facon, gjorde vel også sit?

Jeg må tilstå, at jeg aldrig lærte mine forældre rigtigt at kende og kan derfor heller ikke så mange år efter komme med en beskrivelse, der yder dem fuld retfærdighed. Mor lærte jeg bedre at forstå på hendes gamle dage.
Det sker, at jeg i drømme "taler" med far - måske for at søge råd og vejledning - hvilket kan tyde på et savn i barnetiden?

……

Jeg har nævnt, at mor efter min mening havde en lidt "stiv" facon at tackle hverdagens små og store hændelser på. For hende var tingene mere sort eller hvidt, og hun havde som regel altid forudfattede meninger om tingene. Det var måske derfor, at hun til tider brugte håndfaste argumenter? Hun var opfødt i et solidt borgeligt hjem i Lobbæk, hvor det var faderen, der var den dominerende skikkelse. Morfar stammede fra Poulsker, hvor hans far var smed, så der har vel fulgt en vis portion "landlighed" med til hjemmet i Lobbæk.
Mormor kom fra Nexø og havde aner i det svenske, idet hendes far (min oldefar) indvandrede fra sydsverige under navnet Svensson, som senere blev ændret til Svendsen. Jeg har aldrig mødt denne mand, hvorimod jeg svagt kan huske min oldemor. Der var også en masse børn i mormors familie, hvis efterkommere på flere måder har sat deres præg på øens erhvervsliv. Afdøde entreprenør Poul Larsen var således mors fætter.
Der var tre piger i det "Hansenske" hjem i Lobbæk. Mor var den ældste - født i 19o1, Ella, der døde ret ung i barselsseng med min kusine Birte samt Lily, der trods et alvorligt handicap til sin død i en alder af 95 år stadig var præget af den livskraft, der som barn gav hende tilnavnet "Mejeristens dreng". Mine bedsteforældre havde desuden den sorg at miste en lille søn, som døde under "Den spanske syge", der krævede mange ofre først i dette århundrede.

At mor ikke har fornægtet sin ungdom, har jeg hørt flere udtalelser om fra fordums beundrere, men hun var så uheldig "at komme i ulykke", som det hed dengang. Hun fødte en søn udenfor ægteskab i 1922, hvilket med baggrund i tidens moralkodex og især hendes sociale status som datter af én af sognets fremtrædende mænd må være noget, man har talt om ved kaffebordene rundt om i sognet. Mors "uægte" søn blev døbt Poul og blev opdraget hos mine bedsteforældre som deres egen.

Denne "Onkel Poul" kom senere i lære hos manufakturhandler Simon Madsen i Rønne og boede en overgang hos os i Damgade. Vi børn reflekterede ikke over den ringe aldersforskel, men accepterede betegnelsen onkel uden videre. Han indgik i familien og blev vel nærmest betragtet som en storebror - hvad han jo også var, dog med en vis distance, idet han sandsynligvis heller ikke selv var klar over sin herkomst. Poul forlovede sig senere med Lilian, en sød pige, som var et år ældre end jeg, og som jeg nærede en vis betagelse for.

…….

"Min Morfars hus"

Mors fødehjem i Lobbæk var stort efter datidens forhold i almindelighed. Indretningen var præget af solid borgelig standard, og det er egentlig besynderligt, at jeg husker flere detaljer fra mine bedsteforældres hjem end fra mine egne. Det kan nok forklares med, at vi kom meget til Lobbæk, ligesom vi i nogle måneder i 1945 var indkvarterede der, da vort eget hjem i Rønne var bombeskadet..

Der føltes altid varmt og rart i mine bedsteforældres hjem, dels på grund af hjertevarme, dels fordi der var indlagt centralvarme, som ellers ikke var så almindeligt. Varmekilden var den store mejerikedel, som blev passet og fodret af fyrbøder Jørgensen, som mødte meget tidligt om morgenen for at få dampen op på kedlen til de mange maskiner.

Samme kedel har jeg en smertelig erindring om, idet jeg under én af mine "klumpe-dumpe" ture faldt ned fra den og slog hovedet så meget, at jeg besvimede.

Under krigen kneb det med at skaffe brændsel, og man måtte gribe til at fyre med bl.a. tjørnekvas. Det lå i store bunker bag ved mejeriet, og det må have været et stort arbejde at få findelt dette stikkende materiale - men varme kunne det.

Fyrbøder Jørgensen kunne berette om en uhyggelig hændelse med en kat, der engang, da kedelen var blevet "trukket", d.v.s. renset for aske m.m., var kravlet ind og lagt sig i bunden af den lune kedel. Da man atter fyrede op, kom katten farende ud med ild i pelsen, og man måtte foranstalte en større jagt på den for at få den aflivet.

Andre ubehagelige erindringer med dyr på mejeriet var aflivning af fangede rotter, som i deres fangstbure blev sænket ned i kølebassinet bag mejeriet. Rotterne var i stand til at holde vejret meget længe, og vi unger betragtede med nysgerrig rædsel deres dødskamp.

Bestyrerboligen havde delvis fælles loftsetage med selve mejeriafdelingen, men var i øvrigt adskilt fra denne med en brolagt gennemkørsel med porte i begge ender. Her holdt de store mælkevogne med jernbeslåede hjul, og jungerne blev langet op på en platform til opvejning. Det hændte, at én af de dampende heste efterlod en stak ligeså dampende hestepærer, men de blev meget hurtigt fjernet igen. Fra en anden platform udleveredes tomme junger m.m.

Medens opvejningen af mælken foregik, kørte vognene om bag mejeriet, hvor hestene blev spændt fra og fik et lille hvil og en mulepose i staldene. Kuskene fik således også tid til indkøb og en kop kaffe fra termokanden.

Indgangen til "Privaten" lå i vognporten. Fra forstuens halvmørke førte døre ind til bedstefars privatkontor, til kælderen og til køkkenet, men man kunne også via en vinkeltrappe komme op til loftsetagen, hvor der var soveværelse, pigekammer m.m.. Trappen trak som en magnet på os unger, og vi prøvede ofte at overgå hinanden i dristighed ved at vise, hvor højt vi turde springe fra. Legen endte gerne med, at én af os slog sig og tudede eller at larmen tilkaldte én af de voksne. I begge tilfælde blev legen hurtigt stoppet.. Åbnede man døren til kælderen, slog alle slags dufte - alt efter årstid - én imøde fra dette gastronomiske skatkammer. Pølser og andre røgvarers skarpe duft, spegesilden og saltmaden i karret, grøntsagernes mangeartede dufte, lugten af brød og om sommeren rødgrødens vaniljeduft kildrede lugtesansen, når man steg ned af kældertrappen, men blandede der sig ikke en svag lugt af indelukkethed og fugt i koret?

I kælderens dyb stod store glas og krukker med havens høst af bær og frugter, men for os børn var det mest interessante sikkert kasserne med sodavand - citronvand og rød hindbærvand. Det skabte altid forventning, når patentproppen med et svup blev åbnet for de brusende herligheder.
I det rummelige køkken herskede bedstemor egenvældigt. Lille, rund og stilfærdig i sin højhalsede kjole rumsterede hun med potter og pander ved det sortpudsede komfur med det blanke messinggelænder. Bedstefar var glad for god og rigelig mad, og det var bedstemor og senere efter hendes død i august 1939 husbestyrerinden frk. Seerup kvinder for at tilgodese. Køkkenet har nok ikke været det sted, hvor jeg opholdt mig mest, men det forekommer mig, at det var malet i tidens blå farve, og at der var blåmønstrede kakler på væggen over komfuret.

Erindringen hopper til den lille spisestue nærmest køkkenet. Rummet var ikke stort, og pladsen blev endnu mindre af det store spisebord, hvor bedstefar havde sin plads for bordenden med ryggen til vinduet ud mod haven. En stor "skænk" optog sin del af den beskedne plads. Dagens højdepunkter blev tilbragt her ved indtagelsen af de absolut tidsbestemte måltider sammen med aflytning af nyhederne fra "Danmarks radio, København-Kalundborg" på langbølgesenderen. Den lille radio med rulleskalaen havde sin plads her i spisestuen og bidrog lidt skrattende til lytterens nyhedstrang. Ellers var det vel nok Bornholms Tidende, der bragte budskaberne fra den store verden.
Også duften af stærk kaffe med hjemmebagt kringle og andet bagværk for ikke at glemme bedstemors æblekage trækker minderne om dette rum frem. Jeg havde nærmest et hadforhold til denne æblekage til trods for, at den var fremstillet af de bedste materialer - æbler fra egen have og masser af det fineste flødeskum, der kunne tænkes, men den støvede, syntes jeg. Det var raspen, der fik hver skefuld til at vokse til det dobbelte i munden, og da man selvfølgelig fik tildelt en forsvarlig portion, som ligeså selvfølgelig skulle spises op til sidste krumme, ja så kan en lille dreng godt få et lidt anstrengt forhold til æblekage.
Ligesom det var en selvfølge at spise op, hvad der blev lagt på tallerkenen - af de voksne, ligeså selvfølgeligt var det at blive siddende ved bordet til de voksne rejste sig eller man fik lov til at forlade bordet. Bordskik var et meget centralt led i ens opdragelse, og man kan nok få visse ideer om, hvad bedsteforældre og for den sags skyld forældre ville have tænkt og sagt om bordskikken i vore dage, hvor bl.a. fjernsynets velsignelser m.m. har en meget afgørende indflydelse på barnets indtagelse af kalorier og forbliven ved bordet. Et barn kunne heller ikke tillade sig at snyde næsen ved bordet - det skulle foregå i et andet værelse. Havde man forlangt dette i dag, ville et nutidsbarn sikkert tvivle på en voksens mentale tilstand!

Når kaffen med tilbehør var indtaget, kunne man gå ind i "Bedststuen" med det tykke blomstrede gulvtæppe bl.a. møbleret med en stor sofa og dertil hørende tre lænestole - alt betrukket med gråt og blåtmønstret plydsbetræk. Lænestole er måske så meget sagt, da de var høje og stive og ikke særligt egnet til tilbagelænet afslapning, men de var gode at lege i - hvilket naturligvis var strengt forbudt!
Der var mange store, grønne planter i stuen med den obligatoriske viftepalme på sin piedestal som et iøjefaldende element.

Et blankpoleret klaver med sine ligeså polerede svingbare messinglysestager på forsiden var en fristelse for mange små barnefingre. Det var næsten umuligt ikke at lade fingrene hoppe hen over tangenterne - ikke altid til fryd for de voksne. Hvem der egentlig brugte instrumentet ved jeg ikke. Jeg har kun set det i brug enkelte gange, når en gæst satte sig til tangenterne og med mere eller mindre kyndig hånd frembragte en melodi. Ellers stod klaveret der som symbolet på god borgelig velstand og dannelse.

Velstand udstrålede også den store messinglampe med den store stofskærm med snore og klunker. Standeren var også forsynet med nogle små messingkugler, som kunne skrues af, hvad de tit blev.
Sammen med en del andre ting fra mine bedsteforældres hjem, står standerlampen i dag hjemme hos mig. Den er ikke så velpudset mere, og skærmen er skiftet ud med en mere strømlinet type.
Når et hjem opløses spredes indholdet som regel for mange vinde. En del går til næste generation - noget kasseres, men alle disse ting kan alligevel fortælle en lille historie om en svunden tid.

Medens det var kvinderne, der dominerede i det meste af huset, så var kontoret det sted, hvor bedstefar regerede, dog ikke sådan at forstå, at andre var forment adgang dertil, men det var på bedstefars præmisser. Ved skrivebordet med de mange udskæringer og snoede ben kunne han foretage sine økonomiske beregninger, medens piben lå og osede i det store glasaskebæger.
Middagssøvnen eller anden afslapning foregik i en kæmpe lænestol af læder, og her kunne man virkelig tale om afslapning. Man sank dybt ned og kunne drømme sære drømme om skibe på langfart til fremmede lande og andre spændende ting.
Også Chaiselongen indbød til afslapning under det store hæklede tæppe i tern og med grønt silkefoer over sig.
Bedstemor havde sin egen specielt fremstillede stol i et hjørne. Denne stol hører også til "arvegodset", som jeg har herhjemme. Betrækket er fornyet, men polstringen er ligeså god, som da den blev fremstillet for godt tres år siden - det er vel kvalitet?
I et andet hjørne hængte en pudsig bogreol med snoede "ben", og på gulvet stod en avisholder, der kunne minde om en klapstol. Der hængte vist også et pibebrædt med lange piber med billeder på.

Et vigtigt møbel på kontoret var det ovale bord foran Chaiselongen. Her samledes ofte de mandlige medlemmer af et selskab til et spil kort, når familiesamværet blev for anstrengende. Det varede ikke længe før røgen fra piber og cigarer blandede sig med den sødlige duft fra romtoddyerne. Om det var L´hombre eller Whist, der blev spillet, ved jeg ikke, men gennem den halvåbne dør til kontoret hørtes mændenes snakken og ærgelige eller triumferende udråb alt efter forløbet af kortlegen.. Børn var ikke velsete under et kortspil, men det hændte da, at vi sneg os derind og har vel også flere gange brændt fingrene på de skoldhede sølvskeer i de høje toddyglas. Vi blev som regel bedt om at passe vor egen kortleg, der næsten altid var at "svelta svin".
Min far deltog aldrig i de voksnes kortspil. Han hadede kortspil, hvilket han forklarede med, at han i sine unge dage som taxachauffør havde oplevet jydske gårdmænd, der havde spillet sig fra gård og familie. Vore barnlige kortlege deltog han dog ofte i, ligesom han senere godt kunne deltage i et spil langvarigt Canasta, da dette spil blev moderne.

Blev vi unger trætte af at "svelta svin" og hvad de voksne ellers kunne finde på at beskæftige os med, fik vi somme tider lov til at gå op på loftet. Her havde bedstemor gemt en skat, som vi børn satte umådelig stor pris på. Det var en brun papkasse, der engang havde rummet en habit fra én af Rønnes førende manufakturhandlere. Nu var den fyldt med postkort. Kort fra Venner - fjern og nær. Især julekortene vakte vor interesse. Vi kunne få lang tid til at gå ved at rode i denne kasse med de små vidunderlige billeder, især syntes vi om de kort, hvor der var glimmer på. En nutidig frimærkesamler kunne sikkert også finde spændende ting. Kassen med indhold er desværre for længst endt i et flammehav.

Egentlig ville jeg berette om hyggeligt samvær i "bedststuen", når de forskellige grene af familien og venner med børn samledes i fælles glæde ved at lege for eksempel "skibet er ladet med" og andre socialt orienterede lege. Det var ofte ved højtiderne, der var stort komsammen og især ved juletid. Da spillede husets "anneks", verandaen eller havestuen en stor rolle. Denne tilbygning var en forbindelse til den store have udenfor og afspejlede gennem sine mange og små ruder årstidernes skiftende gang. Der var hedt om sommeren og meget koldt om vinteren, hvor isblomsterne på ruderne gav en fin ramme om årets store højdepunkt - julen. Herude blev juletræet sat i køleboks fint pyntet efter bedstemors specielle recept.
At jeg husker bedstemors juletræ skyldes nok, at det var så forskelligt fra det, jeg kendte hjemmefra. Min barndoms juletræer i Rønne var præget af farver og meget forskellig slags pynt, medens bedstemors juletræ var holdt i helt hvidt og lidt sølv. Hvidt var fehåret i mængder, hvide var de udklippede basunengle og de kunstfærdigt flettede kurve og stjerner. Lidt sølvlamé fuldendte det hvide look, og man kan undre sig over, at træets naturlige grønne farve blev accepteret, men flot var det. Fehåret kunne dog nok få tårerne frem i øjnene på et nysgerrigt lille barn, som ikke kunne styre sine fingre - det stak næsten lige så meget som de mange kaktusser i vindueskarmen.
Jeg gad nok vide, om Johannes ad åre husker sin barndoms juletræ pyntet med nedarvet over 100 år gammelt julepynt?
Blev der for hedt på verandaen om sommeren, hvor selv de hårdføre kaktus kunne blegne, rykkede man ud i "Lysthuset" i haven, hvor rødgrød med fløde af 1. klasse forhøjede nydelsen af sommeraftenens stilhed.

Selvom der var indlagt centralvarme i bestyrerboligen, var man ikke gået så vidt som også at installere andre moderne faciliteter såsom bad og toilet. Skulle man på potten eller have et bad, foregik det ude i mejeriet eller i nødsfald på det gamle lokum ude bagved. Jeg kan endda ikke huske, om der var nogen vandhane ved køkkenvasken. Derimod kan jeg huske, at der ved komfuret stod en spand vand på en solid skrik. Denne skrik har jeg nu på mit værksted, hvor den gør god gavn til mange ting.
På grund af manglende faciliteter var det dengang meget almindeligt med et servantestel i soveværelserne. Disse stel kunne variere i materialer og udførelse fra et beskedent blikstel til smukt dekorerede fajancestel. Hvis min erindring ikke svigter helt, forekommer det mig, at der på mine bedsteforældres soveværelse stod et møbel - et lille skab med et nedsænket vaskefad i bordpladen. Nedenunder var der plads til en spand til vaskevandet. Om dagen blev arrangementet sløret af et låg over vaskefadet.

Det er egentlig pudsigt, at et servantestel kan trække andre erindringer frem. Jeg ser mig selv liggende i den store dobbeltseng, hvor jeg af og til fik lov til at sove sammen med bedstefar efter mormors død. Da oplevede jeg til min store undren, hvordan man så ud, når man som voksen fik tøjet af. Bedstefar afførte sig sin jakke, vest og bukser med seler, sokkeholdere, og hvad der ellers hørte til en korrekt påklædning..Der åbenbarede han sig i sin delvise nøgenhed i lange underbukser og uldtrøje - det var virkelig facinerende. Hjemmefra var jeg ikke vant til, at mine forældre blottede sig i den grad - jeg har heller aldrig set dem nøgne i bad eller i andre situationer, ligesom kvindens månedlige cyklus kun blev åbenbaret for mig, da jeg ved et tilfælde kom til at løfte låget på en gryde med nogle stofstrimler svømmende i vand. Ved forespørgsel fik jeg at vide, at det skulle jeg ikke bryde mig om! Der var mange tabuer dengang.

…….

Gennemgangen af mine morfældres hus har måske været lidt lang, men der er endnu et afsnit af Lobbæk mejeri, som jeg kort må beskrive. Selve mejeriet var også en del af den oplevelse, det var at komme på korte eller længere besøg.
Kravlede man op ad jerntrinene fra vognporten til den ene platform i modtagelsen, stod man i en helt ny og spændende verden. Her var larm, fugt, damp og evindelig skyllen gulve - snurrende maskiner med remtræk på kryds og tværs. Kraften kom fra den store dampmaskine i et lokale bagerst i mejeriet, hvor det meget store svinghjul via diverse udvekslinger formidlede kraften til de mange maskiner. Der lugtede sødt af al den varme mælk, og om det har været en form for "moderfiksering", der fik mig til at føle mig meget tiltrukket til stedet, ved jeg ikke, men man kunne ofte finde mig med et pottemål afprøvende de forskellige maskiners produkter. Lun skummetmælk iblandet lidt kærnemælk og lidt fløde fra smørkælderen kan jeg stadig smage på min forhærdede gane. Sjovt nok har min fætter Verner haft samme oplevelser under sine besøg på mejeriet.
"Smørkælderen", som ikke var en kælder, men blev kaldt sådan, var et meget stort rum i forhold til resten af mejeriet, men det er nu nok mest efter ombygningen af en del af mejeriet, at "huskeren" tager fat.
I smørkælderen var det mejeristen Svend Nielsen, der havde det store ord at skulle have sagt. Han regerede over to store smørkerner - vandretliggende tromler med en luge på siden, hvori der var et "koøje". I disse tromler blev den fine fløde fra det store kar forvandlet til et smukt, glinsende og velduftende produkt. Der blev dog også tilsat forskellige ting såsom smørfarve, der blev leveret i glas, som bagefter kunne anvendes som glimrende ølkrus.

Mejeriet i Lobbæk var landskendt for sit gode smør og hentede adskillige anerkendelser hjem. Bedstefar var selv dommer ved de jævnligt forekommende smørbedømmelser ovre, hvilket vi unger - som jeg vist har nævnt, nød godt godt af, når han kom hjem med en dåse søde sager.

Da bedstefar var med i så meget foreningsarbejde, loger m.m. kom han ofte til Rønne, hvor han bl.a. også besøgte "Klubben" i Storegade, som var et samlingspunkt for adskillige af øens veletablerede herrer. Turene til Rønne foregik før krigen i hans bil - en Chevrolet" 1930, som han nærede en stor kærlighed og hengivenhed til. Den blev pudset og plejet næsten som et lille barn. Før udkørsel og ved hjemkomst - ofte ind imellem blev den viftet af med en fjerdusk og ruderne blankede. Det må derfor have pint ham meget, da vi en vinterdag, hvor sneen lå højt langs vejene, kom til at køre efter en slæde lastet med latrintønder. Der kunne ikke overhales, og bedstefar sad og brummede noget i overskægget. Da én af tønderne faldt af slæden og indholdet spredtes - bl.a. op på forruden af bilen, steg bedstefars brummen til noget små drenge absolut ikke havde godt af at høre.
En del af krigstiden måtte bilen som så mange andre klodses op på grund af benzinmangel, og jeg kommer til at tænke på "Storm Petersens" lille fortælling om sin samtale med sin opklodsede lille bil en vinteraften.
I stedet for bilen anskaffede bedstefar en "Sofacykel", som jeg dog ikke tror, blev brugt ret meget. En sofacykel var en cykel med ret små hjul, et langstrakt stel og et langt "gedebukkestyr". Sadlen havde et lille ryglæn, og man mere lå end sad på apparatet. Jeg prøvede den selv et par gange uden særligt held.

Man kunne måske fristes til at kalde bedstefar et "Pernittengryn", men jeg vil snarere kalde ham et ordensmenneske, der ikke tillod nogen slendrian på sit ansvarsområde. Han kunne krævede meget af sine medarbejdere, men også af sig selv. Kort tid før hans død kunne han have fejret 50 års jubilæum - på samme sted, hvilket vel fortæller lidt om hvor vellidt han var?

Bedstefars ordenssans udmøntede sig af og til i lidt pudsige situationer som f.eks. en dag, hvor han med sit pottemål fordelte lidt vand på steder, der efter hans mening ikke var tilstrækkeligt rene og skinnende. Da han kom til at strinte vand på mormors nypudsede vinduer, fik han en kraftig henstilling om at holde sig væk.
Jeg har også set ham bevæbnet med en kost jagtende efterårets faldende blade og med et sprogbrug, jeg skal forskåne mine læsere for. Selv med sit kraftige temperament kunne han ikke bestemme over blæsten.
Mor må have set op til bedstefars temperament, idet hun ofte, når vi unger teede os lidt rigeligt voldsomt, kunne sige: "Det temperament har I ikke fra fremmede"!
Da morfar døde den 2. December 1946 forsvandt én af min barndoms verdener for bestandigt, men som det vist fremgår af det foran beskrevne, optager den stadig en stor plads i min erindring.

…. oOo ….

"Landliv"

En anden verden i min barndoms univers var "Sønderborg" ca. tre kilometer syd for Rønne. Her boede min moster Ella og onkel Osvald med Olsen til efternavn. Her voksede også min et år yngre fætter Verner og min kusine Birthe op. Birthe blev født i 1936 på amtssygehuset i Rønne, som det hed dengang. Desværre døde moster Ella kort efter Birthes fødsel - vistnok af en blodprop.

Sønderborg var et avlsbrug, som det hedder her på øen om et husmandssted eller en mindre gård. Hvor meget jord, der hørte til stedet, ved jeg ikke, men det har tilsyneladende kunnet brødføde familien, selvom onkel en overgang også kørte en mælkerute til Carlsens mejeri i Rønne - sikkert for at supplere indtægterne.
Selve ejendommen var en firelænget gård og havde så vidt jeg husker en besætning på tre heste, hvoraf den ene var en "Remonte", d.v.s. en hest, som militæret havde udstationeret og som i givet fald skulle stille til krigstjeneste, men til daglig kunne bruges i gårdens drift. Den fik føl ca. én gang om året, og mon ikke afkommet skulle afleveres til krigsmagten?
Der var også et antal køer, grise, høns og en lænkehund.

Med sine mange gemmesteder på lofter og i udhuse, beliggende nær skov og strand, var Sønderborg et herligt sted for os drenge at tumle os. Vi fandt da også på mange tossestreger, som ikke altid faldt i god jord hos de voksne.
Moster Ella erindrer jeg ikke meget om på grund af hendes tidlige død, hvorimod onkel Osvald står klarere i min erindring. Han havde et par store hænder, som folk, der var beskæftiget med fysisk arbejde, havde dengang. Han var ret behåret på overarme og bryst, hvilket imponerede mig "Dununge". Som regel var onkel fredelig og venlig, men kunne nu også råbe op, hvis det skulle være.
Onkel Osvald var piberyger, og jeg husker, at han havde en pibe, hvis hoved var udformet som et tyrehoved. Den glædede jeg mig altid over, når han tog den frem. Piberne blev kradset ud i en blikæske, som stod i en skrivebordsskuffe. Det lugtede nu ikke alt for godt, da æsken ikke blev tømt så tit. Det skete dog, når daglejeren kom for at give et nap med i bedriften. Så tømte han æsken og stoppede sin egen pibe med udkradset - det må have været stærk tobak!
Denne daglejer, som jeg ikke husker navnet på, havde klumpfod, hvilket gav ham en noget skæv gang, men da manden var flink og rar, var der vist ingen, der tog sig af det. Under sine ophold på Sønderborg boede han i et lille værelse på loftet i stuelængen. En aften sneg fætter Verner og jeg os op på værelset og lånte hans pibe - nu skulle der ryges, men da vi ikke havde noget tobak, stoppede vi avispapir i piben i stedet for. Det blev nu ikke til mange sug, før vi lidt blege måtte lægge piben fra os.

Efter mosters død måtte onkel Osvald ansætte husbestyrerinder til at stå for husholdningen. I nogle år var det en dame, der hed Randi Funch, og senere blev det Estrid Kofoed, som onkel giftede sig med. Hun blev således en slags tante for mig og stedmor for Verner og Birthe, som var flyttet tilbage til hjemmet efter sit ophold hos os. Onkel Osvald og tante Estrid fik sammen sønnen Sven, som arbejder som disponent i BAF i Rønne. Sven blev dog født længe efter, at jeg havde forladt Rønne, hvorfor jeg ikke har fulgt hans opvækst så nøje.

Nedenfor Sønderborg var stranden og mellem den og skrænterne til det ovenfor fladere land var en gammel lergrav, hvor man tidligere havde hentet ler til eet af teglværkerne inde i Rønne. Begge steder lykkedes det til tider at få en våd sok enten fordi isen var for tynd om vinteren eller fordi man vovede sig for tæt på søen, når der skulle fanges haletudser. Det er for øvrigt lykkedes mig at sluge en haletudse levende efter et væddemål, men jeg havde vist nok en underlig fornemmelse i maven længe efter.

Da FDF i flere år havde eller måske lejede en hytte ved bredden af søen, har jeg adskillige gange overnattet i de kendte omgivelser.

En lidt mere tør leg, vi knægte kunne finde på at fordrive tiden med, var at grave huler i den store halmstak i stakhjelmen på Sønderborg (en stakhjelm er en slags overdækket lade, hvor halmen kunne stå tørt). Selv om vi godt vidste, at det var forbudt at lege i halmen, gravede vi en lodret tunnel fra toppen ned til en hule i bunden af stakken. Med en lommelygte - jeg kan ikke tro vi brugte stearinlys?, hyggede vi os gevaldigt i vort gemmested, indtil der blev kaldt på os. På et tidspunkt blev der dog sat en stopper for vor aktivitet i halmen, og vi måtte finde på andre tossestreger.

Hvorfor mange af vore påhit endte galt - især for mig, kan måske forklares med, at jeg var noget klodset allerede som dreng. Det er ikke småting, jeg som voksen har fået at høre om min fremfærd.

Hvorfor skulle jeg f.eks. træde ved siden af det bræt, der var lagt ud på møddingen, med lort op til knæet til resultat? Hvorfor skulle jeg træde ved siden af bjælkerne over værelserne på loftet i stuehuset, så jeg faldt igennem de tynde papbeklædte brædder og havnede på gulvet i værelset nedenunder? Fætter havde jo advaret mig, og jeg måtte efter måbende at have betragtet ravagen i loftet opsøge onkel og gå til bekendelse. Han må imidlertid på lang afstand have anet uråd, idet han, inden jeg kom til orde, udbrød: "Nå, hvad har Du så lavet?".

Var det også rimeligt, at jeg efter fredeligt at have plukket kirsebær i skovbrynet stående på taget af et skur, baglæns lod mig glide ned fra taget. Hvorfor skulle der ligge en stor so og sove lige netop der, hvor jeg landede? Dyret vågnede med et skrig, og jeg kom meget hurtigt over hegnet i sikkerhed for denne farlige gris, som i min fantasi blev til den farligste orne!

Hvorfor skulle det også blive mig, der faldt af den ellers så skikkelige hest, der hed Palle. Jeg havde fået lov til at sidde overskrævs på Palles brede ryg, medens den trak afsted med en vogn. Den må være blevet bange for noget på vejen, hvorfor den gav et ryk med det resultat, at jeg faldt af og slog enden. Jeg har ikke været meget for at bestige heste siden.

At Verner og jeg i fællesskab også kunne finde på noget, som kostede en skideballe, har jeg et par eksempler på.

I Sønderborgs store have voksede et kraftigt morbærtræ, som gav mange af de store og saftige frugter. En dag lå Verner og jeg og tumlede os under morbærtræet uden at skænke de nedfaldne bær en tanke. Det gjorde imidlertid den på den tid herskende kvinde, som meget højt og strengt beordrede både os knægte og tøjet i vaskebaljen. Morbær er nu også gode til at farve!

En anden episode må jeg nok tage hovedparten af ansvaret for. Verner og jeg havde været ude ved Skelsmyr overfor flyvepladsen for at kigge efter Salemandere. På én eller anden måde fik jeg bildt fætter ind, at der ikke var så langt til bedsteforældrene i Lobbæk, og om det ikke

kunne være morsomt at besøge dem? Det syntes Verner det var, og vi begyndte at trave mod Lobbæk.
Selvom strækningen fra Skelsmyre til Lobbæk vel ikke er meget mere end 5-6 km, er det dog et stykke vej for små ben. Om vi var fire og fem eller fem og seks år gamle husker jeg ikke så nøje, fakta var dog, at da vi passerede Nylars, og mørket så småt var ved at sænke sig, begyndte kirkeklokkerne at ringe solen ned. Verner var blevet træt og smågræd - han ville hjem, men jeg må dog have haft så meget forstand, at jeg kunne indse, at det var nærmere at gå til Lobbæk end at vende næsen mod Sønderborg.

Da vi nåede mejeriet i Lobbæk var det næsten mørkt, og det var et par bestyrtede bedsteforældre, der åbnede døren for os to trætte vandringsmænd. Der blev ringet til vore respektive forældre, og da det traf sig så heldigt, at der var en mand fra Rønne på besøg på mejeriet, blev vi returneret med ham med et tak for besøget og sikkert adskillige formaninger. Hvad der blev sagt ved hjemkomsten, er gledet ud af erindringen, men mon ikke der har vanket både skænd og endnu flere formaninger?

Det var et rimeligt frit liv, vi to fætre havde på Sønderborg. Somme tider var vi sammen med andre børn fra de omliggende gårde. Der blev badet fra stranden og foretaget mange strejftog i Onsbæk plantage. Der er blevet sejlet i en gammel zinkbalje på en lille dam og med lagener over hovedet leget spøgelser om aftenen i landevejens grøfter til stor forskrækkelse for sagesløse forbipasserende.

Der opstod festsstemning på gården, når bagerbilen en gang om ugen svingede ind på gårdspladsen, og de duftende store brød blev båret ned i fadeburet. Ofte blev de fulgt af wienerbrødsstænger med creme og sukkerglasur. Der blev spist meget i de tider, så det var rugbrød, sigtebrød og halvsigtebrød på mindst 4 pund, der blev langet ud fra bagerbilen. Dengang var der ikke noget, der hed kærnebrød.
Også tykmælken på hylderne i fadeburet, som var en halvkælder med et par trin ned fra køkkenet, var lækkerier med revet rugbrød og puddersukker. Selv om man stadig kan lave noget, der ligner tykmælk, kan det ikke måle sig med barndommens.
Festligt var det også, når der blev kaldt til gilde for familie og venner på Sønderborg. Selv om man var vant til at spise kraftigt og meget på den tid, så var gilderne i forhold til vore dages fester de rene "orgier" med flere slags steg og andre retter på bordet.
Jeg husker specielt et gilde, hvor stemningen var blevet lidt høj. Far kom ind i stuen med en lille pattegris, der hylede og skreg og sikkert af rædsel tissede nedad fars fine tøj - var det kjole og hvidt?

Årene gik, og onkel solgte Sønderborg. I stedet for købtes "Vennerslyst" ved Robbedale, hvor familien flyttede til og boede indtil onkel Osvald døde.
Sønderborg brændte i øvrigt nogle år senere, men er blev genopbygget og ligger stadig på sin plads nær skov og strand. Pudsigt nok har vore præstevenner - Inge og H.C. Lorentsen eet af de sommerhuse, der blev bygget på en del af Sønderborgs område.

…. oOo ….

2. Del - "Fredelig" krig - "Krigerisk" fred.

Med denne lidt mystiske overskrift vil jeg i det følgende prøve at beskrive besættelsestiderne og de dramatiske dage i 1945 set gennem mine briller vel vidende, at der er skrevet mangt og meget om den tid.
Jeg pirker i erindringsbålet og gnisterne flyver ukontrollable til alle sider. Nogen egentlig kronologisk orden i min fortælling er der ikke - jeg fanger blot en gnist i ny og næ og ser, hvad den kan fortælle.
Trods tidens alvor syntes jeg på mange måder, at det var en spændende tid - vi børn havde jo ikke helt samme forståelse for situationen som de voksne. Jeg må erkende, at det også var i de år, hvor min fantasi og udfoldelsestrang af og til nåede højder, som ikke altid var lige acceptabelt!

Medens den øvrige del af Danmark blev besat af tyske tropper den 9. April 1940, så fik Bornholm endnu en dag i frihed - først den 10. April ankom værnemagten til øen.
Medens de fleste voksne gik rundt med bekymrede miner, så vi unger til med nysgerighed, medens al materiellet og mandskabet blev losset fra skibene. Snart hørtes motorlarm og støvletramp gennem gaderne.
Efterhånden fik den yngre generation vel også forståelsen for, at der var kommet "nye tider" med restriktioner og forbud. Der blev indført mørklægning, og da der langt fra var sorte rullegardiner nok til at dække behovet, måtte mange i begyndelsen klare sig med tæpper og hvad der ellers kunne fås fat på at hænge op for vinduerne.
Der blev mørkt i gader og stræder - udendørs lamper fik enten skruet pærerne ud eller forsynet med afskærmning. Det kunne f.eks. ske i form af bemaling med blå farve. Også bilernes og cyklernes lygteglas blev malet blå med en smal stribe klart glas, hvor lyset kunne slippe ud. Lyse frakker - især Cotten-coats blev populære, ligesom hvide armbind med selvlysende pletter blev en del af påklædningen - så var man mere synlig.
En lommelygte var også en god ting at have med sig, men da der efterhånden også blev mangel på batterier, blev der udviklet en hånddynamolygte. Ved at trykke på et håndtag kunne man frembringe så meget strøm, at man kunne se, hvor man trådte. Jo hurtigere håndtaget blev trykket ned, des mere lyste lygten, men man blev hurtigt træt i hånden, så lysmængden regulerede sig selv.
Far havde nogle store håndlygter med fire batterier, som blev brugt i ambulancerne. Med en sådan lygte kunne man stå på Lille Torv og belyse toppen af telefontårnet i Ll. Ellekongestræde. Jeg tror dog ikke, det var helt efter reglerne om mørklægning.

For mennesker med tendens til at være mørkerædde, var det ikke nogen god tid. Jeg selv var ikke glad for at gå på fortovet i en mørk gade, men foretrak det større albuerum på kørebanen. Specielt ved én lejlighed følte jeg nakkehårene stritte. Det var en sen eftermiddag, hvor jeg skulle over den mørke gård for at give far en besked. Da lød der ud fra mørket en uhyggelig stønnen, som gentog sig flere gange. Rædselsslagen fortalte jeg far, hvad jeg havde hørt og fik ham med ud i gården, hvor en ny stønnen bekræftede min forklaring. På gårdspladsen lå en mand, som viste sig at være én af fars bekendte. Manden var epeleptiker,

og da han havde følt, at et anfald var på vej, var han søgt ind i vor gård, hvor han var faldet om. Efter lidt kærlig omsorg kunne han dog atter fortsætte sin vandring.
Denne oplevelse gjorde mig ikke mindre mørkeræd, og det var først mange år efter, at jeg lærte at bekæmpe min angst for mørket.

Selvom jeg var mørkeræd, følte jeg mig mere tryg, blot jeg havde selskab. Det var da også mørket, der slørede mange af de narrestreger, jeg fandt på.
En vintereftermiddag havde en kammerat og jeg fået fat i nogle æg, som da vist kunne bruges til noget "sjovt". Det kom til at gå ud over et hold danseskoleelever, som øvede nede på Rønne teater. Iført deres pæne tøj svang børnene sig i dansen, som dog blev brat afbrudt, da vi to slyngler begyndte at smide æggene ind mellem dem. Da gik pynten lidt af de fine unger. Tilbagetoget foregik dog i en vis fart for os to små sabotører, da vi så resultatet af bombardementet, og jeg tror da heller ikke, vi blev genkendt i mørket.
Vi blev heller ikke opdaget, dengang vi blokerede gangen fra St. Torv ind til skolegården i Vestre skole. Omtalte gang var adskilt fra et grønt område med et stakit, og da der var stablet en stor brændestak op på græsset, syntes vi, at det da kunne være morsomt at ommøblere lidt. Med stor energi fik vi flyttet en stor del af brændet over på gangarealet, som således blev helt uanvendeligt. Det forekommer mig, at der næste dag var en notits i avisen om disse "drengestreger" eller er det blot ønsketænkning fra dengang?

Da krigen havde varet nogle år, begyndte de allieredes bombetogter mod mål i Tyskland at tage fart. Da kunne man efter mørkets frembrud høre den brummende lyd fra de mange motorer højt over os. Af og til blev der blæst luftalarm, og der hørtes da også skydning fra det tyske luftforsvar. Enkelte gange lykkedes det vist tyskerne at få ram på en flyvemaskine, men det blev fortalt, at der engang også røg en tysk maskine med i købet. Efter en nat med disse overflyvninger kunne vi drenge ude i nordskoven finde en masse staniolstrimler, som var blevet smidt ud fra de allieredes fly for at forvirre det tyske radarsystem.
Der skete for øvrigt flere nødlandinger af engelske og amerikanske bombemaskiner på Bornholm i løbet af krigen, men det lykkedes en stor del af besætningsmedlemmerne på disse fly at komme til Sverige med hjælp fra øens modstandsbevægelse.

I de sidste måneder af krigen var de allierede blevet så overlegne i luftrummet, at man foretog sine bombetogter i fuldt dagslys. Vi kunne da observere maskinerne som små prikker på himmelen, medens luftskytsgranaterne eksploderede som små vattotter under dem.
På den tid kunne vi også høre kanontorden fra fronterne i nordtyskland til trods for, at der dog er ca. 100 km fra Rønne til den tyske kyst.

En dag kort tid efter Tyskernes indmarch på øen kunne vi opleve, at der blev stillet et feltkøkken op i skolegården på østre skole. Vi unger stimlede selvfølgelig sammen om de tyske soldater og deres rygende køkken. De store smil kom frem, da der ovenikøbet blev serveret en tallerken varm mad. Hvad vi ikke vidste var, at det hele blev filmet til en propagandfilm, hvor man så "stakkels sultne danske børn blive bespist af den tyske værnemagt"!
Af frygt for vitaminmangel blev der senere under krigen - dog på dansk initiativ serveret rå gulerødder til os børn. Desuden fandt man på, at vi hver dag skulle have levertran. I det store spisekvarter blev vi stillet op i en lang række, hvorpå skolelæreren efter at have hentet literflasken i skabet hældte en forsvarlig snaps af dette ildesmagende og lunkne fludium i vore åbne gab. Lukkede man munden for tidligt flød tranen ned ad hagen og tøj. Det fortaltes, at

der i en parallelklasse var nogle drenge, der i protest mod denne tvangsfodring med levertran havde tisset i flasken. Det blev der stor ballade ud af.

Normalt skulle der ikke nær så grove ting til for at få ballade med en lærer. Hænderne sad løst dengang, og der skulle ikke meget til, før selv en lille forseelse udløste et par på kassen. Vi havde ovenikøbet en lærer, som brugte øretæver som forebyggende middel. Det skete ofte, at han i begyndelsen af timen hev tre-fire af os knægte ud på gangen, hvor vi én efter én fik en "flad", som han uddelte med et smørret grin. Ganske vist var det som regel ikke nogen særlig hård øretæve, vi fik, men alligevel! Da han gik lidt haltende, er det vel ikke underligt, at vi kaldte ham "halte fanden"?
Der var også en sløjdlærer, som havde sadistiske tendenser. Han hed Richia og var meget tyskorienteret.. Han forbød os bl.a. at gå med "Kongemærket" - et lille emblem, som var udgivet i forbindelse med kong Christian den 10.´s jubilæum eller fødselsdag. Dette lille emblem var meget populært i befolkningen og blev brugt som en stille protest mod den tyske besættelsesmagt. Heldigvis blev hans forbud underkendt af skolens leder, men det gjorde nu ikke sløjdlæreren mildere stemt. Han kunne finde på at kaste træstykker eller sågar et stykke værktøj efter os i sløjdsalen, og det er et under, at ingen kom alvorligt til skade. Vi hadede denne lærer, og da vi også havde ham i skolehave fandt vi på at hævne os på ham med en ganske ulogisk handling. Vi smadrede nemlig en masse ruder i skolehavens drivhus, hvilket som sagt ikke var særlig logisk, men vi opnåede da at bringe ham temmelig meget ud af fatning.
Også en anden af vore lærere nærede sympati for nazisterne. Hun hed fru Sommer og var gift med en anden lærer på skolen. De havde en søn, der oprettede Sommerkorpset, som var et korps af frivillige danske sympatisører, der kæmpede på den tyske side mod russerne på østfronten. Hende kunne vi med held drille ved at tegne "Royal-air fors" mærket på tavlen med farvekridt inden timens begyndelse. Dette blå-rød-hvide runde mærke var det engelske luftvåbens mærke og blev ligesom førnævnte kongemærke symbol for befrielseskampen. Der blev sågar strikket huer i disse farver, men dem turde vi nu ikke gå med offentligt.
Medens jeg er i gang med at hudflette mine gamle lærere vil jeg da også nævne Poul Harild. Han var geografilærer og kunne til tider blive noget hidsig. Det lykkedes ham engang at slå mig så hårdt over armen med pegepinden, at mit armbåndsur blev ødelagt. Jeg fik det aldrig erstattet, men nærer i dag ikke noget had til den endnu levende lærer, som for længst er pensioneret og hygger sig med historiske studier i Nexø.

Endelig var der en frk. Pihl, som jeg dog vil fortælle en lille munter historie om. Hun optrådte en overgang med et temmeligt solbrændt udseende, men da det en dag blev kraftigt regnvejr, medens hun var gårdvagt, var det ligesom hendes solbrændthed blegnede og begyndte at blive noget stribet. Onde tunger påstod, at skolefrøkenen havde smurt sig med soya eller kulør for at opnå den eftertragtede farve - det var før solcremernes tid.
Den lærer vi holdt mest af hed Svend Rassing. Han var en ung sportstrænet mand, som vi havde i gymnastik og engelsk. Han havde da lidt forståelse for os knægte. Adskillige år efter havde jeg den fornøjelse at få ham som lærer på handelsskolen.

Ind imellem alle besværlighederne var det rart at sætte sig på de varme brosten i vor gård og med ryggen mod muren og lukkede øjne bare lade solen gennembage sin krop. En lille episode fra Galløkken rinder mig ihu. Min kammerat Karl og jeg havde tumlet os i dette herlige område et par timer. Det havde været overskyet, men på et tidspunkt brød solens stråler igennem skydækket på en måde, så man kunne blive helt "religiøs". Karl må have haft

det på samme måde, idet han knælede ned og med store armbevægelser mumlende besværgede solen. Det imponerede mig meget at se min kammerat i så heftig tilbedelse.
Galløkken var det område i Rønne, hvor vi knægte fra midtbyen kunne færdes i nogenlunde sikkerhed, da vi var på rimelig god fod med fyrene fra det sydlige Rønne. Anderledes var det med dem fra den nordlige bydel, som vi kaldte for "Kinerserkvarteret". Det var anderledes skrappe drenge, som godt kunne finde på at binde os til et træ i Nordskoven og give os nogle bank, hvis vi ikke passede på eller var for få.
Midtbyens knægte kunne nu også være lidt barske til tider. En dag - jeg har vel været omkring ni år, lokkede et par af dem mig med ind på et toilet på Hotel Dana i Østergade. Her tvang de mig til at ryge en cigaret under trusler om bank, hvis jeg ikke gjorde det. Jeg blev ret syg og dårlig af smøgen, og de kunne se, at det nok var bedst at få slæbt mig hjem til Damgade. Her fik de ordemligt læst teksten af far, men desværre tog jeg ikke ved lære af min dårligdom og endte som det nikotinvrag, jeg er i dag.
Når jeg senere som knægt snuppede en smøg var det med dårlig samvittighed, da jeg var bange for, at mor skulle lugte, at jeg havde røget. Jeg forsøgte at sløre røglugten ved at spise "Zenta" - nogle små salmiakpastiller, men i takt med indtagelsen af disse pastiller, steg mors mistænksomhed!

....

Som følge af de usikre forhold under krigstiden blev der indført mange restriktioner og udstedt mange påbud. Eet af disse påbud var, at der i større ejendomskomplekser - vist nok også kvartervis i byerne blev udnævnt "Husvagter". Hvad deres opgaver egentlig gik ud på, ved jeg ikke helt præcist, men der foresvæver mig noget om, at disse husvagter bl.a. skulle føre tilsyn med ejendommenes sikring mod luftangreb, bl.a. ved at sikre, at der på lofterne stod spande med vand, sand og rekvisitter til at slukke mindre brande. Dette sand blev kaldt for "Bombesand", og jeg har ladet mig fortælle at driftige "forretningsmænd" fandt ud af, at her var der penge at tjene. Det var som regel ældre mennesker det gik ud over, når disse prangere fortalte, at husets bombesand var blevet for gammelt og skulle udskiftes med noget nyt, hvilket prangerne tilbød at gøre for en ringe betaling. Det "udtjente" sand blev udskiftet og havnede på trækvognen klart til atter at blive solgt!

Til opretholdelse af ro og orden blev der i de første år tilført politiet nye personelgrupper f.eks. de såkaldte "Føl", som i deres ret uklædelige blå uniformer fulgte en "rigtig" betjent. Da disse "Føl" ikke var rigtige politibetjente, blev de ofte drillet af menigmand, og det har næppe været noget særligt attraktivt job? Også de såkaldte "Kystbetjente" blev der set lidt skævt til. Deres opgave var at holde opsyn med havnenes og kysternes aktiviteter og påtale og indberette uregelmæssigheder. Betjentene bar politiets almindelige uniform, og havde vist fået en vis grundlæggende uddannelse og beføjelser. Da transporterne af flygtninge til Sverige med små både så småt kom i gang, gjaldt det om at stå på nogenlunde god fod med Kystbetjentene. Det var dog langtfra alle, der var lige nidkære i tjeneste, og flere af dem indtrådte efter krigen i politikorpset.
Tyskerne fjernede i slutningen af 1943 det danske politi - nogle betjente blev arresterede og havnede i tyske koncentrationslejre med død for enkelte som følge - andre gik under jorden eller flygtede til Sverige. Føllene forsvandt og formodentlig også kystbetjentene. Til at udfylde dette tomrum oprettedes de såkaldte "Vagtværn", som skulle sørge for ro og orden. Mandskabet til vagtværnet rekruteredes blandt byens mere eller mindre håndfaste mænd og havde kun et armbind og en knippel til at bevidne deres autoritet - ellers var de civilklædte.

To af mine onkler, Emanuel og Otto blev indrulleret i vagtværnet, som havde til huse på den gamle politistation på Store Torv. Det var derfor lidt pinligt, da jeg en vinterdag kastede en snebold efter en kammerat. Kammeraten undgik snebolden, der i stedet røg ind i én af de fine grønne lamper foran politistationen. Brødebetynget gik jeg ind på kontoret for at anmelde min handling, og min dårlige samvittighed blev ikke bedre af, at det var onkel Otto, der tog imod min tilståelse. Om det var slægtsskabet eller onkels almindelige venlighed, der reddede mig, ved jeg ikke. Jeg fik besked på at fortælle min far om episoden, hvilket jeg selvfølgelig gjorde.

I indledningen til dette afsnit brugte jeg udtrykket "Fredelig krig", hvilket selvfølgelig skal tages med forbehold. Selv om vi i løbet af krigen ikke ramtes af direkte krigshandlinger - det kom først senere, var hverdagen alligevel præget af uro og angst for fremtiden. Enkelte episoder var også med til at holde uroen og spændingen vedlige.
Bornholm var til daglig et ret fredeligt sted. Der skete ikke de hyppige sabotageaktioner, som efterhånden blev almindelige i det øvrige land. Modstandsbevægelsen her på øen holdt en lav profil, idet man brugte øen som gennemfartssted for flygtningetransporter til Sverige - enten med småbåde eller med 1866-skibene, hvor flygtningene kunne hoppe af i Falsterbokanalen med de svenske myndigheders velsignelse, hvilket kun kunne lade sig gøre, fordi alle passagerer inclusive de tyske vagtposter ombord blev jaget under dæk ved gennemsejlingen af kanalen
At der alligevel blev foretaget enkelte bombesprængninger og andre ødelæggelser og sågar et drab, skyldes måske enkelte utålmodige sjæle indenfor modstandsbevægelsen - det ved kun de implicerede.
Et par af disse episoder fik min familie og jeg tæt ind på livet.
En sen vinteraften, hvor familien var kommet hjem fra en kold tur i et uopvarmet tog fra Lobbæk, lå vi og gassede os i vore senge i Storegade. Idyllen blev afbrudt af et kæmpebrag, der fik huset til at ryste. Forvirrede for vi ud af sengene og fandt hurtigt ud af, at det var slagterforretningen i Nygade kun ca. 50 meter borte, der var blevet sprængt i luften. Vi kendte godt slagterfamilien og kom lidt sammen med den. Det var derfor med bestyrtelse, at vi så resultatet af attentatet. Det halve hus var styrtet sammen, men ingen af beboerne var kommet nævneværdigt til skade.

Årsagen til bombeattentatet må vel søges i den kendsgerning, at slagtermester Hansen, som han hed, havde leverance af kød m.m. til værnemagtens kaserne på Galløkken. Personer, der leverede varer til eller udførte arbejde for tyskerne var ikke vellidte og blev kaldt "Værnemagere". Der blev da også tjent store penge i de år på disse ydelser, men jeg tror dog ikke, at Hansen af den grund nærede større sympati for tyskerne.

…….

Et gammelt gulnet avisudklip fortæller, at den 20. September 1943 brændte Øernes andelsselskabs store pakhus på havnen i Rønne. Denne episode husker jeg også udmærket. I løbet af natten blev vi vækket af stor aktivitet på havnen. Man kunne høre råb, larmen fra brandpumper og anden aktivitet. Da far og jeg kom ned på havnen var der allerede trods udgangsforbud forsamlet mange mennesker for at overvære dette drama. Hele den 6 etagers store bygning var omspændt af flammer, som fik god næring af ca. 1700 tons korn og ca. 70 tons sukker, som opbevaredes i pakhuset.

Tidligt om morgenen kunne vi tilskuere overvære, hvorledes et stort stykke af de høje mure begyndte at skride og falde ned. Der stod nogle brandmænd på kajen under muren og for ikke at blive ramt af murbrokkerne kastede de sig i vandet og søgte beskyttelse under kajkanten. Muren væltede med et ordentligt brag ned over kajen - en del af stenene forsvandt i havnebassinet. Da blev far klar over, at det vist var bedst at komme hjem og hente ambulancen, som der sikkert blev brug for. Heldigvis blev ingen dræbt, men flere af brandfolkene fik kraftige skrammer.Det var en uhyggelig oplevelse. Officielt begrundedes brandårsagen med et maskinuheld i en elevatorskakt i pakhusets korntørreri, men mand og mand imellem blev der talt om sabotage.
Pakhuset blev genopbygget og har opfyldt sin mission lige siden. I dag er ejeren BAF dog stærkt interesseret i at bygningen skal omdannes til et kongrescenter, idet man har bygget et nyt anlæg et andet sted på Rønne havn.

……..

Rønne havde en bogtrykker ved navn Didriksen, som havde værksted på hjørnet af Tornegade og Nellikegade, men privatbolig i Rosengade. Bogtrykkeren var stærkt tyskvenlig og plejede omgang med "spidserne" fra værnemagten m.m.. Der gik en historie i byen om, at en aften, hvor Didriksen havde samlet et selskab af prominente tyske og danske personer i sit hjem, indløb en flot blomsterhilsen. Dekorationen blev sat frem til beskuelse i stuen, men der bredte sig snart en mistænkelig lugt i lokalet. En undersøgelse viste, at de fine blomster var stukket ned i et par gedigne menneskelorte!
Om historien er sand, ved jeg ikke, men betegner vel almenhedens foragt for disse samarbejdsvillige personer. Dertil var det den almindelige opfattelse, at bogtrykkeren også videregav oplysninger til de tyske myndigheder om danske borgeres færden - med andre ord blev han anset for at være "Stikker"
Det endte da også gruelig galt for bogtrykker Didriksen, idet han blev skudt ned og såret på sit trykkeri. Under indlæggelsen på sygehuset blev han dræbt af ukendte gerningsmænd. Denne hændelse har jeg en stærk fornemmelse af at have været tæt på.
På vej hjem fra skole i middagspaucen mellem 1200 og 1300 - vi havde lang middagspauce dengang - kom jeg gående gennem Nellikegade, da jeg så et par mænd komme løbende fra hjørnet af Tornegade. Mændene løb i hver sin retning - den ene passerede mig, medens den anden forsvandt i modsat retning. Jeg undrede mig lidt over dette hastværk, men da jeg senere hørte om dramaet, mener jeg at kunne se en vis forbindelse til de to mænd.

…….

Ethvert lille samfund har sine såkaldte originaler - mennesker, der på grund af udseende, væremåde eller af andre grunde skiller sig lidt ud fra mængden og pådrager sig et øgenavn. Fra min drengetid husker jeg et par stykker. Der var f.eks. en lang ranglet skræddersvend, der med store skridt og nærmest sidelæns kunne ses i bybilledet med en pakke under armen. Når han fejede igennem gaderne sagdes der:" "Nå, der kommer "Galopskrædderen"!

En anden særpræget person var "Kjysse Koffed". Han havde et langt rødt skæg og hår og gik som regel med en lang brunlig frakke og kalot. Hans erhverv var vist nok finmekaniker, og blev betragtet som en slags "Georg gearløs", der i sit lille værksted i Dampmøllegade kunne lave ting, som andre ikke kunne eller ville tage sig af.
Hvorfor han fik sit øgenavn aner jeg ikke, men vi skarnsunger undlod ikke at drille ham, når vi kom i nærheden af ham. Engang mødte jeg "Kjysse Koffed" udenfor fars butik i Snellemark og må vel have provokeret Kofoed i den grad, at han rasende forfulgte mig ind i forretningen og med store armbevægelser prøvede at fange mig. Resultatet blev, at han kom til at slå hånden ind i glasset på et skab. Glasset knustes, og far, der var blevet hidkaldt af larmen, havde stort besvær med at få beroliget den vrede mand. Jeg blev tilkaldt fra bagbutikken, hvor jeg havde søgt ly og måtte skamfuldt give Kofoed en undskyldning for min opførsel. Siden den dag drillede jeg aldrig ***den*** *mand!*
Éen af byens forhutlede eksistenser kunne af og til ses i gaderne. Det var en lille ældre krumbøjet kvinde, der afsøgte skraldebøtter og arealer for papir og andet brugbart - hun var vel den tids "Posedame". Hendes temperament var lidt voldsomt, hvilket vi unger groft udnyttede. Vi syntes det var sjovt at få hende til at true os med sin stok medens hun råbte "Röspätta-tävavalp"! Dette underlige udtryk blev derfor hendes øgenavn blandt gadens drenge.
Egentlig burde jeg have afholdt mig fra at bruge øgenavne, idet jeg selv fik hæftet et sådant på mig. I nogle år blev jeg kaldt "Doggy" af kammeraterne, hvilket skyldtes, at jeg engang blev tilbudt et lækkert stykke mad. Betingelsen var dog, at jeg lagde mig ned på alle fire og teede mig som en hund. Selvom belønningen smagte godt, måtte jeg altså i flere år finde mig i mit øgenavn.

…….

"Den sorte sandhed".

Krigstidens rationeringer og mangel på mangt og meget skabte begrebet "Sortbørshandel". Der blev handlet med rationeringsmærker og byttet varer i stor stil. Driftige personer satte denne handel i system og mange tjente store penge på den ulovlige trafik. Mange af de store "Sortbørshajer" fik senere kraftige domme for deres virksomhed.
At jeg selv har været indblandet i et par lyssky affærer, er ikke noget, jeg er stolt af, men skal med i min fortælling for at vise, hvor let det er at lokke svage og naive - især et barn - på afveje.
Episoden fandt sted i eet af de første krigsår, hvor jeg har været en ti-elleve år gammel. Een af fars tidligere medhjælpere på ambulancen havde været i Norge for at arbejde for tyskerne. Herfra havde han hjembragt mange interessante ting, bl.a. en flot kniv med udskåret skaft, fine skøjter m.m.. Hvis jeg kunne skaffe nogle pakker cigaretter, var han villig til at bytte med de fine ting.

Efter at have overvejet tilbuddet fjernede jeg nogle pakker fra hylderne i butikken og overrakte dem til den snu sælger. Han mente nu, at der skulle flere cigaretter til, før der kunne blive tale om at handle, og endnu engang forsvandt der et par pakker fra hylden med samme negative resultat for mig. Min begærlighed efter at eje tingene blev groft udnyttet, og min sorte samvittighed over at stjæle fra far blev endnu sortere.

Hvor mange pakker cigaretter, der på den måde forsvandt, har jeg ikke tal på, men at svindet blev opdaget, siger sig næsten selv.
En sen eftermiddag kom far op på mit værelse, hvor han med alvorlig mine spurgte, om jeg havde noget at bekende. Det havde jeg, og far fik historien om kniven og skøjterne o.s.v. Med besked om, at jeg skulle blive på værelset, forsvandt far atter ned på sit kontor. Han havde tilkaldt een af familiens venner - overbetjent Larsen, der må have fået fat i min "lyssky "ven" og medbragt ham til afhøring på kontoret. Hvad der videre hændte den eftermiddag, ved jeg ikke helt bestemt, men jeg har ladet mig fortælle, at det ikke var nogen blid afhøring, dilikventen blev udsat for. Selv sad jeg rystende af skræk for, hvad der videre skulle ske med mig, Far viste imidlertid både forståelse og kærlighed til sin vildfarne søn og prøvede med mange alvorlige ord at lede mig ind på dydens smalle vej igen. Min såkaldte ven så jeg ikke mere noget til, men det siges, at han fortsatte sin lidt anløbne bane sidenhen.

Nu skulle man jo tro, at jeg efter denne lærestreg holdt mig på "den smalle vej", men desværre må jeg erkende, at jeg senere har afviget fra den rette kurs et par gange. En kammerat fortalte mig, at hvis vi kunne skaffe noget håndsæbe, så kendte han nogle tyske soldater, der ville købe sæbe for cigaretter. Oppe på loftet havde mor et "hamstringslager" af bl.a. sæbe, så udsigten til billige smøger var for fristende. Der forsvandt nogle håndsæber fra lageret og sammen med kammeraten troppede jeg op ved et mindre marineskib, der lå i havnen. Vi kom ombord, og i et lille lukaf blev varerne udvekslet under overvågning af "Der Führer" på væggen. Jeg følte mig ret utilpas over situationen, og var rimelig lettet, da vi igen stod på kajen. Måske har det efterfølgende kredsmøde i FDF samme aften været medvirkende til, at der ikke forsvandt flere sæber fra lageret på loftet.

Retfærdigvis må jeg fortælle, at jeg ikke udelukkende greb til "kriminelle handlinger" for at supplere mine sparsomme lommepenge.
En kort tid var jeg ansat som avisbud for Bornbolms Avis og Amts Tidende (Konservativt) med trykkeri og redaktion i Storegade - der blev dog ikke til nogen længere varende ansættelse - vejret har nok været for dårligt?
Jeg har tidligere nævnt, at vi drenge ind imellem samlede gammelt jern, gamle kødben, klude m.m. som blev solgt til Produktforretningen "1129" på hjørnet af Pingells alle´og Østergade - det gav næsten altid en lille håndøre til vort forbrug.
Under en skoleekskursion til Kanegårdsskoven ikke langt fra Rabækkeværket udenfor Rønne fandt vi drenge en lang tipvognsskinne liggende og flyde i skoven. Med megen møje fik vi slæbt skinnen ned til "1129". Det blev dog ikke til mange kroner for den omgang jern - måske har man i Produktforretningen anet den lidt "dunkle" baggrund for jernets oprindelse?
Mere reel var min ansættelse som "Stik i rend dreng" - (Ærrindehorra) for trædrejer Hansen nede i Provstegade.
Foruden at bringe færdige varer ud til kunderne direkte eller til forsendelse fra jernbanens godskontor på Rønne H. blev jeg sat til at afbarke de rå træstammer inden lagringen samt feje og gå til hånde i værkstedet, hvor drejer Hansen og hans søn puslede med deres maskiner. Jeg har stadig duften af træ, sprit og lak siddende i næsen og var fuld af beundring over, at disse to stilfærdige mennesker af få ord kunne fremstille så fine sager af et stykke træ. Nu på mine gamle dage er jeg selv begyndt at pusle med træets muligheder ved at snitte træskeer m.m. og glædes stadig over "det levende træ"

Også min far sendte mig af og til afsted med en ordre til en kunde i byen eller en pakke fra forretningen til forsendelse fra Rønne H. En aften havde jeg meget travlt med at komme ud af porten på "Long Johnen" og tog mig ikke iagt for en herre på fortovet. På mit tilråb "Pas på Bessefar" kom han med nogle arrige kommentarer, og da jeg atter vendte hjem, fik jeg af far en kraftig påmindelse om at opføre mig ordentligt. "Bessefar" havde ringet og beklaget sig over købmandens uvorne bybud. Klageren var amtmand von Stemann!!

I én af mine økonomiske depressionsperioder solgte jeg i 1945 mine fine Teckno biler for en slik til en kammerat - det har jeg fortrudt mange gange. Disse modelbiler er i dag samlerobjekter og ses udstillede på museerne m.m. og handles til høje priser.
De indkomne penge skulle vist bruges til delvis financiering af en romanserie af Karl Mays?, som omhandlede oplevelser mellem nybyggere og indianere i det vilde vesten. Vor genbo i Snellemark - boghandler Ernst Olsen - også kaldet "Ernst Ugla" gav mig et favorabelt afbetalingstilbud på restsummen på trods af min unge alder. Hvor er disse bøger mon nu?

Anderledes billigt kom jeg i besiddelse af mit første ur. Uret sad i bakspejlet på én af fars biler, men da spejlet en dag revnede og blev kasseret, blev jeg den lykkelige ejer. Med en hjemmeflettet ursnor fik jeg et flot lommeur - om end noget tungt og klodset.

…..oOo…..

"Væbner er vi…."

Selvom jeg aldrig fik opfyldt min ønskedrøm om at blive D.U.Ier, men i stedet blev indlemmet i Frivilligt Drenge Forbund, har jeg ikke fortrudt denne tid. Godt nok var der lidt rigeligt med salmesang og andagter, men det opvejedes af mange gode oplevelser, især på lejre, ture i det fri, men især i arbejdet i patruljerne, hvor vi bedre kunne udfolde os end under de mere stive kredsmøder.
I 1940 skulle en gruppe fra Rønne kredsen have været med på en stor landslejr ved Marseillesborg ved Århus, men på grund af de indtrufne omstændigheder, blev denne lejr aflyst. I stedet blev det til en uges uforglemmeligt ophold på Christiansø, hvor dette mit første bekendtskab med øen gav anledning til gentagne besøg resten af mit liv.
Pudsigt nok er det en lille episode under dette ophold, jeg husker bedst. Vi slap ikke for andagterne, og en aften var vi samlet i skolebygningen. Da der ikke var stole til alle, måtte jeg sidde oppe på en kommode. Men efter al den friske luft og tumlen rundt i løbet af dagen faldt jeg isøvn med det resultat, at jeg med stort rabalder faldt ned fra møblet Det fik da i det mindste også vækket adskillige andre sløve knægte - og førere.

I FDF´s hierarki var vi drenge - alt efter alder inddelt i Poger, Pilte og Væbnere foruden førerne i toppen. For at kunne avancere krævedes en prøve og for væbnerne desuden aflæggelse af et højtideligt løfte.
For mit eget vedkommende endte jeg som patruljefører for en lille gruppe, vi kaldte "Jylkattana", hvilket som bekendt er det bornholmske ord for pindsvin. I vort banner havde vi en stiliseret Jylkat som mærke. Dette brugte jeg sidenhen i nogle år i bunden af min keramik.
I løbet af min "karriere" indenfor FDF prøvede jeg at lære at spille forskellige slags horn i kredsens ellers udmærkede orkester, og jeg prøvede vist alt ligefra piccolohorn over kornet til basun - dog uden større succes. Så gik det lidt bedre med lilletrommen, som jeg en overgang trakterede - ofte som "taktholder" for den samlede kreds, når vi var på marchtur.

Jeg ser små episoder flimre forbi mit indre blik - ofte med mig selv som deltager. Jeg ser mig selv æde omkap med en kammerat på en sommerlejr. Da jeg nåede tretten skiver med leverpostej og pølse, måtte jeg give op - min modpart nåede trettenenhalv skive.
Jeg husker rædslen ved at vågne op i et telt og se en ko halvvejs inde i teltet - erindrer en cykeltur en mørk aften på vej til en hytte i Sose under mørklægningen, hvor vore cykellygter næppe kunne belyse fordækket.
Jeg glemmer heller ikke en kammerats usigelige væmmelse over at få stoppet en skovsnegl i sin åbne mund og det efterfølgende slagsmål..
Jeg hører endnu lyden af mange cykler, der under en tur fra Dueodde til Nexø kirke vælter og rodes sammen i en stor bunke. Jeg hører også den højlydte snorken fra en træt fører under gudstjenesten.
Min karriere som patruljefører og oplevelserne i FDF sluttede, da jeg forlod Rønne i 1945.

……..

"Kolde minder".

Hvis der er nogen, der har fået "varmeknopper" ved læsning af foranstående, kan jeg anbefale at fortsætte med følgende lille afsnit - det har et noget køligere indhold.
De tre isvintre, vi havde først i 40erne, var hårde. En formiddag blev der diskuteret meget foran termometrene - de stod på minus 31 gr., hvilket var noget, man aldrig havde set før. Til alt held var det fuldkommen stille og klart vejr.
På grund af kulden frøs havet ret hurtigt til og besværliggjorde rutebådenes sejlads. Til tider strakte isdækket sig så langt øjet rakte, og ved kysterne rejste der sig vældige isskruninger. Der faldt også megen sne dengang. Mange steder lå snevoldene meterhøjt langs landevejene - på søndre landevej ved Fredensborg så højt, at telefontrådene var næsten tildækkede. Man havde ikke vore dages moderne og effektive maskiner, der forholdsvis hurtigt kan få ryddet op i driverne, hvorfor det meste af snerydningen foregik ved håndkraft, blandt andet med hjælp af udkommanderede arbejdsløse. Det må have været hårdt arbejde, vådt og trættende at få sneen væk fra vejen - ofte blev der arbejdet i flere etager.
På den tid havde man et begreb, der hed snefogeder - en slags formænd for et sjak. Disse fogeder blev udnævnt ved borgeligt ombud fire år ad gangen. Ordningen holdt sig til engang i 1960erne, hvor maskinerne overtog det hårde arbejde.

Til tider løb vi på skøjter på de lavvandede områder ude ved Stampen, hvor lufthavnen nu breder sig. Der var også en lille flyveplads dengang, men yderområderne ud mod søndre landevej var nærmest en oversvømmet eng, hvor grupper af krat og små træer stak op. Det var herligt at lege tagfat på skøjter mellem buskene, selvom isen ikke altid var lige sikker. Engang røg jeg i en våge, og selvom der ikke var særligt dybt, lykkedes det mig at blive våd over det meste af kroppen. Så var det bare med at komme hjem og få tørt tøj på, men da der er fem km fra Stampen til Rønne, og det frøs ret godt, var jeg stiv som en pind både udvendig og indvendig, inden jeg nåede i hus. For en gangs skyld var et kradsende håndklæde velkomment.
På hjemvejen fra Stampen oplevede vi en anden gang at finde en kasse med stivfrosne torsk, som var blevet tabt af et køretøj. Mine kammerater og jeg var stolte af at kunne bidrage til familiernes husholdning med en god gang fisk.
Det skal lige bemærkes, at jeg selv havde tjent ind til mine skøjter ved at samle gammelt jern, som blev solgt til produktforretningen 1129 på hjørnet af Østergade og Pingells alle.

En anden historie om is er noget mere dramatisk og kunne have fået en ulykkelig udgang.
Historien daterer sig til een af de første isvintere i 1940erne, hvor jeg var ti og lillesøster Alice var syv år gammmel. Det havde frosset kraftigt i lange tider, og Østersøen var islagt. I Rønne havn var isen så kraftig, at 66-bådene ikke kunne komme ind i havnen ved egen kraft, og ude ved bølgebryderen havde isen skruet sig op i flere meters højde. En søndag eftermiddag lå een af rutebådene udenfor havnen og Rønneboerne valfartede over yderhavnens is ud til indsejlingen med barnevogne, cykler og kælker for at opleve dette usædvanlige syn.
Søster Alice og jeg havde fået lov til at gå ned til havnen med besked på ikke at gå ud på isen, men lokket af alle de andre mennesker, ville jeg da også prøve at "gå på vandet", selvom Alice protestrede kraftigt! Jeg kunne godt se, at der var mørke pletter i isen og advarede pigen mod at komme i nærheden af dem, men trods min advarsel, lykkedes det hende at plumpe i et lille hul. Skæbnen ville, at hun havde en dejlig tyk Teddy-bearfrakke på, som bredte sig ud under hendes arme, da hun gik gennem isen. Hun blev således hængende på iskanten, og med hjælp fra tililende fik jeg hurtigt hevet hende op igen, men våd og enormt forskrækket var hun naturligvis. Forskrækket og bange var jeg også selv - ikke mindst fordi jeg tænkte på, hvad der ventede mig hjemme. For at mildne lidt på følgerne fik jeg Alice til at love at støtte min forklaring om, at vi "kun" havde været få skridt ude på isen ved "den gule badeanstalt". Denne forklaring troede mine forældre åbenbart på, og jeg kunne nøjes med at indkassere en forsvarlig røffel. Om de senere fik sagens rette sammenhæng at vide, ved jeg ikke - jeg tvivler på det. Da jeg fortalte historien til mor, da hun var blevet en gammel dame, bedyrede hun, at hun aldrig havde hørt den rette version.

Fra de hårde vintere er der dog også mere fredelige erindringer om kaneture med dampende heste og klingende bjælder, ligesom der blev mulighed for mangen en god kælketur på bakkerne ved Kanondalen.

…….

"Mod lysere tider og ragnarok".

Henimod slutningen af de "mørke" år steg forventningen om, at snarlige lysere tider var på vej. BBC fra London blev flittigt aflyttet, selvom det var forbudt, og meldingerne derfra om fremgang på alle fronter for de allierede hære styrkede denne optimisme i de besatte områder. Tyskerne kunne dog stadig finde på nye måder at genere befolkningen, man fandt bl.a. på at konfiskere de cykler, man kunne få fat på ved razziaer i gaderne. Det var selvfølgelig meget generende for de mennesker, der brugte cyklen til at køre frem og tilbage til arbejde, selvom det ikke altid ligefrem var nogen fornøjelse at køre på gamle lappede dæk eller som man også kunne se - korkpropper bundet på fælgen!
Flere og flere tyske tropper blev evakueret fra de østlige fronter og var med til at øge nervøsiteten blandt tyskerne her på øen. Jeg hørte unge soldater på havnen i Rønne med angsten lysende ud af ansigtet sige: "Der Ivan kommt - der Ivan kommt". Russerne var åbenbart noget, man havde stor respekt for!

Endelig oprandt det store øjeblik om aftenen den 4. Maj 1945, hvor speakeren fra London - Johannes Sørensen med vild begejstring i stemmen kunne meddele om de tyske troppers kapitulation. Samme Johannes Sørensen bosatte sig i øvrigt senere på Bornholm.
Udsendelsen fra London var dårlig nok til ende, før folk strømmede ud på gaderne og med jubel og stor glæde begyndte ar fejre befrielsen. De sorte rullegardiner blev flået ned og i mange tilfælde afbrændt på gaden, medens levende lys i vinduerne forøgede stemningen. Det varede længe, før der blev nogenlunde ro i gaderne efter en bevægende aften.

De næste to dage prægedes i høj grad af den nye situation. Frihedskæmperne dukkede frem med deres våben og armbind, og man kan undre sig over, at så mange havde været aktive i modstandskampen. På Store Torv samledes folk for at overvære hvorledes biler med arresterede personer blev kørt til afhøring bl.a. i Rønne Bio. Det var et broget udsnit af befolkningen, der således blev stillet til skue for resten af folket - værnemagere, mænd, der havde arbejdet som vagter på tyske anlæg, piger, som havde været lidt for gavmilde overfor tyske soldater o.s.v.- blot en mistanke eller sågar en anmeldelse fra en sur nabo var nok til en tur i vognen. Desværre åbnede det sammensparede had også for de mere mørke sider af menneskets natur. Der blev hujet og spyttet efter de formastlige i vognene, ligesom de indbragte "venlige" damer fik en hård behandling. De fleste af disse "feltmadrasser", som pigerne blev kaldt, fik klippet håret af, og adskillige måtte bagefter løbe spidsrod gennem hoben. Der var ovenikøbet enkelte fruer fra det såkaldte bedre borgerskab blandt damerne.
Vi drenge var nu heller ikke for gode. Vi drillede de tyske soldater bl.a. på Østre skole, som en tid havde fungeret som kaserne, til sidst blev vi dog jaget væk af de danske vagtposter.
Modstandsbevægelsens ledelse og andre offentlige myndigheder opfordrede da også folk til ro og orden og undgå overilede handlinger.
Samtidig begyndte rygterne dog at svirre om at tyskerne kun ville overgive sig til de britiske eller amerikanske styrker og ikke til russerne, som man nu i stigende grad frygtede ville besætte Bornholm.

Den 7. Maj 1945 blev frygten til ond vished.
Dagen startede med sol og lunt vejr, og efter middagspaucen var jeg lidt før klokken eet atter på vej til Teknisk skole i Sct Mortensensgade, hvor en del af eleverne fra Østre skole fik undervisning. Udenfor brandstationen i Sct. Mortensgade holdt alle brandvæsenets køretøjer parkeret, og da jeg spurgte, hvorfor man havde kørt brandbilerne udenfor, fik jeg at vide, at russerne havde smidt bomber over Nexø og måske også ville komme til Rønne. Denne besked videregav jeg til ungerne, der stod udenfor skolen og ventede på, at det skulle ringe ind til time, men der var ingen, der ville tro på min fortælling. Da jeg var ordensduks, gik jeg op i klassen på 2. Sal og ordnede mine gøremål, men da jeg under arbejdet hørte motorlarm udenfor, gik jeg hen til det store vindue, hvorfra der var god udsigt over den nærmeste omegn mod syd. Jeg så da flere flyvemaskiner komme strygende ind over byen medens de smed deres dødbringende last. Dette syn vil for altid være brændt ind på min nethinde, ligesom jeg stadig kan høre bombebragene og ungernes skrig nede foran skolen.
Rent instinktivt kastede jeg mig ned på gulvet og søgte ly mellem et skab og væggen, medens glasskårene fra flere af ruderne i det store vindue regnede ned over det sted, hvor jeg netop havde stået. Om det var lufttrykket fra bomberne eller om det var projektiler fra flyvernes maskingeværer, der knuste glasset ved jeg ikke - jeg tror dog det sidste.
I det øjeblik oplevede jeg, hvad rædsel er, og jeg skammer mig ikke ved at fortælle, at jeg for en gangs skyld bad om hjælp fra højere magter.
Da bragene og motorlarmen var stilnet af , styrtede jeg ned i bygningens kælder. Alt var kaos, og vi store elever fik besked om at få de mindre børn med ned i kældrene, hvor der var indrettet beskyttelsesrum. Mange græd og var enormt bange, og situationen blev ikke bedre af, at der blev båret en såret tysk soldat ind og lagt på et bord. Så vidt jeg forstod, var han blevet ramt af russiske kugler i "Industriens" have ikke langt fra skolen. Man mente, at tyskerne havde stillet en luftværnskanon op i haven, hvorfra man havde beskudt de russiske maskiner. Derfor min teori om, at det var projektiler, der knuste ruderne på 2. Sal.

Efter en pinefuld og lang ventetid blev luftalarmen afblæst - jeg kan ikke huske, om man overhovedet nåede at varsle om angrebet, før det var en realitet. Børnene blev sendt hjem til deres sikkert meget nervøse forældre, men da min nysgerrighed efterhånden havde fået overtaget over rædslen, kørte jeg lige en runde i Rønnes gader for at se, hvad der var sket, og det var ikke småting. Ude i havekolonien "Løkken" i Almegade havde en bombe sprængt et stort krater i en have, så man kunne lidt galgenhumoristisk sige, at den have var da blevet grundigt gennemgravet. Vor familie havde også et lille stykke jord i havekolonien med et hus på, men det var uskadt. Ved den gule badeanstalt lå et Lettisk skib med flygtede lettiske soldater. Letland var jo gået med i krigen på tysk side, hvorfor de, der havde mulighed for det, måtte flygte for de fremstormende russiske tropper. Flere af disse Lettere var blevet dræbt under luftangrebet og lå nu i rad og række på græsset på glaciet.
I Damgade havde et hus fået en fuldtræffer, og fire medlemmer af familien Holm var blevet dræbt. Jeg kendte godt familien, idet jeg var kammerat med en søn derfra - Karl hed han, men blev kaldt "Kalle". Han skulle for øvrigt senere blive min lærekammerat, da jeg flyttede til Allinge. Det er næsten ikke til at forstå, hvilken sorg det må være, pludselig at miste 4 familiemedlemmer.

I Nexø og Rønne blev der dræbt 10 Bornholmere foruden et uvist antal tyskere og andre under disse meningsløse bombardementer.

Der herskede stor forvirring i hele byen, og det blev ikke bedre, da der hen på eftermiddagen atter blev foretaget flyangreb, denne gang dog mest på skibe i og udenfor havnen. Som alle andre var mine forældre meget usikre overfor situationen, og jeg blev sendt til Lobbæk med toget med mine to søstre, men vendte kort efter at have afleveret dem hos bedstefar atter tilbage til Rønne.
I løbet af aftenen blev der nedkastet flyveblade fra en sovjettisk flyvemaskine med et ultimatum om overgivelse, da der ellers ville blive foretaget nye angreb på Nexø og Rønne næste dag den 8. Maj.
Selv om der fra dansk side blev presset på overfor den tyske garnisonskommandant om at overgive sig, fastholdt denne sin ordre om kun at overgive sig til englænderne. Der blev derfor om morgenen den 8. maj udsendt løbesedler med ordre om evakuering af byen inden klokken 9. Mange beboere var allerede flygtet ud af byen i løbet af aftenen, men da morgenen kom, sås lange karavaner med mennesker, der med alle former for køretøjer bevægede sig bort fra det truede område medbringende de mest nødvendige ejendele. Også mine forældre og jeg forlod vort hjem og tog til Lobbæk. Familiens hund - en stor Boxer blev efterladt i huset med mad og vand, så den kunne klare sig en dag eller to. Alle forventede at vende tilbage hurtigt.

Det sovjettiske ultimatum udløb klokken 10, men på grund af forskellen mellem Moskvatid og dansk tid startede angrebet allerede klokken ni. Da var byen tømt for indbyggere, og kun personer med tilknytning til offentlige instanser blev tilbage og søgte ly i beskyttelsesrum.
Fra højtliggende områder udenfor Rønne kunne man følge angrebene og se og høre, hvordan bomberne efterhånden fik tykke skyer af røg og støv til at rejse rejse sig over byen, men fra Lobbæk, hvor familien opholdt sig, måtte vi "nøjes" med at høre bragene derinde fra.

De næste dages oplevelser flimrer forbi, og jeg har ikke helt rede på datoer og tidsangivelse, men vil dog prøve at skildre begivenhederne i hovedtræk.
Den 9. Maj gik far og jeg til Rønne, og i kraft af vore Røde Kors armbind som samarittere lykkedes det os at slippe forbi vagterne ved indfaldsvejene, der ellers havde ordre til at afvise forsøg på at komme ind i byen. Det blev en vandring mellem murbrokker, tagsten, nedfaldne ledninger og meget andet, inden vi nåede ned til Snellemark - her så der også herrens ud. Der var faldet en fuldtræffer i genboejendommen hos boghandler Ernst G. Olsen. Hele huset var faldet sammen , og de omkringliggende huse var svært beskadigede. Den nederste del af vor ejendom var faldet helt sammen, medens resten af huset op mod Storegade var i en slem forfatning. I Storegade var tagstenene mere eller mindre faldet ned. I butikken flød det med varer fra hylderne blandet med knuste soyaflasker, ketchup o.s.v., så der var ikke meget at redde der. Vor første opgave var da også at finde den efterladte hund, men først efter at have kaldt mange gange på "King", hørte vi en piben fra et rum. Efter at have fjernet en del brædder fik vi befriet en meget nervøs hund, som havde søgt ly under et bord. King var uskadt, men som sagt meget nervøs, og hver gang han senere hørte lyden af en motor reagerede han ved at pibe og knurre.
Far fik samlet lidt papirer og resten af lageret af tobak sammen. Der manglede en del, men det viste sig, at fornuftige personer havde sørget for at bringe størstedelen af røgtobak m.m. i sikkerhed for eventuelt langfingrede.

Ved tretiden om eftermiddagen gik de første russiske tropper i land i havnen. Det var garvede frontsoldater, der blev sat ind som stødtropper, og de begyndte straks at foretage plyndringer i

de nærmeste kvarterer rundt havnen. Nogle af dem var mongoler, og i det hele taget så de ret usoignerede ud og indgød absolut ikke tillid. Heldigvis blev fortroppen hurtigt afløst af mere regulære tropper.
Den efterfølgende dag faldt far og brækkede benet, Det skete under forsøg på lidt oprydning og sikring af vinduer og døre, at han trådte på en flaske med ovennævnte resultat til følge. Vi fik tilkaldt hjælp, som sørgede for at far blev kørt til behandling på sygehuset.
Uheldet med det brækkede ben kom på et meget ubelejligt tidspunkt, og med først nogle dage på sygehuset og senere rekreation i Lobbæk pinte det far, at han var afskåret for at deltage i oprydningen og forberedelserne til at indrette en midlertidig købmandsbutik i den lille bygning i hjørnet af gården, som jeg har omtalt tidligere. Denne bygning var rimelig uskadt.. Efter seks uger kunne han dog atter gå i gang. I mellemtiden havde mor og jeg forsøgt at gøre os nyttige ved at rense mursten for mørtel og brædder for søm etc., samtidig skulle jeg passe min skole, som atter var kommet i gang.

Oprydningsarbejdet tog dog ikke al min tid - der skete alt for meget rundt omkring i byen til at jeg kunne holde mig hjemme i Snellemark.
Allerede den 12. Maj blev de første tyske soldater og civile flygtninge sejlet til Kolberg. Jeg har læst, at der på Bornholm i majdagene var samlet ca. 16.000 tyske soldater og flygtninge her på øen, men da man hver dag sejlede ca. 3.000 personer tilbage til Tyskland, varede det ikke længe, før den sidste tysker var forsvundet..
Transporterne blev foretaget med skibe af forskellig slags fra hele øen - fiskerbåde, skonnerter, 66-selskabets både m.m. På een af operationens sidste dage skete der desværre en frygtelig ulykke, idet redningsdamperen "Vesterhavet", som deltog i sejladsen, blev minesprængt udenfor Kolberg på vej tilbage til Bornholm. Ved den lejlighed omkom 11 danske søfolk og 217 russiske soldater, der skulle med til Bornholm, så man må sige, at det var en frygtelig høj pris, der blev betalt for denne operation.

Blandt mange andre publikationer om forholdene i disse forvirrede dage vil jeg nævne journalisten Børge Kures "En ø i krig", som er baseret på avisartikler i det daværende dagblad Bornholmeren. Jeg vil dog fortsat holde mig til mine egne erindringer, selvom jeg af og til har "suget" lidt fra andre kilder.

Afvæbningen af den tyske styrke skulle gå hurtigt, og der var ikke altid tid og mandskab nok til at tage sig af våben og andet materiel på betryggende vis. Man kunne derfor mange steder i Rønne, men især i havneområdet og ved forlægningen på Galløkken finde store stabler af ammunitation, våben, og hvad der ellers hører til en soldats udstyr.
Alle disse "rare" sager var selvfølgelig meget fristende for mange - deriblandt os drenge, som flittigt forsynede os med, hvad vi kunne få fat i fra dyngerne.
Adskillige patroner fandt vej til vore lommer, men det største "kup" mente vi at gøre ude i sydhavnen, hvor der lå et halvsunkent skib uden bevogtning. Det var derfor en let sag for min kammerat og jeg at kravle ombord og gennemsøge skibet for brugelige effekter. Vi fandt bl.a. et par poser med noget, der med vort ringe tyskkundskab blev tydet som Blodplasma. Det forsøgte vi at sælge ude på sygehuset - dog uden større held.

Mere held havde havde vi forvovne knægte til at finde krudt oppe på dækket af samme skib. Her stod mange kasser med ammunition til en lille kanon - maskinkanon eller måske en luftskytskanon, jeg ved det ikke, men patronhylstrene var ret store og indeholdt en del krudt,

som vi fik adgang til ved at brække projektilet af. Fornuftens kilder må atter en gang være blevet tilstoppede, siden vi kunne finde på noget så tåbeligt. Projektilerne blev smidt i havnen, og efterhånden fik vi samlet nogle kilo krudt, som vi sammen med andet bytte slæbte afsted med. En riffel, som jeg også havde fået fingre i, turde jeg imidlertid ikke bære gennem byen ved højlys dag, hvorfor den blev gemt væk bag et skur på havnen. Da jeg senere ville hente den, var den forsvundet, hvilket nok også var det bedste.

Ude på Galløkken lå også store stabler af krigsmateriel, men her gik der vagter og passede på. Det lykkedes mig dog at fjerne en stor, tung metalkuffert, som indeholdt en feltradio. Med kufferten som vejede ca. 30 kg på bagagebæreren af cyklen, travede jeg den lange vej til Lobbæk, hvor radioen blev installeret på mit værelse. I lange tider forsøgte jeg at finde ud af apparatets funktion, og det lykkedes mig da også at finde et par anvendelige stationer, men da een af bedstefars bekendte - en bankmand Andreasen fra Aakirkeby blev interesseret i apparatet, fordi han var radioamatør, solgte jeg det hele til ham - for 50 kroner!

……..

Der var blevet handlet "sort" under hele krigsperioden, men da russerne ankom, blev ellers "pæne" borgere angrebet af den selv samme bacille.
De russiske soldater var interesserede i ure og sprit under alle former, medens Bornholmerne efter mange års afsavn endelig havde mulighed for at få en ordentlig smøg, så det er ikke få armbåndsure, vækkeure og andre former for "tidshakkere", der har skiftet ejermænd med kartoner med amerikanske cigaretter som betaling. Hvad sprit angår er der adskillige Bornholmere, der bør have dårlig samvittighed over at have solgt kogesprit, hårsprit og endnu værre ting til en tørstig russer. Der verserer mange historier om russernes store tørst - ikke alle er lige sande, men der er bevisligt sket skader på helbred med død som følge efter at en soldat har indtaget giftige eller ætsende vædsker.
Endnu en gang viste Aakjær junior sin "kreativitet". Jeg "fandt" en halv flaske god dansk snaps derhjemme i ruinerne, og den kunne en svært bevæbnet russisk soldat på havnen ikke stå for. Blandt seks-syv forkellige revolvere og pistoler i hans bælte udvalgte jeg mig 3 pistoler med tilhørende ammunition i magasinerne. Så vidt jeg husker var det en 9 mm Parabellum, en Belgisk Browning og en 7,5 mm Walther pistol - alle med læderhylstre, der kom i min besiddelse. Hvad jeg egentlig skulle med disse skydevåben, var jeg vist ikke klar over - det var vel bare spændende at have dem?
Jeg fik også byttet mig til et strengeinstrument , en mandolin eller lignende - bytteobjektet erindrer jeg ikke, men jeg husker, at da jeg med instrumentet under armen fjernede mig fra russeren, hørte jeg ham råbe eet eller andet uforståeligt. Jeg blev bange for, at han måske følte sig snydt ved handelen, og spænede afsted, så godt jeg kunne. Nervøsiteten over denne handel fik mig til at gå direkte op i en musikhandel og sælge instrumentet for 25 kroner, så det blev en kort fornøjelse!

I løbet af sommeren fandt jeg ud af, hvad både "krudt og kugler" kunne bruges til. Det var adskillige hjemmelavede bomber, der blev fyret af i ruinhobene i Snellemark, men da jeg en dag fyrede en ekstra kraftig ladning af, hørtes et skrig fra naboejendommen - det var konen,

der besvimede. Far måtte stille til regnskab hos naboen for mine gerninger, og efter den omgang blev der stille i kvarteret.
Pistolerne skulle selvfølgelig også afprøves, men det var jo ikke så smart at gøre det inde i byen, hvorfor jeg kørte ud til Sose, hvor der var en mark, der så anvendelig ud. Ganske vist gik der en flok køer i indhegningen, men de så ret fredelige ud. Walther pistolen blev ladt og afsikret, men da må min fantasi være kørt lidt løbsk - måske forestillede jeg mig at være på prærien som en cowboy, der skulle samle en stor kvægflok. jeg begyndte i hvert fald at løbe rundt under piften og råben. Køerne blev lidt urolige, og da jeg faldt over en græstot, gik der et skud af fra den usikrede pistol. Skuddet fik sat fart i de sløve køer, og min fornuft vendte heldigvis tilbage. Pistolen blev sikret, og jeg luskede væk fra indhegningen med lidt dårlig samvittighed.
På een eller anden måde må far have opdaget, at jeg havde pistoler, hvorfor to af dem blev konfiskeret - den tredje lykkedes det mig at holde skjult et stykke tid endnu.

Der kom gang i genopbygningen af Nexø og Rønne - dels ved hjælp af håndværkere fra det øvrige land. Halvdelen af ejendommen til og med forretningen på hjørnet blev revet ned og grunden ryddet. Længen i Storegade fik repareret taget og andre skader, men et par dages regn kort efter bombardementet fik de indvendige lervægge til at skride, og det var ikke noget kønt syn at se møbler og andet inventar indsmurt i ler.
Nødbutikken i hjørnet af gården kom i gang og fungerede et års tid indtil ejendommen atter var genopbygget.

Jyllandsturen…..

Selv om der var nok at tage sig til i hjemmet efter de forfærdelige Majdage, blev det alligevel accepteret, at jeg tog på en kortere ferie til familien i Vindinge udenfor Vejle. Her havde min onkel Johannes, som var gift med faster Louise en planteskole. Farfar -" Bedstefar fra Jylland" nød også sit otium der. Min fætter Henning og kusine Henny boede også hjemme, så det var med en vis forventning, at jeg satte kursen mod Jylland.
Selve rejsen kan jeg mærkværdigvis ikke huske noget om, men opholdet satte dog sine spor i min bevisthed.
Der er erindringer om hyggeaftener under taget på loftet over beboelsen, hvor vi unge lå på madrasser og fortalte historier i mørket. Måske blev det også til lidt legen "Enken i mørke"?
En udflugt til Odense sammen med fætter Henning er dog nok det, jeg husker bedst fra den ferie.
Om rejsen fra Vindinge til Odense foregik med tog eller rutebil husker jeg ikke, men vi fik da besøgt Zoologisk have, hvor en mastuberende menneskeabe tiltrak sig en vis opmærksomhed hos os drenge, medens forskrækkede mødre skyndsomt fjernede deres afkom fra dette uhyre.
Hvad vi fætre ellers fik dagen til at gå med står ikke klart, men da vi langt om længe ville vende hjem til Vindinge, opdagede vi, at sidste rutebil var gået. I vor nød henvendte vi os på en politistation, hvor man beredvilligt stillede et kælderrum med madrasser til rådighed. Familien blev underrettet, og vi kunne falde til ro dernede i kælderen.
Tidligt om morgenen blev vi vækket af en venlig betjent, der ovenikøbet serverede kaffe og rundstykker for os inden vi atter vendte næsen hjemad. Sikke en service!!

Efter sommerferiens udsvævende liv var min indsats i skolens 4. mellemskoleklasse ikke noget at prale af, og jeg begyndte at blive bange for den afsluttende mellemskoleeksamen. Samtidig

fik jeg dog heldigvis tilbud om hele to lærepladser - den ene hos Sillehoved i Rønne (Manufaktur) - den anden som købmandslærling i "Produkten" i Allinge.
Der var dog ingen tvivl om mit valg, idet min tidligere nævnte kammerat "Kalle" fra Damgade også var i lære i Produkten. Far og jeg tog til Allinge, hvor jeg blev præsenteret for købmand E.M. Bech, der må have fattet så megen tillid til min person, at jeg blev ansat fra den 1. September 1945.

I en alder af 15 år sluttede dermed det første afsnit af mit liv, og jeg skulle indstille mig på en helt ny situation. Det var selvfølgelig vemodigt at sige farvel til alle kammeraterne og de kendte omgivelser, men det var dog med stor forventning og spænding, at jeg fik de sidste dage i august til at gå. Måske har familie og naboer også følt en vis lettelse over at blive af med mig noget urolige sjæl?

…. oOo ….

"Gnister" - Kapitel 2.

En nogenlunde sand fortælling om en drengs lærlingetid i Allinge.

Det var en lidt beklemt 15 årig knægt, der den sidste dag i august måned 1945 steg af toget i Allinge, og med sin kuffert begav sig ned ad den stejle gade til det sted, der de næste tre og et halvt år skulle blive rammen om hans liv - hans andet hjem!

Ved afgangen fra Rønne havde far sagt farvel med een af sine formaninger: "Opfør Dig ordentligt - det spørges mindst". Han havde sikkert også god grund til at bede mig om at holde lav profil efter mine lidt urolige drengeår derhjemme i Rønne.
At det var i en "blandet landhandel", jeg nu skulle søge lærdom og rettes til, fremgår af den lærekontrakt, som blev oprettet mellem købmand Ernst Mathias Bech, Produkten, Allinge og købmand Charles A.R. Aakjær og undertegnede. Ifølge kontrakten blev jeg antaget til oplæring i kolonial, isenkram, korn, foderstoffer og bygningsartikler med en læretid fra den l. september 1945 til den 1. Marts 1949, så det var en ordentlig mundfuld, jeg nu skulle i gang med. I kontrakten står også, at læremesteren ikke yder noget som helst pengevederlag i læretiden, men at han dog skal yde gratis kost og logi i det nævnte tidsrum.

På lang afstand kunne jeg på taget af den lave bygning se skiltet med forretningens slogan "Køb det i Produkten" med hvide bogstaver på grøn bund. Min beklemthed føltes endnu mere knugende i det øjeblik, jeg trådte ind i forretningen. Jeg syntes, at alle disse hvidkitlede skikkelser nedstirrede mig, og følte stor trang til at vende om, men da først præsentationen for købmanden og hans personale var overstået, og jeg blev overladt i min ven Kalles varetægt, steg humøret adskillige grader.
På lagerloftet over forretningen fandtes nogle værelser for personalet. Værelserne var ikke lige store og ikke lige godt indrettet, og de blev åbenbart tildelt efter anciennitet. Mit første værelse var et lille rum med tagvindue og uden indlagt vand eller varme, så det indbød ikke til længere ophold udenfor en lun dyne. Heldigvis havde Kalle et værelse med både kakkelovn og håndvask, så det var jo den rene luksussuite i forhold til mit hummer. Jeg fik senere mulighed for at flytte ind i et værelse ved siden af Kalles med de samme faciliteter, og endnu bedre blev det, da vi tre lærlinge kunne flytte sammen i en lejlighed i Storegade, som købmand Bech havde overtaget.

Der arbejdede efter datidens forhold rimeligt mange mennesker i Produkten. På kontoret var der foruden købmand Bech, som i øvrigt altid blev omtalt og især tiltalt i 3. Person med "Købmanden" også en kontordame. Forretningen blev ledet af en disponent, som hed Lorentzen. Under sig havde han en kommis - til tider to samt som regel tre lærlinge. Det hændte dog også, at der var en bydreng og en ekspeditrice tilknyttet forretningen.

I det daglige arbejde i den store grovvareafdeling var der som regel beskæftiget tre gårdskarle med Georg Paasche som formand. I perioder med spidsbelastning, f.eks. i høsttiden eller når der ankom et skib med cement eller gødning til Produkten, blev der rekvireret mere mandskab fra arbejdsanvisningen. Det er dog hændt, at kommis Børge Olesen og jeg har meldt os frivilligt til losning af skuder og til at afhente korn på landet - det gav lidt afveksling i det daglige arbejde, selv om det var både hårdt og beskidt at slæbe på de tunge sække. Cement- og gødningssækkene vejede ca. 50 kg, medens en fyldt kornsæk vejede 100 kg, hvilket er meget for en seksten års dreng. Måske har det været medvirkende til min dårlige ryg mange år senere?

Til at mætte alle de sultne munde, som var på kost i Produkten havde fru Bech en pige til hjælp. I den første del af min lærlingetid var vi op til 6-7 personer fra forretningen, der skulle have mad hver dag foruden købmandsfamilien. Der blev derfor spist middagsmad i tre hold - først købmandsfamilien og derefter os andre i to hold. Det kunne ske, at det sidste hold fik en noget fortyndet udgave af dagens ret - jeg husker således engang, at der stod sagosuppe på menuen. Vi på sidste hold fik serveret en klar, smagløs væske med enkelte sagogryn i. For dog at få lidt smag og kraft i suppen fik jeg overtalt pigen i køkkenet (fruen var der ikke) til at låne os romflasken - det hjalp!

Det var en god ting, at der blev serveret kaffe midt på eftermiddagen ofte med et stykke kage eller småkager til.

Til aftensmad blev der smurt smørrebrød, men det var nu ikke altid det faldt i vores smag, især ikke stykkerne med spegepølsen oppe fra lagerloftet - den kunne være både tør og hård, og det kunne ske, at grisen i sin bås derude bag møddingen blev velsignet med et par flade, halve madder. Grisen har nu heller ikke altid været lige tilfreds med serveringen, og en skønne dag fik vi læst og påskrevet om det forkastelige i at vor aftensmad endte hos grisebassen.

Med fare for at blive beskyldt for at springe i min beretning må jeg lige fortælle en lille historie, som engang overgik eet af disse ellers nyttige dyr. Efter slagtningen stod menuen i flere dage på blodpølse og andet godt, men hovedparten af dyret skulle dog saltes ned til senere brug i husholdningen. Dette arbejde blev betroet til kommissen Børge Olesen, der fik lagt flæskestykkerne i karret med en god kraftig lage. Da man kort tid efter begyndte at bruge af sulet, blev det opdaget, at det vist ikke ligefrem var salt, grisen var blevet lagt ned i - det var Soda! Gode råd var dyre, men da man ikke ville lade en hel gris gå til spilde, blev flæsket atter taget op og grundigt vandet ud, inden man gentog processen - med salt! Man må sige, at det blev en grundig konservering, og der var vist heller ingen, der blev syge bagefter.

De gode hjemmelavede pølser - og især blodpølsen var et kærkomment indslag på spisekortet, men der var vi knægte ved at komme galt afsted engang. På kontoret var der på den tid en kvindelig elev, som også var på kost. Hun rynkede nu vældigt på næsen af retten og sad og stak til den uden at smage. Hun blev drillet med sin kræsenhed, og hvad vi ellers kunne finde på at sige, og nærmest i trods langede hun til sidst til fadet med det resultat, at der nær ikke var blevet noget til os andre.

Modsat gik det, da der adskillige gange blev serveret Islandsk lammekød. Købmanden havde hjemforskrevet en stor tønde saltet lammekød, men det fandt ingen afsætning hos kunderne, hvorfor vi blev dømt til at være med til at fortære det - uden større succes. I mange år skulle jeg ikke nyde noget af dette "uldne" stads, men må indrømme, at i dag sætter jeg gerne et godt stykke lammekød eller fårekød til livs - ja sågar ged må man gerne servere for mig.

Om det var fordi antallet af gæster omkring fru Bechs spisebord faldt på et tidspunkt eller det var af andre årsager, ved jeg ikke, men ca. halvandet år inde i min læretid, blev vi henvist til at søge vor forplejning hos familien Paasche i "Smutten" i Søndergade - for os lærlinge dog stadig betalt af vor læremester. Jeg vil ikke påstå, at det ligefrem var et minus at flytte spisested - tværtimod. Clara Paasche og hendes mand Georg havde indrettet deres hjem til et pensionat, hvor enlige mænd som os fra Produkten kunne få til livets opretholdelse. Clara var en sand mester ved et komfur, og i tilgift fik vi et rart og hyggeligt tilholdssted i familiære omgivelser. Georg havde et lille bordbillard, som ofte blev benyttet efter middagen, ligesom vi kunne nyde en øl eller to, men der var ingen, der gik over stregen, det skulle vore værter nok sørge for. Selv når der var familiesammenkomst, blev vi pensionærer ofte inviteret med, og jeg tror, at denne omsorg har gjort min læretid lidt mere udholdelig.
Det skal lige tilføjes, at der trods god og kraftig forplejning, alligevel forsvandt adskillige af bager Halds halve wienerbrødstænger ned i vore maver, og jeg kan vel heller ikke sige mig fri for at have nydt indtil mange pakker chocoladekiks oppe på lagerloftet.

Allerede langt inde i min beretning må jeg vel hellere invitere på en lille omvisning i det virvar af bygninger og skure, der dengang udgjorde "Produkten", så er det måske lettere at følge min tankegang?
Indenfor firkanten Kirkepladsen, Søndergade, Brøndstræde og Kirkestræde optog Produkten ca. 3/4 del af bebyggelsen, men i den ret store brolagte gård var der desuden plads til adskillige udhuse og skure. Desuden lå der i Løsebækgade en gammel forfalden ejendom, hvor firmaet havde en tømmerplads. Denne blev senere flyttet til Lindeplads, da E.M. Bech overtog konkurrenten " Nordlandets Handelshus" og dermed "Fugleslottet", som den bygning kaldtes, hvor der i dag er rejsebureau og Bornholms Tidendes redaktion, og hvor murermester Kim Christiansen har sin oplagsplads.

Trådte man ind gennem butiksdøren på hjørnet af Kirkepladsen og Storegade så man et vinkelformet ret smalt butikslokale, hvor diskene optog en stor del af pladsen - det var jo længe før begrebet selvbetjening blev opfundet. På bagvæggene krævede et reolarrangement sin plads med hylder og masser af små og større skuffer. Et kasseapparat af mærket "National" fangede øjet med sin forniklede overflade og fire - eller var det seks skuffer? En stor kakkelovn med kappe af stålplade optog yderligere en stor del af den beskedne plads. Gulvet var beklædt med brædder og var rimeligt svært at holde rent for os lærlinge, hvis opgave det var at holde gulvet pletfrit hver dag. Det blev lidt nemmere, da der blev lagt vinylbeklædning på - men ikke kønnere.
Fra denne del af butikken, som nærmest var forbeholdt kolonialafdelingen, kunne man via en lille trætrappe komme op i isenkramafdelingen. Her var der også reoler på bagvæggen med hylder og skuffer, medens det meste af gulvpladsen var optaget af et reolarrangement, som kunne minde lidt om kaninbure med hønsetråd som adskillelse mellem de forskellige sektioner. Gennem en dør i bunden af dette lokale kom man via en lidt stejl trappe op til isenkramlageret under det skrånende tag.
Produkten var i min lærlingetid een af de tre største og mest velassorterede forretninger på Bornholm, og det er måske derfor også forståeligt, at pladsen i forretningslokalerne til tider føltes lidt trang at arbejde i. Ofte måtte en del af den ellers store diskplads og den beskedne gulvplads tages til hjælp til udstilling.

I bagbutikken var pladsen heller ikke overvældende, især ikke da den nærmest fungerede som "nærlager", hvorfra man kunne hente de mest almindelige ting såsom øl og sodavand m.m., som der ikke var plads til i forretningen. I enden af lokalet var installeret en håndpumpe til Petroleum, og tog man sig ikke iagt, var det meget let at få fyldt for meget i en flaske, men især en dunk med en afslørende lugt som følge.
Bagbutikken fungerede også som en vigtig gennemgang til "Privaten", til lagerloftet og til en mellemgang, der skilte bagbutik og kontor. Trappen til loftet var også een af de mere stejle, og var ikke god at passere, især ikke når man havde travlt! Under loftstrappen var indrettet et lille rum, hvor man kunne gennemlyse og kontrollere de æg, der kom ind fra landet.
Lagerloftet var indrettet med mange små rum foruden de før omtalte personaleværelser. Alle former for papirvarer, poser, brunt indpakningspapir, regningsblokke o.s.v. til brug i forretningen havde sit lille aflukke, og på min første arbejdsdag i Produkten blev jeg sat til at rydde op i papirdyngerne. Det blev nu heller ikke sidste gang, at jeg stod og småkedede mig blandt papirposerne, gad vide om bjælken med mit indskårne navn stadig findes deroppe?
I rummet ved siden af lugtede der kraftigt af alle mulige krydderier. Engang fik vi en hel balle med lauerbærblade tilsendt. Ballen vejede ca. 25-30 kg, så der var lauerbærblade til adskillige år.
Lagerrummet med kiks, bolsjer og chokoladevarer var også et sted vi yndede at komme i. En Bornholmsk rugkiks og en bid chokolade var et udmærket mellemmåltid.
Ude på loftet fyldte sækkene med sukker, mel, gryn etc. godt op. Sækkene blev hejst op på loftet med et hånddrevet spil, og det er da sket, at stroppen på en melsæk er smuttet af med en flækket sæk til følge!
I dette virvar af forskellige varer fandtes også lageret med sprængstof, som blev solgt til stenhuggere og andre med licens. I en trætønde havde vi sprængkrudtet og i et aflåst skab gemtes Areolitten (dynamit). Fængtråd og knaldperler var også låst inde, men sikkerheden overfor disse farlige ting virkede lidt lemfældig, og var ikke blevet accepteret i dag. Det skal dog bemærkes, at større mængder sprængstof m.m. blev opbevaret under mere betryggende forhold i små betonbunkere på afsides steder. Endnu i dag kan man finde et par af disse bunkere, bl.a. ligger der een ved Nordlandshallens parkeringsplads, og hvis den ikke er fjernet, skulle man kunne finde en lagerbunker i skoven ovenfor Egeløkken. De fleste større stenbrud havde deres egne sikringsrum til sprængstof, og på stenbrudsmuseet i Moseløkken kan man også se eet disse levn fra "gamle dage"!

Oppe i skunken over eet af personaleværelserne lå i flere år adskillige gryder, flasker og andre beholdere i en stor rodebunke. Der var ingen, der kunne give en forklaring på bunkens eksistens, men vi havde en stærk formodning om, at det var tidligere beboere på loftet, der ikke havde haft lyst til at "gå i gården" en sen nattetime. Derfor var der heller ingen, der havde særlig lyst til at rydde op i skrammelet, men adskillige år senere blev det alligevel mig, der blev sat på opgaven.

I et lille koldt værelse fik jeg indrettet mig et trangt værksted, hvor jeg kunne male skilte og lave dekorationer til vinduesudsmykning og lignende, da jeg efter et par år fik overdraget den opgave efter min lærekammerat Kalle. Dekoration var noget, jeg gik meget op i - jeg tog et brevkursus i faget og havde også den fornøjelse at blive tildelt et diplom for skilteskrivning på Teknisk skole i Allinge. Jeg kom da også til at udføre dekorationsopgaver i forskellige forretninger senere, så måske skulle jeg være gået videre i det fag?

Under "Privaten" ud mod Kirkepladsen var der et par kælderrum til opbevaring af fortrinsvis flydende varer. Her lå tønderne med eddike, eddikesyre, sprit, sirup m.m. lagt op på en "balkon", så man kunne tappe vædskerne i flasker, glas etc. Det var ikke altid lige let at få disse tunge tønder op på balkonen, men efterhånden fik vi udviklet en slags "vrikketeknik" med mursten og lignende som fik løftet tønderne op på plads. En eddiketønde indeholdt 200 liter, så vægten inclusive trætøndens egen vægt må have været ca. 250 kg.
I store glasballoner opbevaredes salmiak, saltsyre og andre ætsende vædsker, som også skulle tappes på mindre flasker, hvilket ikke var noget rart job, da man skulle tage sig iagt for skvulp og stænk fra ballonerne. Det er sket, at jeg har fået saltsyre i ansigt og mund og måtte ud under vandslangen i vaskehuset for at blive skyllet af. Værre gik det en gang, da jeg havde været uforsigtig ved aftapning af eddikesyre. En del syre løb ud over min hånd, men da jeg ikke i første omgang tillagde det nogen større betydning, fortsatte jeg mit arbejde. Det varede dog ikke længe før det begyndte at svide ret kraftigt på oversiden af min hånd, og jeg måtte op og skylle med vand. Det var dog forsent - syren havde fået for godt fat, og jeg måtte til lægen for behandling. Det kostede et par fridage i påsketravlheden samt en alvorlig påmindelse om at være mere forsigtig i fremtiden.

Om problemer med aftapning fra tønderne kan jeg fortælle en anden historie. Da gik det ikke så meget ud over helbredet, men mere ærgrelse over spildte kræfter og varer.
Vi havde netop fået en stor tønde med 200 liter sirup hjem. Det var ikke den fine, gyldne sirup, vi kender fra i dag, men roesirup, som var det eneste, man kunne få fat i den gang. Det var noget trægt stads at få ud af tønden, og der gik et par timer med at få fyldt en kande. En lørdag formiddag havde jeg stillet kanden under tønden og glemte i øvrigt alt om den, indtil jeg mandag morgen atter mødte op på arbejde. En meget vred disponent Lorentsen stillede mig det spørgsmål, om der ikke var noget, jeg havde glemt i lørdags?. Da jeg ikke umiddelbart kunne komme i tankerne om noget, blev jeg sendt ned i kælderen, og da kunne jeg godt se, hvad han mente! En stor del af gulvet var dækket af en klistret masse roesirup, som havde haft fred og ro til at løbe ud i weekenden - tønden var tom! Ildrød i hovedet fortsatte disponenten sin skideballe, og da købmand Bech også kom til og forlangte at vide årsagen til postyret, troede jeg, at mine dage i Produkten var talte, men da købmanden havde fået forklaringen, sagde han til Lorentsen: "Ja, ja, det kan jo ske for enhver - ikke sandt Lorentsen"? Så blev der ikke talt mere om den sag, da det viste sig, at hr. Lorentsen havde en tønde olie på sin samvittighed.
Det kostede dog adskillige kræfter og savsmuld at få skrabet alle disse mange liter sirup op i en trillebør og smidt på møddingen. Der gik lang tid, før gulvet var til at gå på uden at det sagde "slurp -slurp"

I samme kælder havde forretningen også sit vinlager bag tremmer og slå. Heller ikke vinen var af særlig høj kvalitet, da det mest var dansk frugtvin, der kunne tilbydes. Et parti vin var vist ikke helt færdiggæret, og i en periode kunne vi opleve adskillige knald fra propper, der sprang af de liggende flasker, så duftene i kælderen blev udvidet med gærende frugtvin.
Dengang havde man den ordning, at flasker med prop eller kapsel kunne byttes, hvis de var blevet smadrede, og det udnyttede vi da også af og til ved at knække halsen på en flaske og derefter filtrere indholdet.
I alle de andre dufte fra kælderen blandede sig lugten af spegesild, klipfisk og til tider saltet lammekød, så det kunne ofte være en kraftig "potpourri", der mødte én, når man kom ned ad kældertrappen.

Begrebet "genbrug" er absolut ikke noget nyt, da det især under krigen og de efterfølgende magre år nærmest var en betingelse at udvise fantasi for genbrug af forhåndenværende materialer for at overleve. Mangen en habit og andet tøj er blevet vendt og omsyet adskillige gange - tøfler og sutsko af gamle sofabetræk med såler af udslidte cykeldæk blev under krigen fremstillet i stort antal. Allerede dengang opstod de første genbrugsbutikker, som også nu i vore dage er blevet så populære.
Som følge af, at mange af varerne i butikken dels blev afvejet i mindre portioner og for de flydende varers vedkommende i stor stil blev aftappet fra større beholdere, skulle der blandt andet bruges mange rene flasker og glas. I den store murgryde i vaskehuset blev flaskerne "kogt" og gamle propper hentet op fra flasken med et sindrigt apparat af ståltråd. Efter fornyet påfyldning blev flaskerne atter proppet til ved hjælp af et andet snedigt apparat. Så gjaldt det bare om at få sat de rette etiketter på, inden flasken atter kunne gå i kredsløb.Det var jo ikke så heldigt, hvis de syltede asier smagte af petroleum.
Fra vaskehuset kunne man komme ind i købmandsfamiliens private badeværelse. Her stod en stor kakkelovn med en kobberbeholder, som sørgede for det varme vand. Af og til blev vi lærlinge sat til at pudse alt dette kobber skinnende blankt.
Hvis vi ansatte i Produkten blev trængende, var vi henvist til et fælles lille lokale med tremmer i døren i gården. Der var ganske vist installeret træk og slip, men "det lille hus" opfyldte absolut ikke nutidens krav om sanitære faciliteter. Dog har det lille aflukke ofte dannet ramme om en hvilepauce med en smøg, men man skulle passe på ikke at trække paucen for langt ud, da man i så fald kunne blive udsat for en kraftig påmindelse. I bagvæggen var et lille hul, som passede til en vandslange fra vaskehuset, og det er sket, at en slumrende person er blevet vækket med en ordentlig skylle.
Der var nu også mange andre steder, hvor man i rimelig fred kunne slappe af. Købmand Bech kunne altid høres, når han foretog en inspektionstur i området, idet han havde for vane at rømme sig højlydt. Anderledes var det med disponenten, som godt kunne finde på at overraske
een med en smøg i hånden, men vi andre kunne nu også finde på at liste os efter disponenten, når han forsvandt i en kælder. Vi sørgede dog altid for at lave lidt støj ned ad trappen og kunne da høre, hvordan der blev skramlet med en flaske nede fra kælderen.

Blandt alle de andre gøremål i forretningen var det også os lærlinge, der blev sat til at skære glas efter mål. Det foregik i et lokale under pakhuset, og det er ikke småting, hvad jeg har skåret af glasstykker her. Det var ikke altid lige let at få glasskæreren til at følge de opgivne mål på milimeteren, og adskillige stykker havnede i affaldskassen. Det sværeste var dog at skære glas til tag- og staldvinduer, hvor glassene ofte skulle være buede eller helt ovale.
Den dag i dag er jeg rimelig god til at skære glas, vel og mærke, hvis jeg har min egen glasskærer, som ingen anden får lov til at bruge.

Herude i pakhusets underetage fandtes også støbegodslageret med et stort udvalg indenfor dette område ligefra hele kakkelovne med tilbehør til kloakriste, køkkenvaske, stald- og tagvinduer o.s.v.
Produkten var den tids "Byggemarked", og da varelageret var spredt over et stort område, blev det til mange løbeture i løbet af en dag efter snart det ene snart det andet.
Det kunne også være et slid at få en kakkelovn slæbt ud til en kunde eller få hældt et par hektoliter brunkulsbriketter eller cinders ned i en kælder.

Selvom jeg ifølge min lærekontrakt også skulle oplæres i korn og foderstoffer, er det begrænset, hvor megen viden jeg fik indenfor dette felt. Jeg fik dog lært at skelne mellem de forskellige kornsorter og deres anvendelse, ligesom jeg fik set, hvordan man lavede skrå, valset byg og andre former for fodertilskud på den lille valsemølle i pakhuset. Jeg fik da også lært teknikken med at slæbe de tunge sække med korn og andet tungt gods, hvor to mand ved hjælp af en rundstok under godset kunne fordele vægten mellem sig. Derimod kom jeg aldrig rigtig ind i proceduren med at måle kornets vandindhold. Når der kom korn ind fra landet, blev der taget prøver af hver sending, og alt efter vandprocenten skete afregningen til bonden. I fugtige somre skulle kornet tørres, hvilket kunne være ret arbejdskrævende - især før de moderne korntørringsanlæg kom på mode. Almindeligvis blev de store kornbunker på pakhusloftet vendt og luftet med en stor træskovl adskillige gange.
Når valsemøllen var i brug lignede mandskabet i pakhuset Pjerrotter med alt det hvide støv på sig. Der var heller ikke noget, der hed støvmasker - jeg mener i hvert ikke at have set dem i brug.
Pakhusets 3. etage blev nærmest brugt som pulterrum for en del gamle effekter, men heroppe fandtes også det store træhjul til hejseapparatet, som dog var blevet moderniseret med en stor El-motor. Der var en god udsigt over byens tage heroppe fra, og det skete, at vi sneg os derop i arbejdstiden med en sodavand i lommen, når trangen til et hvil kom over os. Gennem de små tagvinduer kunne vi også se, om der blev ledt efter os nede i gården, og så gjaldt det bare om at have en fornuftig forklaring på vor forsvinden parat.

I forlængelse af pakhuset var opført en ret høj træbygning - nærmest et overdimensioneret skur, hvor der var plads til brændselslageret - koks, cinders, tørv og senere brunkulsbriketter, hvoraf især tørvene og briketterne kunne volde besvær, idet der af og til skete selvantændelse i bunkerne. Under krigen var man begyndt at grave tørv i øens mange moser bl.a. også i mosen ved Hammersholm, og som den driftige mand, købmand Bech med næse for gode forretninger var, havde han også en finger med i spillet her. Kvaliteten var der vist ikke noget at råbe hurra for, men i de magre tider blev man nødt til at bruge, hvad man kunne få fat i. Lidt bedre brændværdi var der i brunkulsbriketterne fra lejerne i Jylland. Der var to typer - nogle aflange runde, som gik under navnet "elefantlorte", som let smuldrede samt nogle noget hårdere pressede ovale briketter, som gav knap så meget aske under forbrændingen.
For at fuldende brændselssortimentet blev der i ledige stunder kløvet store mængder pindebrænde dels til eget brug men også til videresalg.
Det skal lige bemærkes, at korn, brændsel og andre former for varer blev målt og vejet op i jutesække med firmaets bomærke på. Sækkene blev genbrugt gang på gang indtil de var så møre, at man risikerede, at de revnede. Andre varer såsom mel, gryn, cement etc. ankom i papirsække - dog kunne man også være heldig at modtage mel i meget fine hørlærredssække, som var tætte, og i "mangelårene" var ret eftertragtede til at sy beklædning af.

Tom emballage - trækasser, glasballoner, tønder m.m. blev med jævne mellemrum sendt tilbage til afsenderen. Det var et lidt kedeligt job at klargøre emballagen til forsendelse, og det var hovedsageligt os lærlinge, der fik tildelt arbejdet med at sømme lågene på kasserne igen, skrive mærkesedler og ikke mindst få kørt godset ned til Østbornholmskes pakhus på havnen. Det første år måtte vi tage adskillige ture derned med trækvognen, men det hjalp, da der kom mere gang i Produktens bilpark. Da jeg selv fik kørekort, blev det næsten en fornøjelse at sende "Tomt retur" .

I et så stort og omfattende firma som Produkten var det ret vigtigt og nødvendigt at have egen transportkapacitet til rådighed. Der skulle både hentes og bringes varer og produkter hos producenter og aftagere i byer og de nærmeste landdistrikter.
Da jeg startede i Produkten sidst i 1945 bestod det "rullende materiel" af en lidt større lastvogn forsynet med gasgenerator samt af en såkaldt ½ tons Bedford lastbil, hvilket vil sige, at den måtte laste netop ½ tons, men da der i samme bil lå en kraftig motor og konstruktionen i øvrigt var udviklet til at klare større belastninger, skete det ofte, at vægtgrænsen blev overskredet med adskillige hundrede kilo. Os, der brugte denne lille lastbil, var begejstrede for dens sejttrækkende, smedige anvendelsesmuligheder. Desværre blev den nok også misbrugt og måtte nogle år efter udskiftes med en Fordson varevogn, som vi til gengæld kom til at føle næsten had overfor. Den havde elendige kørselsegenskaber med dårlig plads til fødderne på pedalerne, dårligt udsyn fra kabinen, kunne ikke køre i vanskeligt tærræn m.m..
Der blev også ret hurtigt efter krigen anskaffet en lastbil af nyere model, som havde større lasteevne end den gamle lastbil. Da det igen blev muligt at få rimelige tildelinger af brændstof, blev gasgeneratoren på føromtalte lastvogn pillet af. Jeg havde selv fornøjelsen af at være med til at køre den til Rønne, hvor omstillingen til benzindrift skulle foregå. Man havde allerede hjemme i Allinge forberedt denne omstilling ved at montere en lille beholder inde i førerhuset, hvorfra man kunne forsyne motoren med brændstof i stedet for det afmonterede gasgeneratoranlæg. Det blev min opgave at fodre maskinen med benzin fra en medbragt dunk, medens chauffør Emil Olsen passede sit rat. Samme Olsen var en hygglig, rund mand, der boede med sin familie i Nørregade. Han havde en søn, der hed Helge, og som en tid var ansat som "ærindehorra" i Produkten. Selv om vi andre lærlinge kunne finde på at drille Helge, var det dog ikke værre, end at jeg ofte kom på besøg hos familien Olsen, indtil de flyttede over vandet.

Foruden de motoriserede køretøjer havde vi andre transportmidler til rådighed i firmaet - budcykel/er, trillebøre, trækvogn og sågar en stor slæde. Da en førsteårslærling altid fungerede som bydreng og lagerarbejder og først det andet år kom ind bag disken i forretningen, fik jeg prøvet alle former for transportmidler. Der knytter sig mange erindringer til disse køretøjer - nogle af dem ret smertelige, men med et skær af komik - set i bakspejlet!
Jeg havde en dag hentet en stor pakke svinefedt på Allinge station, men på hjemvejen sprang kæden af budcyklen og farten steg faretruende ned ad den stejle Storegade. I min knibe svingede jeg benet over cyklen og prøvede at bremse farten med højre fod - selvfølgelig med det resultat, at jeg væltede med ekvipagen. Til alt held landede jeg på maven ovenpå kassen med svinefedt, der gik i stykker, og kurede derefter et par meter ned ad vejen med fedtet som smøremiddel. Udover et par skrabede knæ og noget ridsede håndflader slap jeg rimeligt godt fra uheldet, men der blev nu ikke meget fedt at sælge af den pakke.
Mærkværdigvis gentog historien sig et stykke tid efter. Jeg havde været på stationen med en pakke og kørte tom hjem. Atter engang sprang kæden af cyklen, og ihukommende den forrige hændelse undlod jeg at dreje ned ad Storegade men fortsatte ligeud nedad Vestergade, der har et knapt så stejlt forløb. Farten blev da også reduceret over Lindeplads og videre op ad Nørregade, og ved Lavendelstræde, som forbinder Nørregade og Havnegade, mente jeg at have så meget kontrol over køretøjet, at jeg turde svinge ned mod havnen - Jeg havde blot glemt, at Lavendelstræde også er ret stejl, så ved udfarten i Havnegade var farten igen blevet ret høj.

I Havnegade kom en hestevogn kørende med en sindig hest foran og en ligeså sindig kusk på bukken. Sløvheden blev dog brat afbrudt, da jeg kom susende ind foran hesten, der nærmest stejlende stoppede op, medens jeg ligeså brat blev stoppet af jerngelænderet på havnefronten. Kusken og jeg så forskrækkede på hinanden - hesten kunne vi jo ikke spørge, men da mine lemmer var hele, og der ellers ikke var sket nogen større skade, fortsatte vi vor færd - jeg til fods. De næste dage opstod der dog adskillige blå mærker på min krop, og budcyklen fik et ekstra grundigt eftersyn.

En anden episode forløb noget mere fredelig. En dejlig sommerformiddag bestilte Hotel Sandkås ved foden af Sandkåsbakken en kasse øl til omgående levering. Budcyklen blev hentet frem, men ak! - forhjulet var fladt, hvilket blev meddelt min chef. Jeg havde håbet på assistance fra een af vore biler, men da der ingen var hjemme på det tidspunkt, anede jeg ikke hvordan jeg skulle løse opgaven? Det vidste ledelsen derimod - øllet skulle ud, " så læs kassen på trillebøren og se at komme afsted", lød det. Afsted gik det mod Sandkås i adstadigt tempo, og det var en noget forundret hotelvært, der modtog de bestilte varer. Han var så imponeret over Produktens service, at han spenderede en sodavand på mig lidt varme bybud, inden jeg atter vendte trillebøren mod Allinge, hvortil jeg ankom efter et par timers udflugt og ca. 8 km vandring.
Hotel Sandkås er for længst jævnet med jorden, men hver gang jeg passerer stedet, kigger jeg ned til målet for min lidt usædvanlige sommerformiddagsekspedition.

I området Allinge - Sandkås/Tejn var der en del sommerhuse og fastboende, som Produkten leverede varer til, så det er ikke få vareture pr. cykel og senere med bil, jeg har foretaget til dette område.
I Sandkås, hvor retaurant Grotten nu er, lå et lille hus i strandkanten. Her boede en ældre kvinde, som hver uge, året rundt fik en lille forsyning af varer fra Produkten. Damen, der hed Else Neukrantz og af tysk afstamning, var lidt af en særling. Det fortaltes, at hun efter en ulykkelig kærlighedsaffære var blevet sær og af familien anbragt i Sandkås. Kommunen ordnede hendes økonomiske forhold og holdt vel i øvrigt lidt øje med hendes færden. Når man kom med varerne, skulle man være forsigtig ikke at træde i hendes sirligt revne mønstre i strandsandet, hvor hun også pyntede op med små sten og blomster. Det var sjældent, hun sagde noget, men vi fik altid en form for "drikkepenge", når kurven var blevet tømt. Det kunne være en ølkapsel, muslingeskaller eller andet, hun havde fundet på stranden. Engang fik jeg en halv hestesko, men det fortrød hun dog og erstattede den med et par skaller. En mørk vintereftermiddag blev jeg virkelig forskrækket, da jeg med kurven i den ene hånd og en lommelygte i den anden passerede det lille hus i frk. Neukrantz have. Der lød nærmest et brøl inde fra mørket, og kort efter kom damen farende ud med en økse i hånden, medens hun rablede en mængde uforståeligt af sig. Jeg fik hende dog beroliget med, at det var bybudet fra Produkten og fik afleveret varerne. Det gik dog ekstra stærkt med at komme op på landevejen igen, og fra den dag kiggede jeg altid nøje efter den særprægede dame.

Heldigvis var de fleste byture knapt så dramatiske, selvom der godt kunne forekomme ture, der var lidt anstrengende. En eftermiddag få dage før jul efter mørkets frembrud blev en kammerat og jeg sendt ud med varer til fyrmesterfruen på Store fyr i Sandvig. Det småsneede og bakken op til fyret var glat med det resultat, at jeg væltede med budcyklen og varerne trillede ud. En bakke æg blandt varerne så ikke godt ud efter den tur, og det var med beklagelse, jeg afleverede resten af varerne.

Fyrmesterfruen blev også lidt ked af det, da hun skulle i gang med at bage småkager netop den aften. Bagningen måtte derfor udsættes til næste dag, hvor hun fik en ny forsyning æg.

Blandt alle de mere eller mindre interessante opgaver, der skulle udføres i Produkten, hørte også proviantering af skibene i havnen. Foruden vore egne varer i forretningen skulle der også skaffes brød, kød m.m. fra andre af byens handlende. Hvis fartøjet skulle på "udenrigsfart" måtte vi ned på toldkammeret for at udklarere spiritus, tobak og andre varer fra lageret dernede. Det var også dengang en farlig masse blanketter, der skulle udfyldes inden varerne kunne leveres ombord, så der kunne godt gå et par timer eller mere med en sådan ekspedition.. I sommerperioden havde vi også leverancen til Simrishamnfærgen, og det var ikke småting, der skulle slæbes ombord på "Trykkogeren", som 66-færgen Østersøen blev kaldt.
Udover almindelig proviantering af skibene havde Produkten også olieleverance til skuder og andre både. Det var et tungt og ildelugtende job at blive sendt ned og pumpe solarolie fra tanken på havnen, så der er vel ikke noget at sige til, at vi nærmest hadede det arbejde.
Ofte lå fartøjet ved yderkajen i det inderste havnebassin, medens tanken var placeret midt på havnen ved nedkørslen til pølsevognen. De første par år blev olien pumpet op i 40 liter dunke, som med trillebør blev transporteret videre til skibet. Der kunne med meget god vilje være tre sådanne dunke på børen, men da de fleste større skuder kunne aftage op til 1000 liter i værste fald, blev det til tider mange ture rundt om havnen inden dunkene kunne tømmes i fartøjet. Lidt nemmere blev det, da der blev anskaffet en lille "tankvogn" på to hjul. Den kunne rumme godt 200 liter, men blev til gengæld så meget tungere at trille rundt med. Næsten genialt blev det, da vi fandt på at placere tankvognen på ladet af den lille Bedford, men stadig var det ikke et arbejde nogen af os yndede. Efter sådan et par timer er jeg kommet tilbage til forretningen godt indsmurt i den stinkende væske og kunne sagtens stille op i konkurrence om ildelugt med damerne fra fiskefabrikken.

I vinteren 1945/46 var der stadig sovjettiske tropper på Bornholm. De var dels indkvarterede på hoteller og pensionater i byerne, men også i hastigt opførte lejre bl.a. på Hammeren, hvor hammer og segl prydede indgangsportalen til lejren på "Tidselsletten".
De russiske soldater sås i bybilledet og der blev da også etableret forskellige kontakter mellem soldater og civilbefolkningen. Der blev handlet lidt tobak (Mahorka), som var en meget finskåren simpel soldatertobak, medens officererne fik tildelt en noget bedre kvalitet. Der blev rullet cigaretter med denne tobak, og i mangel af cigaretpapir var det almindeligt at rulle et lille kræmmerhus af avispapir eller lignende. Kræmmerhuset fik et par klem på bestemte steder, og så kunne man bare ose løs, så længe lungerne kunne holde til det.
Atter var der piger, der ikke kunne modstå fyrige blikke fra en soldat, og mere eller mindre faste forhold blev etableret - denne gang lidt mere acceptabelt, da det jo ikke var "fjenden", man omgikkes! Der går uden tvivl i dag gode borgere rundt i samfundet med et godt skvæt russisk blod i årene.
Den menige russiske soldat var sikkert forment adgang til lokalområdets butikker - det var i hvert fald yderst sjældent, man så den røde stjerne foran disken. Købmand Bech var derfor ikke sen til at oprette en såkaldt "Russerbutik" i den gamle festsal på Højers hotel. Her kunne de fremmede soldater supplere deres sikkert spartanske daglige forplejning med lidt ekstra delikatesser såsom saltagurker fra en stor tønde, æg, ost, frugt, røgede kødvarer m.m. samt chokoladevarer af forskellig art.

Jeg ved ikke hvordan købmanden havde kunnet fremskaffe ekstra forsyninger af disse ellers så sparsomt forekommende chokoladevarer, og det gav da også skæve blikke og ret så spidse bemærkninger fra forbipasserende, da det en dag lykkedes mig at vælte med slæden med nye forsyninger til "Russerbutikken" og lækkerier af forskellig art væltede ud på gaden.
Da Russerne forlod Bornholm i april 1946 skulle de bruge deres sidste danske penge, og på den måde blev Produkten af med de mængder af Johannesbrød, vi ellers var bange for at brænde inde med. Sjovt nok kan man den dag i dag købe de store bælgfrugter, som også er glimrende til rangler.

Selvom købmand Bech havde en vis evne til at fremtrylle mangelvarer, havde vi de første år efter krigen stadig begrebet "Bukkevarer", d.v.s. varer som forretningen kun udleverede til "udsøgte" kunder, som ofte var sammenfaldende med de kunder, der blev bukket ekstra dybt for.
Disse "udsøgte" kunder kom fortrinsvis fra områdets embedsmandsstand og andre højere kredse i det sociale hierarki, og der var en helt "Matadorsk" stemning i forretningen, når een af disse samfundets spidser kom ind i forretningen - da slap selv disponenten sine papirdynger, som han ellers flittigt stod og gennembladrede for at undgå en ekspedition af en mere gemen kunde.
Jeg brød mig personligt ikke om alt dette snobberi og følte mig bedre tilpas ved at ekspedere de såkaldte "lavere" kredse, som jeg følte mig meget mere på bølgelængde med.
Vore dages måde at foretage sine indkøb på med selvbetjening og kontant afregning ved kassen kendtes kun i meget ringe omfang i min læretid. Hver enkel ekspedition krævede en person til at fremskaffe det ønskede, inden betalingen kunne slås ind på det store "National" kasseapparat med mindst fire skuffer. Kasseapparatet var elektrisk drevet, men kunne i nødsfald også betjenes manuelt med et håndsving. Ofte var det dog sådan, at en handel blev noteret i "Kontrabogen" og som regel afregnet enten en gang om ugen eller månedsvis. Det kunne dog ske, at lønnen ikke rakte til, og restbeløbet måtte overføres til næste uge eller måned.
I stenindustrien var det ganske almindeligt, at en stenarbejder gik arbejdsløs i flere måneder, når frost og vinter lukkede arbejdspladserne. Arbejdsløshedsunderstøttelsen rakte ikke langt, og da kunne det ske, at slutbeløbet på kontrabogen voksede med minus fortegn. De fleste købmænd var indstillet på dette fænomen, især da man vidste, at mange af konerne havde sommerjobs på hoteller og pensionater og på den måde var med til at rette op på økonomien.
Det skal indrømmes, at der i Produkten ikke altid blev set så nøje på vægten, når en husmoder med en stor familie foretog sit ugeindkøb.

Selvom der som sagt endnu ikke var indført selvbetjening i forretningerne, hændte det dog, at der var personer, der forsøgte sig og glemte at betale. Især to personer var kendt for deres fingerfærdighed - begge damer, og var sammen med andre tvivlsomme personer opført i de handlendes imaginære "sorte bog".
Den ene dame kunne måske til en vis grad undskyldes - hun havde en stor børneflok og en ofte sygelig mand at føde på uden tilsvarende indtægter, hvorfor der sikkert af og til har hersket smalhans i hjemmet.
Den anden dame kom fra de såkaldte "bedre kredse", og hendes mani for at smårapse var nok af mere sygelig art. Det forhindrede dog ikke, at jeg personligt har oplevet en episode med vedkommende dame, som senere viste sig at ende lidt pinligt for hende.

En dag var jeg i fuld gang med at pynte et vindue med spiritus etc. Til det brug havde vi bl.a. nogle attrapper - pynteflasker med bl.a. Clock likør, som havde en forbløffende lighed med rigtige flasker. Omtalte dame fra det bedre borgerskab kom fejende ind i butikken, og jeg måtte slippe mit arbejde med pyntningen af vinduet for at kunne betjene hende. Da jeg atter ville fortsætte dekorationsarbejdet, kunne jeg ikke finde en likørflaske, men regnede med, at jeg måtte have forlagt den eet eller andet sted i farten.
Mange år efter hørte jeg en fortælling om, at omtalte dame havde inviteret en kreds af damer til kaffe med tilbehør - inclusive likør, men at der havde bredt sig en mild forbavselse på gæsternes ansigter, da man højtidigt nippede til de fine likørglas!! Hvordan historien endte ved jeg ikke, men efter min mening er der en vis sammenhæng med min forsvundne "attrap".

Dekoration havde som nævnt min store interesse, og jeg husker endnu tydeligt den jul, hvor jeg ene mand fik pyntet hele den store forretning op. Disponenten var lidt utilfreds med, at jeg brugte så megen tid på dette arbejde, hvorfor jeg blev enig med mig selv om at gøre det færdigt i løbet af en nat. Da morgendagen gryede, og mine kollegaer indfandt sig til dagens dont, strålede hele forretningen som en eventyrhule - syntes i det mindste jeg selv. Min egen udstråling var derimod temmelig mat, og da jeg blev sat til at stemple rationeringsmærker for at annullere dem, endte det da også med, at jeg faldt i søvn ved disken ovenpå mærkerne. Så fik jeg ordre til at få et par timers søvn, inden jeg atter tog fat i forretningen.
Eet af de mest iøjefaldende indslag i al denne julepynt var nogle nisser, som jeg havde kopieret og forstørret op fra et julehefte, hvor tegneren Bo Bramsen havde udfoldet sin fantasi. Disse piratkopier blev i forstørret udgave overført og udskåret i kraftig karton, og den dag i dag kan man se enkelte eksemplarer rundt omkring hos familien.

Der var engang, hvor jeg var ked af at skulle pynte et vindue om. Det skyldtes en ulykke, hvor en ung pige væltede med sin cykel på hjørnet af Storegade og Kirkepladsen med det resultat, at hun faldt ind gennem een af de store butiksruder og skar sig en hel del. Der så lidt rodet ud i vinduet bagefter, men det kunne jo være gået meget værre.

Medens vi er ved vinduer og dermed vinduesglas, skal jeg indskyde, at jeg da også har lært, hvordan man pudser en vinduesrude skinnende blank. Man tager en lind blanding af Wienerkalk og vand og smører ud over hele ruden, hvor det skal sidde, indtil det er tørt. Så bruger man avispapir til at gnide blandingen af med, og til sidst pudser man efter med en blød klud. Metoden er lidt besværlig, men garanteret effektiv og kan også anbefales til spejle og andre glatte overflader.

Een gang om året blev der gjort hovedrent i butikken. Det foregik almindeligvis Kr. Himmelfartsdag, hvor der alligevel var lukket. Alle mand kom i sving med støvekost og vaskeklude for at tørre hylder og skuffer af. Det vil dog sige - disponenten var mest optaget af at sætte os andre i gang, men holdt sig ikke tilbage, når der med jævne mellemrum blev uddelt forfriskninger.
Efter en sådan dag med skarp lud, lugtede der helt frisk i forretningen, hvor der ellers til daglig herskede en udpræget duft af "blandet landhandel". Til gengæld lugtede adskillige af os aktører ikke ligefrem friskt ud af munden efter alle forfriskningerne.
Under en sådan hovedrengøring opdagede man, hvor mange hundrede forskellige slags varer, der egentlig befandt sig på hylder og i skuffer.

En anden årligt tilbagevendende begivenhed var statusopgørelsen ved nytårstid. Da blev alle varer i butik og lager endevendt, målt, vejet og talt - sågar søm og skruer i løs vægt blev talt. Hvorfor man ikke bare vejede beholdningen op er lidt af en gåde, men retfærdigvis må jeg vel nok sige, at man år efter vist nok gik over til netop vejning.
At det var en besværlig proces at komme alle varegrupper igennem, siger sig selv, og arbejdet kunne ikke udføres på een dag - det tog snarere en lille uges tid. Der var dog den fordel ved den grundige gennemgang af varebeholdningen, at man kunne få sorteret de ældste ting fra.
Det viste sig dog, da jeg engang mange år senere gik og rodede lidt rundt i Produktens isenkramafdeling, at jeg kunne finde et lidt forældet stykke værktøj, prismærket på skaftet med min egen skrift. Det samme gjaldt flere af de brevsprækker, jeg som postbud kom til at fodre med breve og andet godt - på indersiden af klappen stod prisen med min egenhændige skrift.

At man senere i livet kan risikere at blive præsenteret for noget, man tidligere enten har sagt eller gjort, er vel almindelig kendt. For mit eget vedkommende måtte jeg flere år senere stå til regnskab for noget, jeg havde solgt til en køn ung pige. Det drejede sig om eet eller andet køkkenredskab, som ifølge beskrivelsen skulle være af rustfrit stål. Den unge pige var Brita, som kunne fremvise denne rekvisit af rustfrit stål - det vil sige, den så nu noget anløben ud, nærmest " rustfarvet", så det har nu nok været så som så med det "rustfrie". Jeg lærte senere, at man kan afprøve, hvor rustfrit stålet er ved at holde en magnet til godset. Bider magneten, er stålet af dårlig kvalitet.

…. oOo ….

Jeg har tidligere nævnt købmand Bechs evne til at fremtrylle mangelvarer. Især tiden op til julen og nytåret 1945-46 blev et vendepunkt i vareforsyningen. I løbet af efteråret var det lykkedes at få et lille parti ægte kaffe hjem, og jeg havde da den fornøjelse atter at sætte kaffemaskinen i gang, og snart bredte den liflige duft af ægte kaffe sig i butikken og langt ud på Kirkepladsen. Kaffen var dog rationeret - jeg tror, at hver person kunne få 125 gr., så der blev stadig solgt Richs og Danmarks, som datidens mest populære kaffetilsætninger hed. Allerede før krigen og rationeringer var det almindeligt at strække kaffebønnerne med disse tilsætninger - den rene kaffesmag fik man kun, når der en sjælden gang blev lavet rigtig Mokka, som blev serveret i meget små kopper. Under krigen måtte man nøjes med kaffeerstatninger såsom H.P.Hansens eller Frihavnens. Også disse erstatninger blev af gammel vane drøjet med Richs eller Danmarks. Gad vide, om man kan finde de gule pakker nogen steder mere?

I december 45 gik landeplagen "Når der kommer en båd med bananer …." i opfyldelse, og bl.a. Produkten kunne præsentere sine kunder for mængder af appelsiner, citroner, bananer, kokosnødder og andre sydfrugter. Fine vindruer nedlagt i store fustager med korksmuld, figner, dadler og meget andet. Joh, det var en herlighed at se og lugte, men mærkværdigvis blev det ikke den helt store forventede succes. Måske skyldtes det den lange afvænning - de små børn havde f.eks. aldrig smagt en appelsin eller en banan og rynkede på næsen ad disse fremmede frugter.
Resultat blev, at en stor del appelsiner og bananer begyndte at rådne - man kendte jo ikke til de moderne metoder til at forlænge holdbarheden. Snart blev den friske frugtlugt erstattet af stanken af råd og mug fra kasserne i gården.

At der også gik orm i fignerne, var der dog råd for. Orm og figner blev kørt gennem kødhakkemaskinen og pakket om til figenbrød, som blev solgt til en rimelig pris. Jeg har aldrig siden sat tænderne i noget med tørrede figner i - kun friske figner, evt. syltede kan lokke mine smagsløg.
Om det var samme jul, jeg ved et uheld fik forsynet forretningen med uanede mængder blandede bolsjer, husker jeg ikke, men fakta er, at jeg søndagen før jul skulle fylde bolsjeglassene i butikken op fra de store dåser på lageret. For at undgå at rende for mange gange op og ned ad loftstrappen tog jeg favnen fuld af så mange dåser, jeg kunne bære. Desværre kom "Klumpe-dumpe" atter til mig, og på eet af de nederste trappetrin trådte jeg forkert med det resultat, at jeg mistede grebet om alle bolsjedåserne, der med et forfærdeligt rabalder gik i gulvet. Lågene sprang af, og da købmanden hidkaldt af larmen kom farende inde fra privaten, lå der en stor bunke bolsjer af forskellig art på gulvet. Efter at have konstateret, at det selvfølgelig var unge Aakjær, der atter var på spil, beordrede han mig til at få samlet så mange bolsjer uden "nullermænd" sammen som muligt og mærke glassene med "Blandede bolsjer".

Hvorfor "Klumpe-dumpe" trolden hele mit liv har haft et specielt øje netop til mig, ved jeg ikke - jeg er måske et nemt offer, som ikke altid tænker mig om, når jeg har "hænderne op af lommen".
Det er dog en liden trøst, at jeg har oplevet, at også andre kan være lidt fummelfingrede og uheldige i deres gøremål. Således var der een af mine kollegaer, der fik udleveret noget ukrudtsmiddel i stedet for gødning til en mark med gulerødder - der kom aldrig en gulerod op, og forretningen måtte udbetale en rimelig erstatning til den uheldige kunde.
Selveste købmand Bech kom en dag galt af sted, da han skulle køre sin bil i garage. Fra Brøndstræde op til garagen i gården var der en ret kraftig stigning, og købmanden forcerede stigningen med ret god fart og svingede elegant ind ad den åbne garagedør. På een eller anden måde må foden være smuttet på pedalerne, så i stedet for at bremse, brasede bilen lige ind i bræddevæggen for enden af garagen. Grisen i sin sti på den anden side af brædderne fik sig en ordentlig forskrækkelse ved den lejlighed og købmandens humør var nu heller ikke på det højeste.
I almindelighed skulle man ikke irritere købmanden alt for meget, da man ellers kunne være sikker på at blive irettesat med en buldrende svada, men hvis vinden var i øst en kold vinterdag, gjorde man bedst i at holde sig ude af købmandens synsvidde. På sådanne dage led han af kraftig migræne og opholdt sig gerne inde på stuens sofa med en skindhue trukket godt ned om ørene, indtil anfaldet var dæmpet. I så tilfælde var det kun sager af nærmest livsvigtig karakter, der blev forelagt for chefen, og kun gennem fru Bech.

Nu kunne det måske lyde, som om købmand Bech var en vanskelig, arrig gnavpotte at omgås, men i almindelighed gik dagene uden større konfrontationer, blot man sørgede for at udføre sit arbejde, så godt man nu kunne og dertil viste chefen sin respekt.
Det kunne af og til ske, at købmanden forærede et ubrugt klippekort til bus eller tog til en ubemidlet lærling, der som tidligere nævnt i hvert fald det første år ikke fik andet vederlag for sit arbejde end kost og logi samt en 10 stk. pakke cigaretter om ugen.
At der af og til kunne forsvinde en sodavand og en pakke chokolade ned i lommen på en ansat, var vist almindeligt kendt om end ikke officielt accepteret.

Som i mange andre firmaer var det kutyme, at der ved juletid blev uddelt gratialer. Personalet blev én efter én kaldt ind på kontoret og fik udleveret en kuvert og et par ord med på vejen af købmanden. Det var derefter i eenrum spændende at se, hvad kuverten indeholdt. Man fik ikke det samme i kuverten, og om erkendtligheden er blevet tildelt efter anciennitet eller fortjeneste ved jeg ikke - som regel fortalte man ikke sine kollegaer, hvad man havde fået, men det var et tidspunkt, hvor den lille misundelse havde gode dage.

Til gengæld følte vi ansatte i Produkten lidt større fællesskab og samhørighed, da firmaet en sommer inviterede til skovtur i Ekkodalen i Almindingen. Hvordan vi alle kom derned, kan jeg ikke huske, men ifølge gamle fotos ser det ud til, at vi har moret os ganske godt.

Afslutningen på dagen kan jeg til gengæld tydeligt huske.

Efter hjemkomsten fra udflugten i den grønne skov samledes vi i købmandsfamiliens privatbolig, hvor forsamlingen blev beværtet på det bedste, og stemningen blev høj. En enkelt af deltagerne, som var kendt for at være særdeles tørstig, blev så træt af dagens begivenheder, at han tilsidst måtte hvile sig lidt. Det havde sikkert også været i orden, hvis det ikke netop var i købmandens seng, han lagde sig til hvile. Her lå han fuldt påklædt med sko og det hele og var ikke sådan at vække. Det behagede ikke købmand Bech, hvilket han da også i kraftige vendinger gav udtryk for. Vi andre deltagere forstod da også, at det måske var på tide at sige tak for en dejlig dag og trække os tilbage fra de private gemakker medbringende den sovende "Jeppe".

Købmanden var med i en loge i Rønne - vistnok Frimurerlogen, og det var et festligt syn, når han iført kjole og hvidt samt træsko drog afsted til møde i Rønne i sin bil. Formodentligt har han dog haft et par sko med, så han kunne skifte, inden han skulle samles med sine brødre. Træskoene var ellers hans foretrukne fodbeklædning, og af samme grund havde han fået hæftet tilnavnet "Træsko Bech" på sig, hvilket kunne være praktisk - så vidste man, at det ikke var en anden Allingebo - "Lappasko Bech", man talte om..

Til- og øgenavne var før i tiden mere udbredt end i vore dage, selvom det vel stadig forekommer, at en person får hæftet et sådant på sig. Det var ikke altid lige pæne ekstranavne, man kunne finde på at give et menneske, men somme tider kunne det nu være ret praktisk. En overgang var der mindst fire personer i Allinge-Sandvig, der hed Svend, og for at kunne skelne mellem dem, blev den ene kaldt "Svend Satan", den anden "Svend Bøh", den tredje "Svend Grød" medens den fjerde kaldtes "Svend Glad". De tre første navne skal jeg ikke kommentere, medens "Svend Glad" havde fået sit tilnavn på grund af sit muntre og venlige væsen. "Svend Glad" med det borgelige efternavn Jensen var en overgang motorvognsfører ved de Bornholmske jernbaner, og det var altid en fornøjelse at sidde ude i skinnebussens førerkabine hos Svend Jensen, når han var i tjeneste. Senere overtog han Carlsbergdepotet i Allinge-Sandvig med udgangspunkt i den gamle villa "Nirvana" ved Hammershus. Nirvana var i sin tid bygget af en tysk admiral, der hed Tyrk, og under 2. Verdenskrig og nogle år derefter boede admiralens enke deroppe alene sammen med sin chauffør - Erik Stig Andersen og en kæmpestor Broholmer, der nok skulle holde uvedkommende væk. Da bilkørslen atter blev frigivet efter krigens opklodsninger, var det et ret særpræget syn at se admiralinden ankomme til Allinge i sin noget bedagede store herskabsvogn tronende på bagsædet og med den uniformerede chauffør Andersen ved rattet.

Den gamle herskabsvilla blev efter tiden som øldepot købt af staten og revet ned i lighed med det glorværdige Hotel Hammershus m.m

Kun een eneste gang har jeg oplevet Svend Glad Jensen gnaven. Han ringede en dag til mig og skældte ud over, at min løsgående Colliehan Micky havde opvartet hans racerene Schäefertæve i en sådan grad, at han nu måtte til dyrlæge med damen, og at regningen ville blive sendt til mig. Jeg så nu aldrig nogen regning, og Svend Jensens sædvanlige gode humør vendte atter tilbage.

Af andre personer med tilnavne kan jeg huske "Halv otte" - en lidt handicappet mand, der gik og svingede med sin ene arm ligesom et pendul. "Lille Kristian" var en midaldrende lille mand, der blev ret ubehagelig, især når han havde fået for meget indenfor vesten. I "Palmehavens" storhedstid kunne man ved sommerballerne opleve "Lille Kristian" savlende på jagt efter piger. Desværre kom der til tider kludder i stokkeføringen og manden lå og rodede på gulvet, spyttende med eder og forbandelser, indtil han blev bortvist af den strenge vært hr. Jensen.
Samme vært på Palmehaven eller Hotel Sandvig, som det egentlige navn var, var egentlig også en særpræget herre. Om vinteren opholdt han sig udenfor Bornholm, men når foråret indfandt sig og hr. Jensen dukkede op med sin stråhat og nogle unge damer i kølvandet, da vidste man, at det snart var tid til atter at få en svingom på Palmehavens gulv. Hr. Jensen led af en form for fobi, der gjorde, at han ikke på nogen måde kunne tåle at se grønne farver. Hvis en stakkels gæst uvidende kom anstigende i en grøn kjole eller et grønt slips, kunne vedkommende være sikker på at blive forment adgang til etablissementet. Af samme grund blev regningerne fra Produkten til hotellet altid skrevet på papir uden den normale grønne farve i regningens hoved.
Mærkværdigvis blev de små græsplæner nedenfor hotellet gravet op hvert eneste år og atter tilsået, så de kunne stå friske og grønne, når gæsterne indfandt sig.

Af andre lidt pudsige tilnavne var der "Bette mand" og "Syrken", som begge blev påhæftet mænd, som ikke var så høje i væksten.
I Allinge var der i mine yngre dage tre skotøjsforretninger samt en skomager, der vist kun udførte reparationer. To af skoforhandlerne hed Larsen, og for at skelne mellem dem blev den ene kaldt "Fine Larsen" medens den anden havde et knapt så flatterende øgenavn - nemlig "Sjidetrængt", hvilket måske kom sig af, at han var så tynd og mager, at han altid havde hængerøv i bukserne.

Det er egentligt pudsigt, at et tilnavn kan følge en familie i op til flere generationer. Jeg tænker her på familien Steinlein, som fik hæftet ordet "Sluf" på sig. Hvad ordet betyder ved jeg ikke, men jeg har fået fortalt, at det har noget med kammerat at gøre, og det lyder meget sandsynligt, da jeg selv havde en god arbejdskammerat fra denne familie i Produkten, der var gårdskarl.
Det var vist egentligt hans far, der havde fået det "øgenavn", der skulle følge den efterhånden store familie, hvoraf mange har gjort sig bemærket som aktive indenfor sport - i forretningslivet m.m., og måske er det efterhånden kun de ældre, der husker "fællesbetegnelsen" - en "Sluf".

….. oOo …..

I 1947 eller 48 indtraf en begivenhed, som fik stor betydning for os lærlinge i Produkten. Købmand Bech overtog den gulkalkede bindingsværksejendom Storegade nr. 6 lige efter trykkeriet i Allinge. I længen ud mod Storegade var der to lejligheder og inde i gården var bygget et nyere hus af rødsten. I den øverste ende af huset boede vognmand Herman Truelsen og hans kone. Truelsen fungerede vist som en slags vicevært. I rødstenshuset i gården boede først disponenten - senere én af kommiserne i Produkten, medens den nederste del af bindingsværkslængen blev overladt til os lærlinge.

Det var noget af en omvæltning at flytte fra de lidt trange kår oppe på loftet i Produkten til denne lejlighed med køkken, stue, et lille kammer nede og soveplads på loftet. Som så mange andre steder var der kun indlagt koldt vand, men det var dog muligt at varme vand på kakkelovnen i stuen eller over et gasapparat i køkkenet. På loftet, hvor et par af os havde soveplads var der ingen varme, og en knækket rude i tagvinduet gav da af og til også lidt sne på dynen, men da folk på den tid ikke var så forvænte med komfort, følte vi ingen større gene ved nævnte mangler.

Det vigtigste ved denne flytning var vel nok det faktum, at her i Storegade var vi os selv. Vi havde egen indgang og skulle ikke liste os ind gennem købmandsfamiliens private indgang, når vi en sen aften kom hjem fra bal.

Nu kunne vi lave en kande kaffe, når vi havde lyst, og var vi ikke blevet mætte af Clara Paaches ellers rigelige mad, var der mulighed for at tilberede eet eller andet derude i køkkenet.

At denne frihed måske somme tider blev lidt misbrugt, skal jeg da gerne indrømme. En aften var vi knægte vist kommet i et lidt overstadigt humør, og der skulle ske noget. Et kraftigt kanonslag blev smidt ovenpå de glødende koks i kakkelovnen og med et voldsomt brag sprang lågen op - risten havnede på gulvet og stuen fyldtes med gløder og røg. Der blev travlhed med slukning af de glødende koks og inde fra nabolejligheden hørtes Truelsens hamren på væggen. Gulvet bar siden hen præg af denne vandalisme, som vi ikke senere vovede at gentage.

Nu skal man ikke tro, at blot fordi vi lærlinge ændrede bopæl og på mange måder blev lidt mere fritstillede i vort privatliv, så ændrede hverdagen sig ikke i større grad.

Arbejdet skulle stadig passes - undervisningen i teknisk skole i vintertiden ligeledes. Det kunne til tider føles lidt stressende efter en travl arbejdsdag at skulle møde på skolen en times tid efter lukketid ved sekstiden. Kassen skulle gøres op og afstemmes, hvorefter der lige var tid til at få lidt mad henne i "Smutten" inden vi mødte op til undervisningen sammen med de andre lærlinge fra mange forskellige fag på den fine gamle skole, som i dag bruges af biblioteket.

Som sagt var vi mange lærlinge fra forskellige fag, hvorfor der var hentet lærerkræfter fra byen til at undervise i håndværk og de mere handelsprægede fag.

Forstanderen på skolen hed Johannes Pedersen og boede i Havnegade nær skolen. En anden lærer var bygmester Chr. Lind fra Sandvig, som underviste i håndværksfagene. For mit eget vedkommende prøvede jeg at følge med i bogføring, handelsregning og reklametegning. I det sidstnævnte fag havde vi kiosejer Aksel Mauritsen fra Kiosken i Allinge.

Senere fik vi stenhugger Andreas Nielsen fra Sandvig i engelsk, som vist var et frivilligt tillægsfag.

At jeg vist har klaret mig rimeligt viser en gammel krøllet anbefaling fra forstander Pedersen fra 1949.

Selv om vi lærlinge kunne være trætte efter lange arbejdsdage og undervisning om aftenen havde vi ofte så megen energi tilovers, at vi kunne deltage i den sene forestilling i "Kino Allinge". Mange af de gamle sort/hvide danske film, som i dag ruller over fjernsynsskærmen kan jeg nikke genkendende til.

Vi havde også så megen energi tilbage, at vi på et tidspunkt dannede en elevforening - mærkelig nok blev jeg valgt til formand, selvom jeg ikke selv følte mig særlig kompetent dertil. Denne forening fik da også betydning for sammenholdet på skolen og eet af højdepunkterne i vort arbejde blev skabelsen af en revy, som blev vist for elever, deres pårørende og andre interesserede.

Revyen var sammensat af numre med meget lokalt islæt - livet på skolen og parodier på lokale i byen. Jeg husker ikke så nøje de forskellige numre - til gengæld husker jeg tydeligt en episode under afviklingen af forestillingen.

Én af aktørerne blev pludselig meget trængende under forestillingen, og da vedkommende kort tid efter skulle på scenen var gode råd dyre. Det endte med, at han tissede i kakkelovnen bag scenen, men da ovnen stod og hoppede af varme, skete der en hel del i løbet af kort tid. Den sydende lyd blev afløst af en ildelugtende dampsky, som hurtigt bredte sig ud over de undrende tilskuere. Aktiviteten på scenen fik derfor en ekstra tak for at aflede publikums opmærksomhed fra fænomenet.

Hvad kunne unge mennesker i efterkrigstidens Allinge ellers finde på for at udfylde den sparsomme fritid?

I vintertiden blev der med mellemrum afholdt baller på "Christensens sal" på hjørnet af Nørregade og Teaterstræde - det nuværende "Gæstgivergården" i forfald. Her mødtes omegnens ungmøer med ungersvendene og de lidt mere satte borgere til en lystig svingom, og selvom tilbudet af drikkevarer ikke var ret omfattende, lykkedes det dog adskillige at blive ret svimle af "flyversjus" (citronvand og snaps) - "grøn jæger" (pebermyntelikør) - "Pullimut", som dansk frugtvin blev kaldt samt enkelte rationerede "bajere". Nogle blev så opildnede, at energien skulle ud ved lidt mere voldsom adfærd, end de fleste brød sig om. Således var en mand kendt for at fremvise sin styrke ved at trække en stol ned over hovedet, så det flettede sæde splintredes. En anden fyr havde det med at "nikke skaller". Når han gik hjem efter en sådan balaften kunne man følge hans spor ved at se på tagrendernes nedløbsrør, som havde fået en skalle, men en aften mødte han dog sin overmand i form af et nedløbsrør af støbejern. Adskillige dage efter sås " skallesmækkeren" med bind om hovedet.

Mere fredelige var de aftener, hvor vi fordrev tiden omkring billardbordet på Højers hotel, hvor værten nok skulle sørge for, at alt gik ordentligt til.

En enkelt gang vovede fire-fem af os unge fyre sig ud til biografen i Hasle, men vi fik nu aldrig set nogen film, idet en større flok ligeså unge Hasleboere tydeligt tilkendegav, at vi var uønskede i byen, hvorfor vi måtte returnere til Allinge med uforrettet sag. Sogneskellene var dengang noget smallere end i dag, hvor de er mere eller mindre udviskede - heldigvis.

Der blev da også spillet en del kort rundt omkring på værelserne - især Mausel, hvor jeg har tabt både slips og skjorte, måske fordi jeg aldrig har kunnet koncentrere mig i et spil kort - det virker så ligegyldigt.

Som tilfældet er i dag i det nye årtusinde, var der også sidst i 1940erne stor forskel mellem vintertiden og sommerens lyse dag, hvor turisterne invaderede sommerlandet. Vi hilste de faste sommerhusgæster velkomne, selvom vi også vidste, at deres ankomst i mange tilfælde betød øget vareudbringning til sommerhusområderne - især i Sandkas. Mange gange har vi lærlinge måttet trampe i pedalerne op og ned ad bakkerne dernede syd for Allinge. Det hjalp vældigt, da forretningen efterhånden kunne stille en bil til rådighed for disse transporter.
Produkten var i almindelighed meget serviceminded, men det vakte dog lidt forundring blandt personale og sikkert også kunder, når en sommerturist med jævne mellemrum fandt en stikkontakt i forretningen og begyndte at barbere sig med eet af de dengang så avancerede elektriske barbermaskiner. Manden har åbenbart ikke haft elektricitet indlagt i sit sommerhus.
Oppe på klippestien til Sandkås havde maleren, professor Olaf Rude sin sommerbolig på "Havsten" med tilhørende atelier. Også familien Rude blev betjent med varer fra Produkten, og det er da sket, at jeg en enkelt gang er blevet belønnet med en 25 øre af selveste professoren.
En anden sommermaler var H. Moe, som havde et sommerhus på Korsbjerg i Sandvig. Moe havde en topersoners bil med et par ekstra sæder i bagklappen. Maleren kom ofte og tankede køretøjet op ved Produktens benzintank, som havde sin plads ved Kirkegårdsgærdet på Kirkepladsen. Op af bagklappen strittede staffelier og lærreder, så man kunne tydeligt se, at her kom der en kunstner. Efter Moes død tog hans enke fast ophold hele året i sommerhuset,og var en god kunde i Produkten og adskillige år senere som aftager af post på min rute.

Blandt mange mere eller mindre interessante episoder med kunder i Produkten kommer jeg i tanker om en helt speciel form for service, som jeg måtte yde.
For at friske det noget slidte inventar i forretningen op, havde vi sat lidt farve på diskkanterne. Maling var dengang ikke så hurtigt tørrende, som den fås i dag, så da direktør Handberg fra Hammerens granitværk en dag kom ind i forretningen og lænede sin lidt runde mave ind over disken, kunne jeg tydeligt se en temmelig kraftig afsmitning på hans beklædning. Jeg gjorde høfligt direktøren opmærksom på uheldet, hvortil han replicerede: "Unge mand, så må De sørge for at fjerne skidtet - jeg har ikke set undersiden af min mave i flere år". Den unge mand måtte derefter i aktion med klud og terpentin.

Sommertiden kunne også være besværlig for en ung mand, når der skulle betjenes en køn letpåklædt ung pige. Da kunne det ske, at jeg rød i hovedet måtte ud i baglokalet for at køle lidt af inden sammenregningen af ekspeditionen kunne gøres færdig.
Det lykkedes da også at blive forelsket indtil flere gange i disse sommerpiger, som vi fandt mere interessante end de lokale udgaver. At det så ændrede sig med tiden er en helt anden historie.
En sejltur i Sandvigbugten eller en tur i kano langs kysten til Tejn, var en udmærket måde at få disse skønjomfruer lidt på afstand, og hjalp det ikke var et svalende bad fra stranden på Næs eller i Møllerenden en anden udvej til at dæmpe hormonernes fremmarch. Dog skulle man også den gang være forsigtig under udspring fra klipperne. Et ar i hovedbunden fortæller om et letsindigt udspring på Næs, hvor vandet farvedes rødt omkring mig, og jeg i en fart måtte ty til dr. Hoffmanns sykunst.

Når unge mennesker er sammen, sker det af og til, at de finder på tossestreger, og mine kammerater og jeg var ikke spor bedre end ungdommen er i dag.

En ret uskyldig spøg var at lægge tynde strimler af magnesium ud på fortovet en mørk aften.

Når disse strimler blev antændt, brændte de lynhurtigt med et kraftigt hvidt lys til stor forskrækkelse for sagesløse fodgængere. Fotografer brugte i ældre tider magnesiumpulver som"Blitz" ved optagelser.

Mere alvorligt blev det, da vi til en nytårsaften - sikkert 1945/46 havde fremstillet nogle kraftige sejlgarnsbomber, som skulle bruges til at skyde nytåret ind med.

Jeg selv var taget til Rønne, og min erfaring som tidligere "bombemand" sagde mig, at det vist var bedst at affyre bomben et rimeligt øde sted. Det blev i Østre Skoles skolehave, hvor der fandtes et vandbasssin. Her blev bomben anbragt ovenpå isen og eksploderede med et gevaldigt brag, der må have rystet de nærmeste huse.

Et par af mine kammerater var taget til nytårsbal på Christensens sal i Allinge. Også her blev en bombe affyret udenfor i haven, men da én af knægtene derefter havde affyret en "Knaldhætte" (en fortænding til selve sprængstofsladningen) inde i salen blandt de dansende, og en ung pige havde fået ødelagt sine dyre strømper, blev Politiet tilkaldt.

Under politiets efterforskning fandt man i haven dele af sejlgarnsbomben. På resterne af det brune indpakningespapir fandt men en mærkeseddel med: "E.M. Bech, Produkten, Allinge", og det var derfor ret nærliggende at foretage en afhøring af os lærlinge i Produkten. Under denne afhøring kom det så også frem, hvad jeg havde bedrevet i Rønne. Havebassinet var revnet, og hele affæren kostede mig en bøde på kr. 85.00. Hvad de andre har fået af straf husker jeg ikke, men jeg erindrer, at det værste ved hele historien var at skulle stå skoleret for købmand Bech og erkende, at vi havde neglet af hans sprængstofsbeholdning m.m. Vi slap med en gevaldig reprimande og mange formaninger om at holde vor sti ren for eftertiden.

At købmand E.M. Beck nød stor respekt hos sine ansatte og især hos os lærlinge skinner vist igennem i min beretning, og følgende fortælling må også ses i dette lys.

En vinterlørdag i 1947 kom købmanden og sagde, at det ikke var nogen god ide´at tage på weekendbesøg i Rønne, da man i radioen havde lovet snestorm om søndagen med deraf mulige trafikale besværligheder.

Jeg må dog have trængt til mine forældres omsorg for deres nu godt 16 årige søn, så jeg tog i hemmelighed med toget til Rønne lørdag eftermiddag.

Jeg nød da også i fulde drag hjemmets omsorg indtil søndag eftermiddag, hvor vejrvarslerne så ud til at gå i opfyldelse. Togtrafikken til Allinge blev indstillet på grund af den tiltagende snestorm, men da jeg insisterede på at komme tilbage til Allinge på én eller måde, gik min kære far med til at køre mig så langt, det var muligt, hvorefter jeg selv måtte klare resten.

Vi nåede til Svalhøj lidt før Hasle, hvor snemasserne gjorde al videre bilkørsel umulig. Far var noget bekymret over mit forehavende, men accepterede dog min beslutning om ikke at skuffe købmand Bech ved ikke at møde på arbejde mandag morgen.

Udstyret med en lang kæp og godt indpakket drog jeg derefter ud i de hvirvlende snemasser, medens far skyndsomt returnerede til Rønne.

De første kilometere var ikke så slemme, men efter Hasle tog snestormen og tillige mørket til, og det blev svært at orientere sig i denne hvirvlende, stikkende masse, der kom strygende ind over landet fra det åbne hav.

Min medbragte kæp kom mig nu tilgode og forhindrede mig adskillige gange i at falde i vejgrøften.

Heller ikke i vore dage er 13 kilometers vandring vel noget at regne med - tænk blot på alle de mange, der går Bornholm rundt, men når man næsten er blændet af piskende sne, og famler sig frem i mørke, føles det som en evighed at gennemvandre strækningen fra Hasle til Allinge.
Det var derfor en træt og glad vandringsmand, der langt om længe gennem snefnuggene kunne se Allinges forjættende gadelys.
At der måtte foretages en beroligende opringning til mine forældre i Rønne, siger sig vel næsten selv.

Noget mindre dramatisk formede en spadseretur fra Rønne til Allinge sig ved en anden lejlighed, hvor jeg efter endnu en gang havde hygget mig i familiens skød skulle tilbage med det sidste aftentog. Fatter havde flere gange forsøgt at vække mig af min slummer i sofaen, inden det endelig lykkedes at få mig ud af døren.
Toget var kørt, og da jeg ikke havde lyst til at indrømme min sløvhed for mine forældre, blev fødderne vendt mod Allinge. Da jeg nærede et forfængeligt håb om at få et "lift" med en bil, blev ruten lagt over Klemensker og Olsker, hvor der formentlig ville være mest trafik.
Vejret var tåget og køligt og absolut uden trafik i den sene nattetime. Først efter Olsker og få km. fra Allinge blev jeg samlet af en venlig billist.

….. oOo …..

Læretiden gik. Min gode ven Kalle var blevet udlært og flyttet fra Allinge til et andet job. Nu var det mig, der var ældste lærling, som sammen med nye lærlinge, nye kommisser m.m. udgjorde en del af "Produktens" arbejdsstyrke.
Jeg har tidligere nævnt Vilner Thorsen fra Tejn som én af mine lærekammerater, men også Jørgen Nielsen, som senere blev ansat ved kommunen og Hans Jørgen Boss fra Rø, som overtog købmand Reuss forretning i Rø, var blandt disse kammerater.

En kold dag den 28. Februar 1949 udløb min læreperiode, og jeg fik det eftertragtede bevis for at kunne kalde mig "Kommis". Der fulgte ovenikøbet en anbefaling med fra købmand Bech, som nu sagde: " De" til mig, da jeg jo var blevet en voksen, udlært person.

Et nyt afsnit af mit liv tog sin begyndelse. Jeg flyttede med mine få ejendele hjem til mine forældre i Snellemark i Rønne og forberedte mig så langsomt på det kommende år på Rønne Handelsskole.
Det var med vemod jeg tog afsked med ledelse, arbejdskammerater og ikke mindst familien Paasche i "Smutten" samt alle de andre rare mennesker i Allinge, jeg havde stiftet bekendtskab med. Jeg kunne jo heller ikke vide, at det ikke var sidste gang, jeg skulle lægge mine kræfter indenfor Produktens gamle mure.

….. oOo …...

”Gnister” - Kapitel 4.

- I BUREAUKRAT IETS TJENESTE -

De fleste mennesker har i løbet af deres liv et vist åremål med aktivt erhversarbejde - enten som selverhvervende eller som lønmodtagere.
For mit eget vekommende drejer det sig om 45 år på arbejdsmarkedet, hvoraf de godt 26 år er tilbragt i "Bureaukratiets tjeneste" - d.v.s. i statsligt regi, uden at jeg derfor har modtaget hverken et sølvur eller fortjenstmedalje.
Fjorten af disse år blev tilbragt på kontorer på to kaserner og resten på et posthus her på øen.

Almegårds kaserne.

Den l. november 1953 blev jeg ansat som kontormedhjælper ved Kommandantskabet i Almegårds kaserne med tjeneste på skrivestuen.
Jeg var ene mand på kontoret, og min nærmeste overordnede var kasernekommandanten - en pensioneret oberstløjtnant, der hed la´Cour-Petersen. I realiteten fungerede jeg nærmest som sekrætær for ham.
I et tilstødende kontor holdt kasernens materielmester til. Han hed Forting og var tidligere Korpsofficant og af den "rigtige" gamle type befalingsmænd, som man hører så meget om fra gamle soldater. Han havde en civil assistent på sit kontor, der ligesom jeg boede i Allinge, og vi blev ganske gode venner.

Både kasernekommandant la Cour-Petersen og materielmester Forting var meget markante personer. Begge var de ivrige ryttere, og det skete ofte, at de ankom til kontoret på hesteryg.
Kasernekommandanten var af den stilige, lidt stive officerstype - rank som et lys. Det sagdes ganske vist, at han gik med korset på grund af en rygskade! Han brugte monokel - men også læsebriller, hvilket til tider kunne skabe lidt forvirring. Engang kom han ind på kontoret og skulle læse et brev. Monoklen blev hevet frem, men oberstløjtnanten havde svært ved at få glasset anbragt i øjekrogen. Han gjorde en del grimasser, indtil han opdagede, at han i forvejen havde læsebrillerne på! Han skulede lidt til mig, om jeg havde set noget, men heldigvis fandt jeg noget papir, der var faldet på gulvet!
Normalt stillede jeg på klokkeslæt om formiddagen på hans kontor med dagens post og om eftermiddagen med breve til underskrift. Der blev ikke vekslet mange ord imellem os, og jeg tror aldrig, jeg har fået en skideballe af ham. Kun én gang fik jeg bragt ham lidt ud af fatning! Jeg røg pibe dengang og havde puttet den tændte pibe i jakkelommen, før jeg gik ind på chefens kontor. Medens jeg stod og ventede ved skrivebordet, begyndte det at lugte af brændt tøj, og til sidst måtte jeg bede om tilladelse til at gå udenfor et øjeblik, hvilket blev bevilget med et skævt blik på min lomme.

Blandt mine opgaver var føring af vagtlisten for vagthavende befalingsmænd på kasernen. Det var ikke altid lige let at dele sol og vind lige, selvom listen blev ført efter et vist system. Sygdom og andre ting kunne forskubbe rækkefølgen, og det var naturligvis ikke populært hos den næste i rækken.
Selv om der af og til stod vrede befalingsmænd og skældte ud i kontoret, blev min afgørelse som regel bakket op ovenfra. Det må nu heller ikke have været let for disse militære herrer at blive styret af en civil person!

I ledige stunder kunne jeg pusle lidt om de små fisk i akvariet i et hjørne af kontoret. En gang havde jeg både fisk og en kattemor med killinger at se til, men efter henstilling fra rengøringsdamen måtte jeg snart finde et andet opholdssted for pelsdyrene.

Hvis la Cour-Petersen var typen på den lidt "forfinede" officerstype, var materielmester Forting det stik modsatte. Han var en stor kraftig mand med en buldrende stemme, der ofte lod sig høre, når Forting ville påtale eet eller andet. Fra min egen soldatertid i 5o-51 husker jeg godt, at man talte om Forting med stor respekt. Men orden på kasernen herskede der overalt.
Materielmesteren led af en alvorlig Astma og måtte af og til ty til sin inhalator for at få luft. Trods dette betydelige handicap røg han kraftigt.
Om vinteren iførte han sig en fodlang fåreskindspels suppleret med et flere meter langt halstørklæde, og han blev nærmest fornærmet, når man tilbød at hjælpe ham pelsen på. Det var et imponerende syn at møde ham højt til hest under inspektion af kaserneområdet - man kunne føle sig hensat til et sted i Rusland!
Der skulle vægtige grunde til at komme ind på hans kontor - havde man ikke det, blev den formastlige som regel fulgt til dørs med en buldrende svada.
Vi to civilt ansatte - Knud Larsen og jeg, kendte imidlertid Forting noget bedre og vidste, at den gamle "Hugaf" såmænd var en rar mand bag facaden. Det var faktisk Forting, der fik mig ansat, idet han var Odd-fellow logebroder med min far. Det er vist det, man kalder Promotion?

Materielmesteren havde et par English Sheepdogs - disse langhårede hunde, som man må slå over ryggen for at finde ud af, hvad der er for og bag. Jeg blev tilbudt en stor hvalp billigt, da den ellers ville blive aflivet. Mit gode hjerte fik mig til at sige ja - uden accept hjemmefra, og der blev da også en del postyr, da jeg kom anstigende med kræet. Noget af det første, den foretog sig, var at hugge og æde vor middagsmad - koteletter, som Brita var ved at tilberede. Senere på aftenen blev hunden så aktiv, at den højt bjæffende jog min forskræmte hustru op på ryggen af sofaen. Hunden troede åbenbart, at det var en leg og forstærkede sin gøen.
Det blev således en noget anstrengt premiere, og efter flere episoder blev det klart, at hunden måtte ud, hvis jeg ikke skulle leve mit fremtidige liv som ungkarl. Til alt held fandt jeg et godt hjem til dyret, og roen blev atter genoprettet i det lille hjem.

Da Knud Larsen og jeg begge boede i Allinge, fulgtes vi som regel til arbejdet. Indtil Rønne-Allinge jernbanen blev nedlagt først i halvtresserne, kørte vi med skinnebussen.

Det var så praktisk, at banelinien skar vejen op til kasernen, og især motorvognsfører Svend Jensen - også kaldet "Svend Glad", var så flink at sætte farten ned, så vi kunne springe af toget ved baneoverskæringen.
Efter nedlæggelsen af banen måtte vi tage rutebilen, men der var der nu også service på. Det er flere gange sket, at bussen er stoppet op foran Strandvejen 17 i Allinge, hvor jeg boede, og man har banket mig op, så jeg i en fart kunne komme i tøjet og afsted. Én gang var det nu os faste passagerer, der måtte vække chaufføren, der havde sovet over sig. Joh! - der var en betydelig god social kontakt dengang.
I 1954 anskaffede jeg mig en knallert - en "Whitler", som jeg kørte på arbejde på, når vejret var til det - godt udstoppet med aviser og vat under frakken. Det var længe før termotøj og "Nexøsmokinger" kom frem.
Knud og jeg har også et par gange præsteret at gå de ca. 20 km til vor arbejdsplads, da vejene var blokerede af sne, men det vil jeg fortælle om i et andet afsnit.

Årene på Almegårds kaserne - ca. tre i alt, var egentlig gode år, men da jeg i 1956 blev kontaktet af kommandomesteren på Civilforsvarets kaserne i Allinge og opfordret til at søge en stilling som kontorist der, kunne jeg ikke sige nej. Lønnen var den samme, men jeg sparede transportomkostningerne på ca. 50.- månedligt og en ca. to - tre timers daglig transport.
Havde jeg vidst, hvad der ville komme, er det nu ikke sikkert, jeg var flyttet til Allinge!.

…. oOo ….

"Allingetiden"

Ovenfor Allinge, på en del af den gamle jernbanestations arealer, ligger en lille rød kaserne, hvor Beredskabscenter Bornholm holder til. Placeringen er velvalgt med let adgang til de tre udfartsveje fra byen.
Under 2. Verdenskrig oprettede Statens civile luftværn i 1941 CBU-kolonner (Civilbeskyttelses udrykningskolonner) over det meste af Danmark - således også på Bornholm, dog kun som en halv kolonne her på øen. I årenes løb ændredes navnet til Bornholmske CF-kolonne, CF-sektion Bornholm, Bornholmske CF-sektion og endelig til det nuværende: "Beredskabscenter Bornholm". I daglig tale hedder det blandt Bornholmere dog stadig: "Kolonnan".
I den tid, jeg arbejdede ved Civilforsvaret, var benævnelsen CF-sektion Bornholm eller blot CF-sektionen, så det vil jeg holde mig til i det følgende.
Ved 50 års jubilæet i 1991 blev der udgivet et festskrift, forfattet af min gode ven - Jørgen Kongshøj Marcussen, som var forvaltningsinspektør på kasernen i en del af min periode. Han blev senere journalist ved Bornholms Tidende, og han gengav på glimrende vis "Kolonnans" historie. Nu er han desværre død i en alt for tidlig alder. I det efterfølgende vil jeg derfor holde mig til mine egne personlige oplevelser.

Den l. august 1956 var min første arbejdsdag på CF-sektionen. De følgende dage blev lidt af en nedtur, både mentalt og fysisk. Fra at komme fra et lyst og ret stort kontorlokale på Almegårds kaserne, hvor jeg var alene med fiskene, måtte jeg nu affinde mig med et noget mindre rum, som ovenikøbet skulle deles med to andre personer. Det føltes som at komme fra en lys "Hall" og ind i en trang elevator.
Efter den første noget forvirrede introduktion kunne jeg sætte mig på den plads, som i mange år skulle blive min.
Korpsmesteren og jeg delte et dobbelt skrivebord med front mod hinanden. Desuden var der et gammelt spisestueegetræsbord bag mig, hvor en ret så forældet skrivemaskine var placeret i en alt for stor højde. Siddepladsen var en almindelig stiv spisestuestol, så det er vel ikke mærkeligt, at jeg i tidens løb fik ondt i ryg, skuldre og nakke. Ofte hændte det, at jeg fik splinter i låret fra bordets underside.
Belysningen i lokalet var to grønne glasskærme hængt op i midten af lokalet - meget hyggeligt, men ikke særligt anvendeligt som arbejdslys. Den ene skærm hænger nu over mit WC, efter at det lykkedes mig at få installeret et noget mere arbejdsvenligt lys på kontoret.
Det lykkedes mig også efterhånden at få fat i et rimeligt skrivemaskinebord og en kontorstol med metalstel på hjul. Desværre var denne kontorstol nok også hentet på et "loppemarked" og viste sig at være noget instabil. Efter at være faldet på gulvet tre gange, fordi et ben knækkede, blev jeg træt af den spøg. Skaden på det knækkede ben blev ellers hver gang beredvilligt udbedret på kasernens autoværksted, men til sidst måtte jeg anmode om en ny stol. Da dette med henvisning til det stramme budget blev afslået, købte jeg i min frustration - af min langtfra fyrstelige gage - en splinterny kontorstol, som den dag i dag er i brug her i hjemmet.
Min handling medførte dog, at der kort tid efter blev indkøbt to nye kontorstole. Jeg holdt dog stædigt på min egen private udgave - så kunne kommandomesteren og endog kontorordonnansen også sidde mere bekvemt.

Kasernebygningerne var for en stor del barakker med en fortid i den tyske værnemagt - noget skæve og utætte. Ved indkørslen ved Rønnevej stod et par af de velkendte røde skilderhuse, der dog kun var bemandet med en knippelbevæbnet vagt om natten.
Inventaret på kontoret så også ud til at have gennemlevet adskillige år og tydeligvis samlet ind fra tilfældige depoter uden smålig hensyntagen til den praktiske anvendelse.
Jeg skulle også snart erfare, at mange andre ting på det kontor var i en mangelfuld tilstand for ikke at sige - rodet. Det var måske også én af årsagerne til, at man havde besluttet sig til at ansætte lidt "professionel" hjælp?

Selv om min "Fortroligheds- eller tavshedserklæring" fra dengang vel stadig gælder, kommer jeg vel næpe i konflikt med hverken FET, PET, CIA, FBI eller andre sikkerhedsorganer ved at fortælle lidt om min hverdag på denne kaserne. Jeg vil ellers tro, at jeg er opført i eet eller andet arkiv over såkaldte "venstreorienterede".
Som nævnt var vi tre personer, der skulle deles om den beskedne plads i kontorlokalet, som ellers var kasernens "centralnerve", idet alle ordrer fra de forskellige afsnit blev distribueret fra kommandokontoret.

Foruden undertegnede var der en skiftende kontorordonnans, som udførte "stik i rend" ærinder udenfor kontoret, hvad jeg ofte misundte ham, men som jeg med tiden fandt ud af selv at udføre - blot for at få lidt luft og lidt afstand fra den klumre atmosfære i kontoret.
Endelig var der chefen på kontoret - en mand på mellem 50-60 år - han hed E.G. Rasmussen og havde titel af Korpsmester. Måske går jeg lidt tæt på i min omtale af denne person, men det første indtryk var, at han virkede noget stiv og autoritær. Han have en fortid som Korporal i hæren, og havde lidt svært ved at aflægge tonen og faconen fra dengang. Fra én "Bulderbasse" kom jeg til en anden, som desværre ikke rigtig kunne indse min civile status.
Desværre for Korpsmesteren led han af en lille "Talefejl" - Det kneb lidt med at udtale "S-lydene", hvilket til tider afstedkom lidt fnisen i geledderne, når korpsmesteren læste dagsbefalingen op under den daglige appel..Han kunne (vist nok i fuld alvor) finde på at sige: "Så flytter vi fødderne i en håndevending"!!
Frontfigurer har vel altid været en udsat race, og der er da også i årenes løb udført adskillige parodier over Korpsmester Rasmussen.

Hen ad vejen lykkedes det mig at få udskiftet andre dele af det noget aldrende udstyr på kontoret. Den gamle skrivemaskine "faldt på gulvet" og blev beskadiget. Da der ikke kunne skaffes reservedele til den, blev den erstattet af en lidt nyere model - som viste sig at være lige så ringe.
Til gengæld måtte jeg i alle de år slås med en gammel hånddreven duplikator, der havde den egenskab, at den gav "stød", hvis man lavede over 100 aftryk. Jeg gad vide, hvad en rigtig elektrisk maskine kunne have udrettet. I vore dage kender man vel ikke en duplikator overhovedet,, efter at kopimaskinerne har holdt deres indtog?
"Maskinparken" m.m. blev i årenes løb også forøget med en såkaldt spritduplikator. Med denne kunne der trykkes i tre farver, hvilket tiltalte min kreative sans, men som som også gav ærgrelser, hvis der kom for meget sprit på..
Margarinekasserne med de gamle stencils, mobiliseringsfortegnelserne og andet arkivmateriale var blevet erstattet af noget mere tidsvarende - i dag var det vel alt sammen ført ind i en computor?

Hver gang, der havde været foretaget en udrykning til brand etc. skulle der udfærdiges en omfattende detaljeret rapport om indsatsen. Indsatslederen afleverede en oversigt over anvendt slangemateriel,, udlægning af slanger o.s.v. Alle disse oplysninger skulle samles i en fortrykt rapport som skulle indsendes i tre eksemplarer til Civilforsvarsstyrelsen.
Denne "indsatsskitse" fik jeg efterhånden udviklet i den grad, at det må have virket som narkotika op gennem det bureaukratiske hierarki. Man påtalte sågar forenklede (lidt sløsede) udgaver. Ak ja - det var på en måde "ris til egen r..", og minder lidt om "Fluerapporten", hvor en offentlig ansat i sin kedsomhed indsendte en rapport over dræbte fluer dag for dag. Da han ikke gad den spøg mere, fik han en reprimande fra højere sted for manglende rapporter!!
Den såkaldte "dagsbefaling" blev i begyndelsen skrevet på skrivemaskinen i 5-6 mere eller mindre ulæselige gennemslag, hvorfor jeg fandt ud af at sætte den på stencil og duplikere den - det skulle jeg nok heller ikke have gjort. Da jeg sluttede på kasernen 11 år efter, blev denne dagsbefaling udsendt i 52 eksemplarer!!

Når man ser på den udvikling, der er sket indenfor kontorområdet med det enorme forbrug af papir og rekvisitter m.m., må jeg trække på smilebåndet, når jeg tænker på den sparsommelighed - grænsende til nærrighed, der var gældende i halvtresserne. Det var dog måske ikke så galt endda?
Én gang om året blev der til Civilforsvarsstyrelsen indsendt bestillinger på det kommende års forventede forbrug af kontorudstyr - papir og andre rekvisitter, som skulle bruges i det daglige arbejde. Så var det bare om at holde hus med disse sager - genbestillinger var ikke velsete.
Ved indkaldelsen af nye værnepligtige fik hver mand udleveret 1 stk. kuglepen, og der skulle meget tungtvejende grunde til, før en bortkommen pen blev erstatet af en ny. Brugte kuverter, blev som regel genbrugt, ligesom papir skulle bruges på begge sider.

Af andre pudsigheder fra min tid indenfor CF kan jeg trække følgende tildragelser op af posen!
Kasernen havde en lokal læge tilknyttet. Én af hans opgaver var at undersøge de indkaldte kort efter deres fremmøde. Med sin fremtoning - stor, kraftig og med tilsvarende stemmeføring - iført en let nusset hvid kittel - til tider gummistøvler, og som regel rygende på en stor cigar, vakte han en del opsigt, og ikke alle følte sig vel helt trygge? Det var i hvert fald ikke tilfældet, når der skulle tages den obligatoriske blodprøve eller ved koppevaccinationen. Jeg har set store, brovtende fyre blive mere og mere stille og blege efterhånden som de rykkede frem i køen - enkelte gik endda "i gulvet" af skræk. Det så nu godt nok også drabeligt ud!
Ved blodprøvetagningen sad lægen på en stol iført føromtalte udstyr. Foran ham var placeret et fad med vand, hvor de brugte kanyler blev smidt efter brugen. Da vandet kun blev skiftet et par gange eller tre under blodtapningen af de ca. 100 mand, kan man vel forestille sig vandets farve efterhånden! Af og til bandede lægen stygt over de sløve kanyler, som blev brugt år efter år uden opslibning. Det hjalp, da det blev moderne med eengangskanyler.
Det var min opgave at forsyne alle disse blodprøveglas med en påtegning med nr. og navn på giveren, inden de blev sendt til Seruminstituttet i København. Én gang gik der "Kuk" i registreringen, og udtagningen af blodprøver måtte gentages - det blev jeg ikke særlig populær af!!
Samme læge - som i parentes også var min egen og min families læge, undrede sig ofte over kaserneinfirmeriets forbrug af hospitalsprit og hostesaft. Han skulle jo som overordnet indenfor dette felt udskrive recepter på disse vædsker, og han vidste sikkert udmærket, at man kunne fremstille en udmærket bitter af de nævnte vædsker, men han sagde nu aldrig noget direkte. Hans standarordination for forskellige sygdomme var tidens vidundermedicin - "Gelonida", som blev ordineret uanset om det var forkølelse eller vabler på fødderne. Han var dog uden tvivl også lidt af en menneskekender, som kendte til alle de trick en værnepligtig prøver for at unddrage sig tjenesten!

En anden af mine opgaver var at renskrive kasernelægens udtalelser i forbindelse med indstilling om hjemsendelse af en værnepligtig af én eller anden årsag. Efterhånden oparbejdede jeg en vis rutine i at tyde hans "Lægelatin" - dog måtte der af og til foretages en telefonopringning, når det var værst.
.

Det værste jeg vidste, var at skrive politianmeldelser på folk, der havde begået eet eller andet i strid med reglementet - udeblivelse fra tjenesten, lydighedsnægtelse etc. Da kunne det rykke i min spirende antimilitaristiske indstilling, og hvor det kunne være svært at se bort fra min egen private opfattelse af sagen.

Jeg overværede utallige - mere eller mindre relevante "skideballer" på kommandokontoret. En dag blev en stakkels menig overfuset på det groveste af kommandomesteren, hvilket fik min tålmodighed til at briste. Jeg brød ind i kommandomesterens ordstrøm og forlangte, at han gav den menige en undskyldning. Der blev et øjebliks stilhed, før stormen for alvor brød løs. Mesterens ansigt udtrykte den dybeste forbavselse over denne indblanding. Hans normale kontorbleghed ændredes til det dybeste røde, og jeg mente at kunne se en begyndende fråde om hans mund? Med eder og forbandelser fik jeg nu at vide det utilstedelige i min indblanding. Fra sin retstilling ved døren så den forbløffede menige til, indtil han blev smidt ud, og "afstraffelsen" af mig fortsatte. Da jeg nu engang havde "kastet handsken", var der ikke andet at gøre end at forelægge mit krav om en undskyldning overfor sektionschefen - så måtte det briste eller bære! - Det blev det sidste. Efter at have lyttet til min udlægning af sagen, blev kommandomesteren kaldt ind til chefen, og kort efter stillede føromtalte menig atter på kontoret, hvor han og jeg, modtog noget, der med meget god vilje kunne opfattes som en undskyldning.

Behøver jeg at fortælle, at der i lang tid efter herskede en kølig, væbnet neutralitet på kontoret mellem kommandomesteren og jeg, men at det skulle blive meget værre senere, vidste jeg ikke da..

Én af vore med mellemrum skiftende sektionschefer var noget af et "pernittengryn". Han kunne bruge megen tid på at kontrollere, om kærven i skruerne på dørbeslag etc. havde samme retning!

Engang, da et billæs cinders var hældt ned i kasernens kulkælder under den gamle stationsbygning, kontrollerede "pernittengrynet" ved hjælp af en tommestok om de leverede cinders overholdt de lovede mål. Det skal lige indføjes, at koks og cinders i de dage blev sorteret og solgt efter størrelse - ligesom stenskærver fra granitbruddene. Efter chefens mening var der for mange "undermålere" i det leverede læs, og han forlangte, at leverandøren afhentede det igen. Det er åbenbart blevet nægtet, og brændselet forblev i kælderen, indtil det skulle fordeles i de utallige kakkelovne rundt om på kasernen. Kun i den Gl. jernbanebygning, hvor chefen havde bolig på 1. Sal, og underetagen husede depoter m.m., var der indlagt centralvarme. Alle andre rum på kasernen var henvist til at hente varme fra disse lodrette, sorte tingester af støbejern, som, hvis de blev betjent rigtigt, afgav en fortræffelig varme.

En del kontorer - især chefernes blev efterhånden udstyret med El-radiatorer.

Også på kommandokontoret stod en kakkelovn og udspyede en kraftig varme i det lille lokale. Kasernearbejderen (en slags vicevært) fyrede op om morgenen, og så var det ellers kontorordonansens opgave at holde varmen vedlige resten af dagen. Imidlertid var kommandomesterens behov for varme formidabelt. Han led af Ischias, hvilket absolut ikke er rart, og sad med et tæppe om benene som værn mod den snigende kulde fra de utætte vinduer og vægge. Så blev der skruet op på kakkelovnen, og jeg har da registreret 30 gr. I lokalet, hvilket ikke er en god temperatur at arbejde i. Jeg har præsteret at blive så sløv, at jeg faldt i søvn ved skrivebordet og hamrede hovedet i bordpladen. Alene dette "Gok" var nok til at vække mig forstærket af mesterens forbavsede:" Aakjær, sover De?".

Han kunne også finde på at sige: "Aakjær, De lugter af sved!!" - og det til trods for, at jeg havde smurt mig med den tids deoderant - aluminium eet eller andet under armene. Det tror sig da pokker, at man kom til at svede i den varme, og kunne jeg se mit snit til det, skruede jeg så meget ned for varmen, at det sorte bæst gik ud!
Engang skulle en kontorordonnans fyre op i kakkelovnen. Han rodede længe med papir, brænde og cinders, men ild i ovnen kom der ikke. Kommandomester Rasmussen brummede, og ordonnansen så fortvivlet ud. Da jeg barmhjertigt ville hjælpe den arme kontorordonnas, fandt jeg forklaringen! - Det viste sig, at han aldrig havde prøvet den procedure at tænde op i en kakkelovn, så han havde efter bedste overbevisning anbragt cinders, brænde og papir i omvendt rækkefølge. Det blev så til et lille foredrag om kakkelovnes funktion, og snart blussede ilden atter lystigt.
Egentlig kunne vi godt have brugt én af "Ejgo Modilds" fidibusser ved den lejlighed. En fidibus er ifølge ordbogen et stykke papir eller andet let antændeligt materiale til at antænde piben med, men bruges også til tænding af lys og til antændelse af et bål!
Ejgo Modilds fidibusser var mere raffinerede, de blev efter ordre i ledige stunder fremstillet af kasernearbejderen, som høvlede lange spåner af et bræt. Disse spåner blev samlet med en snor og derefter dyppet i fernis. Efter tørring var de meget anvendelige til brug ved optænding af en kold kakkelovn. Kasernearbejderen var forbandet over dette påhit, men måtte bøje sig for kravet fra sin højeste chef.
Nu skylder jeg nok en forklaring om hvem "Ejgo Modild" er. Det er den samme person som jeg tidligere har omtalt som "Pernittengryn", og som i nogle år var chef på CF-sektion Bornholm. Han havde tidligere bestridt en stilling i Jylland ved en anden afdeling af Civilfosvaret. Her var han kommet i den situation, at han under en kraftig brand i en hedeplantage skulle tage stilling til, hvordan denne brand skulle bekæmpes. Han havde nok læst noget om, at man kunne begrænse en brand ved at tænde en ny, kontrolleret brand i et afgrænset område op mod det oprindelige brandsted - så ville mangelen på ilt få ilden til at gå ud. Desværre skete der det, at vinden ændrede retning, og et endnu større areal af plantagen gik i brand!! Onde tunger sagde, at det var derfor, han blev forflyttet til Bornholm, og han fik tildelt sit øgenavn "Ejgo Modild" .
I øvrigt havde samme chef en hund - en Boxer, som hver dag klokken tolv middag satte i med en hjerteskærende hylen, når kasernens sirene markerede middagstimens begyndelse. Somme tider sad vovsen på græsplænen, stirrende op mod sirenen og afventede serenadens begyndelse. Andre gange kunne man høre dens hylen fra chefens privatlejlighed. Hyles skulle der, og hylet blev der. Det er nok heller ikke nogen god lyd, en sirene sender ind i en hunds følsomme ører.

Det kneb til tider for mig at overholde mødetiden klokken otte om morgenen, og det kunne hænde, at min ankomst faldt sammen med flagsætningen og "Honnør for flaget", hvilket jeg især i regnvejr tillod mig at ignorere til stor fortrydelse for den kommanderende vagthavende, der nærmest betragtede min optræden som en vanhellig handling.

At en varm kakkelovn også kunne bruges til "sabotage" fik vi på kontoret beviset for en kold vinterdag. Den sædvanlige sløvhed i varmen blev frisket op, da øjnene begyndte at klø, løbe i vand, og åndedrættet kom op i hostende omdrejninger. Tilsidst måtte vi flygte fra lokalet fulde af forundring, men med en stigende overbevisning om, at mise´ren måtte skyldes tåregas!!

Det blev da også opklaret, at det var depotmesteren, der i et anfald af kedsomhed dernede i sin kælder havde afført sig sine sivsko og gjort sig et ærinde på vort kontor, hvor han ubemærket havde anbragt en tåregaspatron oven på den varme kakkelovn. Virkningen var formidabel - også de tilstødende kontorer nød godt af denne joke, som i det mindste forlængede vor kaffepauce betydeligt..

At drille hinanden lidt i ny og næ gav trods alt det stive kaserneliv en snert af menneskelighed. Her er endnu et eksempel:
Efter en forfriskende frokostpauce var arbejdet atter i gang. I takt med at temperaturen steg, bredte der sig en underlig lugt i lokalet. Man begyndte at skule lidt til hinanden - havde nogen spist noget, man ikke kunne tåle? Lugten steg til stank af rådne æg, og vi blev klar over, at der havde været en "sabotør" på spil i frokostpaucen. En større eftersøgning blev sat i gang, og som sporhunde fik vi snuset os frem til en skuffe i vort fælles dobbelte skrivebord. På undersiden af skuffen fandt vi indtil flere strimler trækpapir fæstnet med tegnestifter. Strimlerne var gennemvædet med et fludium, som vi bestemte til at være "Smørsyre" - en vædske man dengang brugte til at sprøjte frugttræer med mod skurv og skadedyr. Vædsken lugter ret så gennemtrængende afskyeligt som rådne æg eller en "ølfis" dagen efter et drikkelag!
Korpsmester Rasmussen var i det daglige lidt "stiv og autoritær", men kunne i glimt også vise en anden, mere humoristisk side af sit væsen.
Vi kunne ikke rigtig finde ud af, hvem der var ophavsmanden til denne sabotage, men da én af værkstedsfolkene den eftermiddag indtil flere gange kom ind på kontoret - hvad han ellers sjældent gjorde, og optrådte med et smøret grin om munden, blev han dømt som misæderen!
Samme mand havde den følgende nat kommandoen over beredskabsvagten og skulle overnatte på kasernen. I samdrægtighed blev Korpsmesteren og jeg enige om at give ham igen med samme mønt
Jeg måtte en tur på apoteket efter smørsyre, og et betragteligt antal gennemvædede strimler blev hængt op under fjederbunden på sengen i vagtlokalet. Vi ventede spændt på en reaktion næste morgen,, men enten har dosisen været for lille - måske har manden troet, det var hans sokker, der lugtede eller også har han fundet ud af vort rænkespil. Vi hørte aldrig noget - lidt ærgeligt.

…. oOo ….

Lidt om mus m.m.

Som tidligere nævnt var hverdagen på en kaserne ikke altid lige spændende, men der var dog trods alt mange hyggelige og pudsige indslag i trivialiteten.
Hver dag havde vi vore kaffepauser - én om formiddagen kl. 1000 og én om eftermiddagen ved 1500 tiden.
De første år på kasernen holdt jeg mine pauser i officersmessen, men da jeg blev træt af at høre på alle de fortrædeligheder med de menige, man der kunne fortælle om, flyttede jeg til underbefalingsmændenes messe, men også der sad man og jamrede.

Kasernearbejderen var også blevet træt af al denne snak, så vi fandt tilsidst sammen på hans værksted, hvor vi fik mangen en god snak om alt muligt. Vi var begge lige diskussionslystne og var ikke altid lige enige.
Da damerne i køkkenet også langt om længe fik deres eget lokale, fik kasernearbejder Kaas og jeg "smidt slæberne" ind hos dem og nød godt af deres velsmurte madder til kaffen. Ind imellem måtte vi så yde lidt til gengæld med lidt "fusk" i ny og næ. Det kunne være at skrive og duplikere en festsang eller andre praktiske ting, men det mest morsomme ved samarbejdet med damerne var vel nok engang, da kogersken fru Damlund kom farende ind på kontoret - mester var der ikke, og med skrækken malet i ansigtet sagde: "Aakjær kom og hjælp os, der sidder en mus på komfuret - kan Du ikke få den fjernet".
Ganske rigtigt, på det endnu varme komfur - det var længe før EL blev indført, steppede en lille mus rundt. Musen blev reddet og anbragt i det nærmeste, vi kunne finde - en bagerpose og sat ind i damernes lokale til senere afhentning. Nu er en bagerpose ikke det sværeste for en mus at gnave sig ud af, så det varede heller ikke længe, før jeg atter blev tilkaldt for at indfange det lille kræ.
Den blev nu anbragt i et syltetøjsglas med huller i låget, og ved fyraften bragte jeg musen hjem til mig selv. Jeg fik indrettet et terraie til gnaveren, hvor den hyggede sig et par uger, indtil der begyndte at lugte lidt vel kraftigt af mus i mit værksted. Så var det på tide at slippe kræet ud i bakkerne i frihed. Jeg regner med, at vablerne efter omgangen på komfuret, da var forsvundet!

…. oOo ….

"Inspektion, udrykninger m.m."

Med lange mellemrum kunne det ske, at én eller anden højere placeret person indenfor systemet kom på inspektion på kasernen. Da disse besøg som regel var varslet i god tid for at give mulighed for at rette de værste skavanker, gav det sjældent anledning til større uro.
For første og eneste gang i de 11 år, jeg var på CF, skulle selveste Indenrigsministeren komme på besøg - jeg husker desværre ikke hans navn. Aldrig har vel kasernen, materiel og mandskabet været mere velpudset og soigneret end da.
Under en storstilet parade fik denne øverste chef overdraget hele styrken - kun vi civilt ansatte måtte nøjes at se til bag gardinerne, hvad vi nu var ret godt tilfredse med.

I modsætning til andre prominente personer fra styrelsen, der var opdraget i systemet, kendte ministeren sikkert ikke meget til kommandoerne under en parade, men han havde åbenbart hørt noget om, at man, inden der skulle holdes en tale, skulle kommandere "Rør". Civilist som han trods alt var, fik han denne kommando til at lyde sådan: "Rør om". Det afstedkom lidt uro i geledderne og trækken på smilebåndet!. Han fik dog afleveret sin tale og under resten af gennemgangen af kasernen fik denne "Folkets mand" da også hilst pænt på os civile, men man kunne fornemme et lidt forvirret og til tider fraværende udtryk i hans ansigt.

At opleve andre gøre fejl, kan måske styrke eens egen opfattelse af selvværdi - det er vel desværre ret menneskeligt? Til gengæld må man så også kunne "sluge en kamel", når samme selvværdi lider et knæk ved en egen fejldisposition!.

Jeg har måttet sluge en del "Kameler" i tidens løb og lidt under fordøjelsesvanskeligheder medens processen stod på.
En dag gik alarmsirenen i gang udenfor den autoriserede tid, hvilket betød "Udrykning". I vagtsstuen fandtes et kartotek over samtlige husstande i vort område - det var også én af mine opgaver at holde dette kartotek a´jour. I kartoteket kunne den menige, der passede telefonen, finde kortet over adressen, hvor der brændte, med angivelse af det nærmeste "vandsted" etc. Således kunne en del kostbar tid spares.
Netop denne dag fik jeg blandet mig i opgaven på en lidt uheldig måde. Da udrykningslederen var på vej til sin bil, fik jeg at vide, at det brændte i Brogade! - I "Bredgade! - det er ude i Sandvig, meddelte jeg ham" hvorefter hele styrken med hylende sirener kørte til Sandvig, hvor der ingen brand var at finde. Et tilbagekald til vagtstuen fik heldigvis rettet fejlen. I Brogade i Allinge havde man undret sig såre over, at udrykningstoget var kørt forbi, men heldigvis var branden gået ud af sig selv uden at anrette større skade. Efter den dag blandede jeg mig ikke i udrykningerne, men nøjedes med at holde kartoteket godt a´jour.
I alle Bornholms kommuner havde man oprettet brandvæsener med frivilligt mandskab. CF-sektionen fungerede nærmest som en slags "paraply" over disse kommunale væsener, og blev tilkaldt i tilfælde af ulykker.
Der var altid stor konkurrence om at komme først til et brandsted, men selv om "de frivillige" først skulle smide alt, hvad de havde i hænderne på arbejdet og køre til brandstationen, før de kunne køre ud, var de som regel lige i hælene på de "professionelle" fra CF, som jo altid var i nærheden af deres brandbiler.
Enkelte gange lykkedes det for de "kommunale" at komme først - men det var sjældent. Én af disse gange skyldtes et "teknisk uheld" på CF vognen. Under en udrykning begyndte det at ryge kraftigt under slukningskøretøjet, så man måtte stoppe. Det viste sig, at en stor tot Twist hvade viklet sig om kardanakselen, og på grund af gnidningsvarmen var begyndt at ryge kraftigt. Medens man var ved at ordne dette problem, passerede "de kommunale frivillige" med fuld udrykning og kærlig vinken til kollegaerne fra CF!

…. oOo ….

Noget om Ungarnshjælp - CF-orkester og anden "underholdning".

I 1957 opstod "Ungarnskrisen", da Sovjetunionen nedkæmpede den Ungarske opstand mod forholdene i landet på brutal vis med yderligere nød og elendighed som følge. Der blev fra mange lande ydet humanitær hjælp, bl.a fra Røde Kors, som kørte konvojer til Ungarn med fødevarer, telte, tæpper m.m.
En del af personalet på disse konvojer blev rekrutteret blandt andet fra CF-korpsets personel, og således også fra Allinge. Der blev også foretaget indsamlinger af penge landet over, og de fleste af os "gamle" husker vel de kæmpemæssige underholdningsprogrammer i radio (og TV?).
På det lokale plan opstod ideen blandt personellet på CF-sektionen, at vi også ville yde en indsats til disse indsamlinger. Der blev dannet et hornorkester. Eet eller andet sted lå nogle

instrumenter fra et for længst nedlagt byorkester i Allinge-Sandvig. Dem fik vi opsporet og lagt vor klamme hånd på suppleret med instrumenter andre steder fra.

Rekruteringen til orkesteret skete blandt befalingsmænd og menige suppleret med civilt ansatte - sågar blev byens lokale mælkemand også optaget! Også jeg kom med i dette orkester, idet jeg havde en fortid i et FDF-orkester som dreng. Jeg fik fat i et Althorn!
En kapelmester fra et lokalt danseorkester (Frank Hansen fra Rønne) blev ansat som dirigent, og man gik i gang med at lære et program på nogle ganske få numre.
Efter i lang tid at have herset med os mere eller mindre kyndige musikanter, turde dirigenten til sidst give grønt lys for vor første offentlige fremtræden. - og det til trods for, at de lyde, vi frembragte på vore horn, var en blanding af "Spike Jones" og "Kærnen" fra Aarhus.
Iført tøj fra ældre tider - jaket, høj hat, Bowler etc. - jeg selv havde ladet skægget vokse til en pæn længde, drog vi så ud på tournè i de Bornholmske byer, hvor vi vakte en vis opsigt med vores trutteri. Det lykkedes da også at få samlet nogle kroner ind til Ungarnshjælpen, og det var jo det vigtigste.
Vi fik da også en del presseomtale - ikke altid lige positiv, hvilket måske skyldtes en enkelt noget uheldig optræden!

En forretningsdrivende i Rønne havde engageret os til at give "en koncert" udenfor sin forretning, som netop var åbnet.
Efter vor optræden blev hele banden inviteret på en forfriskning i privaten på første sal. Det blev en lystig affære - så lystig, at vi ved afgangen lige ville gentage vor koncert nede på gaden. Havde det tidligere knebet med at holde takt og tone, blev det nu nærmest en katastrofal mangel på samme. Seancen sluttede med, at vi kravlede ombord i de statslige køretøjer, men desværre glemte vi at lukke bagsmækken på én af latsbilerne. Et par ujævnheder i vejen fik vognen til at hoppe lidt - ud faldt stortrommen, som rullede henad vejen under vældigt rabalder, til stor undren for trafikanterne på én af Rønnes mest befærdede gader!

Landsindsamlingen til Ungarn sluttede - flere af de menige i orkesteret blev hjemsendt, og efterhånden var vi kun "den faste kerne" af befalingsmænd og civile tilbage.
Vi fik engagementer ved festlige lejligheder såsom sølvbryllupper etc. Det kunne godt være lidt anstrengende at skulle møde på kontoret efter at have spillet kl. 0600 om morgenen til et sølvbryllup med efterfølgende beværtning. Har nogen smagt rundstykker med champagne? Det er et kraftigt morgenmåltid!
En dag spillede vi til et sølvbryllup tidligt om morgenen og blev også der godt beværtet. Et par timer senere skulle vi underholde ved et guldbryllup indenfor samme familie, men et andet sted. Guld-brudgommen var en gæv gammel jyde, hvorfor vi syntes, det var passende at fremføre "Jyden, han er stærk og sej …." Brudgommen klappede høfligt og bad derefter orkesteret om at spille "Jyden, han er ….". Det gjorde vi selvfølgelig, men vi blev da bagefter enige om, at det vist var på tide, at få øvet os lidt.

Nu er det jo ikke så let at finde et passende sted at øve, når man er messingblæser.
Korpsmester Rasmussen spillede Tuba. Han boede til leje ovenpå en Irmaforretning i Allinge, men at sidde og øve sig på tuba ovenpå en forretning med dårlig lydisolering, er nok ikke det smarteste! Han blev derfor truet med opsigelse, hvorfor han rykkede ud med sit horn til et

ensomt beliggende sommerhus i Hammerbakkerne ikke langt fra min egen bopæl. Her kunne man til tider høre ham i skarp konkurrence med tågehornet på fyret. Der meldes dog ikke om strandinger af den grund.

Jeg blev også selv af familien forbudt at øve mine "mellemslag" på althornet i hjemmet. Efterhånden ebbede interessen for orkesteret langsomt ud, og det blev nedlagt. Hvor instrumenterne blev af, ved jeg ikke, men de ligger nok på et støvet loft og venter på, at nogen skal får lyst til at bruge dem?

…. oOo ….

Noget om "Hævn" - tøndeslagning og "Nostalgi"

Igennem tiderne er det vel ikke småting, som menige, der bliver hjemsendt efter overstået værnepligtstid, har udtænkt og gennemført for at hævne sig på mindre populære befalingsmænd!
Eet af de rimeligt fredelige påfund udtænkte et hold midt i tresserne. Det har jo været udbredt at "klippe målebånd" for at holde rede på de resterende dage i tjenesten. Dette omtalte hold havde samlet stumperne sammen, og det kan da blive til nogle stykker fra knapt 100 mand!
Efter den højtidlige aftrædelse lagde gruppen hjemvejen til færgen i Rønne over Tejn, hvor en mindre velset befalingsmand havde sit hjem. Her blev hele posen med stumper spredt ud over den velfriserede græsplæne. Den forurettede mester skummede af raseri over dette hærværk og truede med politianmeldelse, medens en del af vi andre på kasernen nøjedes med at trække lidt på smilebåndet.

CF-korpset er og har altid været populært i lokalbefolkningen. Kasernens nærhed giver en vis tryghed overfor diverse ulykker. Desuden har det givet arbejdspladser til byen. I sektionens ledelse har man nu også været ret åbne overfor offentligheden med bl.a. deltagelse i sommerfester og andre større arrangementer.
I begyndelsen af tresserne opstod en tradition omkring fastelavnsmandag. Det startede som en fest på kasernen, hvor de ansattes børn kom og slog katten af tønden sammen med de menige. Der var sækkevæddeløb og andre lege, og festen sluttede med et traktement af boller og cacao. År for år udviklede festen sig til en fast tradition, og i dag deltager børn og pensionister fra byen i løjerne, som er blevet et tilløbsstykke af rang. Underholdningen er udvidet med vandboldkampe med brandslanger mellem de menige, pudekamp på en planke over et stort vandbassin, udlægning af skum i et bassin, hvor der er gemt sodavand, som ungerne skal finde og flere andre løjer.
De første år havde man filmforevisning med tegnefilm for ungerne, men i vore moderne tider er det blevet til video i stedet for.
Af andre eksempler på "Kolonnans" popularitet kan nævnes styrkens indsats i hårde snevintre, hvor vejene kunne være lukkede i flere døgn. De eneste, som kunne forcere snemasserne, var militærets bæltekøretøjer, og også de måtte til tider give op. Så blev sektionens "Jumbo" sat ind. Jumbo var en stor kranvogn, som lastet vejede ca. 12 tons. Vognen var et levn fra 2. Verdenskrig, hvor den kørte rundt i Saharas sand under ørkenfelttoget. Efter krigen kom den til Civilforsvaret i Allinge, hvor den gjorde tjeneste en del år. Påmonteret en sneplov skulle der meget til, før Jumbo måtte give op.

Nu er den pensioneret og noget af et museumsstykke, som bl.a. en ligeledes pensioneret værkmester går og pusler om.

…. oOo ….

***Gode kontakter*.**

I den tid, jeg var ved CF, mødte jeg blandt mandskabet mange spændende og sjove personer. Især årene 62-64 var rige på oplevelser.
Ihukommende min egen værnepligtstid, hvor en lille kreds af kammerater havde et fristed, vi kaldte "Montmartre", og den betydning dette åndehul havde for os, åbnede vor familie hjemmet deroppe i Sæne ved Hammersøen. Det varede ikke længe før der var gang i keramikken ligesom der blev tegnet og malet, lavet grafik, men ikke mindst diskuteret.
Blandt disse herlige gutter befandt sig også skuespilleren og filmmanden Erik Clausen, som allerede da var bidt af en "gal" kunstner. I mange år havde vi god forbindelse med Erik og hans senere familie. Desværre er kontakten blevet noget udvandet, og der kan gå år imellem, at vi ses.

Af andre spændende mennesker var der en fyr, der hed Leif Madsen. Også han fik udløb for sin kunstneriske trang deroppe i Sæne med keramik og grafik, og familien har adskillige af hans efterladte værker i behold. Efter sin hjemsendelse slog Leif sig ned, først som keramiker og senere som maler, hvad han vist stadig er. Han startede med at male "Psykadeliske" billeder, men det sidste, jeg har set af hans arbejder, viser, at han nu maler særdeles naturtro billeder af vilde blomster og landskaber. For nogle år siden blev der udsendt en serie frimærker med hans motiver.

En anden særpræget person jeg mødte, var Erik Dahl. Han var en tid kontorordonnans på kommandokontoret, hvorved vi fik nær kontakt med hinanden. Han var uddannet murer, men under sin tjenestetid udviklede han sin interesse for at "lege" med båndoptagere. Han fik samlet en del fuglesang på sine bånd, og dem fik han brug for efter sin hjemsendelse, hvor han købte et gammelt hus ved stranden i Sandkås.
Dette gamle hus blev om- og tilbygget til en restauration - "Grotten". Der blev indrettet en stor udendørs terrasse, hvor man kunne sidde og nyde en forfriskning med flot udsigt over havet medens den lifligste fuglesang fyldte luften. Selv udenfor de obligatoriske tider for fuglekvidder sørgede Erik Dahl for underholdningen med sine båndoptagelser.
Energisk, som Erik var, udvidede han sit virkefelt ved at bygge en række feriehuse på den anden side af vejen. Han havde store planer for turismens muligheder f.eks. at transportere gæster til Bornholm ned sit eget private fly.
Som så mange andre fik han nok gabt over for meget, og det kneb med financeringen af alle hans projekter. Til sidst måtte han lukke og forlade øen.
Inden da formåede han dog at markere sig på en lidt speciel måde. Han oprettede et selskab, som hed "De Bornholmske Sporveje". Alle, der meldte sig ind i selskabet, blev udnævnt til formænd, og husker jeg ikke helt fejl, lykkedes det ham at få fat i en gammel sporvogn, som blev transporteret til Bornholm. Den kom dog vist aldrig længere end til Rønne.

En anden pudsig ide, han fandt på, var at fryse snebolde ned og i den følgende sommer sælge dem i fin emballage. Jeg tog selv ideen op og kunne til min søns fødselsdag den 14. Juni invitere til sneboldkamp. Det vakte lidt forundring blandt turisterne at se snebolde ryge over hækken.
Erik Dahl flyttede til Jylland, hvor han vist nok slog sig ned som entreprenør. Jeg gad vide om han stadig står på strøget i København iført sporvejsuniform og reklamerer for "Bornholmske Sporveje"?

Nye tider.

I de år, jeg var på "Kolonnan", lykkedes det mig at få lidt orden på arkiverne, ligesom standarden på maskinparken og andet inventar kom op i et rimeligt leje. Det var ikke altid lige nemt at overbevise de bevilgende om nødvendigheden af investeringerne.
Det største "kup" var dog, at jeg det sidste af mine år som ansat fik gennemført mit krav om eget kontor. Forholdet mellem kommandomesteren og mig blev mere og mere anstrengt, nok på grund af, at jeg efterhånden oparbejdede en erkendelse af eget værd, der til tider kolliderede med mesterens opfattelse af arbejdstilrettelæggelse og især udførelse.
Med fuld opbakning fra øverste chef fik jeg indrettet et godt lille kontor efter mit eget hoved. Hvilken lettelse var det ikke at flytte ind i et rum, jeg kunne kalde mit!
Der var dog den hage ved ændringen, at kommandomesteren nu måtte ud af sit kontor og over gangen, når han skulle have noget lavet. Det behagede ham absolut ikke, hvad han ofte højlydt gav udtryk for, ja efterhånden blev det til et underholdende indslag i kasernelivet, når vi to "Kamphaner" røg i totterne på hinanden - som regel over bagateller, men vi var begge lige stædige.
Dette kunne ikke blive ved med at gå, og da jeg i 1968 fik mulighed for at overtage et inspektørjob på Dansk Folke Feries center - Sandvig feriecenter med Blanchs Hotel, sagde jeg farvel til livet ved CF - dagen før en oprykning i en højere lønklasse og forventet udnævnelse til overassistent.
Der skete da det mærkelige, at da jeg tog afsked med Korpsmester Rasmussen, græd han en lille tåre og sagde nogle pæne ord. Jeg fik faktisk sympati for manden og følte en vis sitren i min stemmeføring.

Ni år efter, da jeg forlod Dansk Folke Ferie, kom der tilbud fra CF, om jeg ville komme tilbage. Den gamle kommandomester var gået på pension og flyttet til Norge, hvor han levede, indtil han døde som godt halvfemsårig.
Jeg sagde dog pænt nej tak til tilbudet.

…. oOo ….

Den "Postale" periode.

Efter ni års sidespring til det halvoffentlige Dansk Folke Ferie fortsatte min glorværdige karriere i "Bureaukratiets tjeneste" i endnu godt 12 år.
Det gamle Blanchs Hotel var lukket og nedbrændt (under kontrol af Civilforsvaret) og der skulle opbygges et nyt feriecenter. Tanken var vel, at jeg skulle fortsætte som inspektør, men jeg var i mellemtiden blevet skilt fra Brita og gift med Lene og havde ikke spor lyst til at fortsætte indenfor Folke-Ferie. Jeg var blevet sat på en konsulentopgave ved restaureringen af nogle huse i Helsingør ferieby og boede en tid i København, men da denne opgave sluttede, sagde jeg op, og Lene og jeg flyttede tilbage til Sandvig i sommerhuset på Hammershusvej, som Lene havde arvet ved moderens død i 1977.
Jeg havde planer om at blive selvstændig keramiker og fik da også indrettet et værksted i det udbyggede sommerhus, som nu havde fået helårsstatus, men måtte snart erkende, at jeg måtte have noget lønarbejde ved siden for at klare hverdagens krav.
På min ønskeseddel over evt. jobmuligheder, havde jeg øverst skrevet "Postarbejder", og en dag i april 1978 fik jeg besked fra arbejdsformidlingen i Allinge om at møde på Allinge posthus til oplæring som afløser for postbudene.

Atter engang en ny arbejdsplads, nye rutiner, nye kollegaer - ny tilpasning! Atter engang skulle jeg stifte bekendtskab med et par ledere, som måske ikke var så "buldrende" som tidligere mødte af slagsen, men som alligevel kunne virke ret "koleriske". Det var også lidt af en nedtur efter ni års job som "mellemleder" at skulle indordne sig på en lavere rangerende plads på en arbejdsplads!
Postmester Holm var en gammel rotte i faget og havde taget hele turen fra bunden op gennem systemet. Han var derfor også fortrolig med de mere ydmyge opgaver på posthuset såsom sortering og stempling af afgående post.
Jeg glemmer aldrig den eftermiddag i april, hvor jeg første gang mødte op på Allinge posthus. Der blev ikke tale om nogen egentlig introduktion - det var bare at gå i gang med at få aftenposten sorteret og stemplet til afgang. Postmesteren viste med meget hurtige håndbevægelser, hvordan den sag skulle ordnes, og jeg fornemmede tydeligt hans irritation over mine fjumrede forsøg på at følge efter. Hans hænder gik som trommestikker med håndstempelet - stempelmaskinen sprøjtede kort og breve ud i en afsindig fart, hvorpå postmesteren med lige så stor kadance smed forsendelserne op i sorteringsreolen med de mange små rum. Det var lige før, jeg havde taget mit gode tøj og gået hjem!
Med lidt mere rutine som ballast lod jeg år efter postmesteren stå der alene med sine talenter, indtil han ikke gad mere og med et grynt klaskede brevbundtet i bordet og forsvandt ind bag sit skrivebord. Jeg kunne derefter fortsætte sorteringen i min egen rytme.

Allinge posthus havde 7 brevruter og en kombineret pakke- og brevrute. Desuden blev der i sommertiden oprettet to sommerhusruter, hvoraf jeg betjente ruten i Sandvig. Med årene blev jeg indøvet i de seks faste ruter og måtte som afløser flakke rundt i postområdet. Kun de to landruter nåede jeg aldrig at få lært.

Vi postarbejdere måtte i adskillige år gå på arbejde i vort civile tøj uden tilskud til arbejdstøj. Vi fik udleveret et lille skilt med et postmærke til at sætte på jakken som legitimation - senere blev det til en kasket og først sidst i 8oerne fik vi gennem vor landsklub forhandlet os frem til fuld uniformering betalt af etaten.

Nu var vi udadtil lige med de "Røde" postbude, men indadtil var der stadig stor forskel, både hvad angår ansættelsesforhold som aflønning etc. Postbudene var tjenestemænd, og havde på den måde faste betryggende forhold. Landpostene var organiserede i én forening, bypostene i en anden, medens det overenskomstansatte kontorpersonale havde en helt tredje fagforening.
Det skal dog bemærkes, at ikke alle var medlemmer af en fagforening - hvorfor skal vi det, som flere af dem sagde - vi er jo tjenestemænd!!
Vi "Afløsere" eller som det kom til at hedde "Postarbejdere" havde en langt løsere tilknytning til arbejdsstedet. Vi kunne tilkaldes med meget kort varsel. For eksempel kunne telefonen ringe klokken halvotte om morgenen, og da vidste man, at man skulle afsted. Det nyttede ikke - med eller uden vilje at overhøre telefonens kimen. Fem minutter efter blev der banket på døren! Kun enkelte gange er det lykkedes mig at bevare en "fridag" ved at køre Johannes til skolebussen i Olsker og vente med at komme hjem et par timer senere. Som regel blev man dog tilsagt til at møde i rimelig tid.
Postarbejderne var organiserede i SID, som forhandlede overenskomsten med postvæsenet, og der blev gjort en del for at få alle med i fagforeningen fra SIDs side. Det lykkedes ikke altid - enkelte af de mere flygtige "Sommerfugleafløsere" var ikke interesserede. I dag, hvor postvæsenet i den grad er blevet endevendt og omorganiseret til et aktieselskab, søges "Tjenestemandsbegrebet" afløst af andre ansættelsesformer, og SID og postbudenes organisationer slås om retten til at forhandle overenskomsterne. Dette er nyere historie, som jeg heldigvis ikke behøver at tage del i.

Som nævnt skulle en postarbejder være klar til hurtig udrykning, men det kunne også være frustrerende at blive sendt hjem igen efter blot eén dags arbejde. Det gik ud over beregningen af dagpengene fra A-kassen. På et tidspunkt satte vi ligefrem penge til ved at tage en dags arbejde, så vi fik indført den regel, at hvis vi blev tilkaldt, skulle det være for mindst tre dage - så "jævnede" det sig!
Siden 1. Oktober 1945 havde jeg været medlem i en A-kasse og fagforening - det var HK, men i 1980 blev jeg "smidt" ud og fik besked på at melde mig i SID. Det gjorde jeg så, men der ville man ikke modtage mig, idet man påstod, at jeg var selvstændig (keramiker)!
Så gik turen til DANA - de selvstændiges A-kasse. Jeg påstod dog stadig, at min største indtægt kom fra lønarbejde i Postvæsenet, og efter tre måneder i DANA blev jeg noteret som fuldgyldigt medlem i SID.

Fagligt arbejde.

Op gennem 80erne blev jeg mere og mere inddraget i fagligt arbejde. Der var kommet en ny kontorbestyrer på SIDs afdelingskontor i Allinge nemlig Kaj Ove Rasmussen, som var meget fagligt orienteret. Vi har den dag i dag et nært samarbejde i bestyrelsen for Stenbrudsmuseet i Moseløkken. Kaj Ove mente åbenbart, at jeg var i stand til at opdyrke nogle "bare pletter" indenfor det faglige område i postvæsenet.

Med støtte fra SID blev jeg sendt på adskillige kurser rundt om i landet, bl.a. et 14 dages tillidsmandskursus på Energicenteret på Falster. Det blev til mange sjove og lærerige timer, hvor jeg traf kollegaer fra hele landet, som var mere eller mindre velbevandrede i fagligt arbejde. Også en del kongresser og møder i Postarbejdernes landsklub blev det til.
På Bornholm fik vi oprettet en kredsklub for postarbejdere under landsklubben, og da jeg blev valgt til formand og dermed kredstillidsmand for de ca. 25-3o postarbejdere, indtrådte jeg som repræsentant for SID i samarbejdsudvalget for postkreds Bornholm.
Vi tillidsmænd i samarbejdsudvalget havde ikke det store ord at skulle have sagt, og vi var heller ikke altid lige enige indbyrdes, men vi fik da lidt indsigt og en smule indflydelse på driften af postvæsenet her på øen.

Som tillidsmand står man som formidler af synspunkter mellem arbejdsgiver og arbejdstager, og det var ikke altid lige let at forklare upopulære beslutninger - især ikke fra ledelsen, men det kunne også være særdeles ubehageligt at skulle lede "vildfarne" sjæle i egen fold ind på den "rette" vej!
På Allinge posthus havde vi en afløser, som kunne blive ret ubehagelig, når han havde stukket næsen for dybt i ølkruset. Efter at han et par gange var kommet tilbage fra ruten med det meste af posten i tasken, og at det ydermere kom til håndgemæng med en kollega en lørdag eftermiddag, måtte jeg i samråd med den anden tillidsmand på posthuset og vore kollegaer, indberette vor tørstige ven til postmesteren for tjenesteforsømmelse. Samme indberetning gik til SID. Det resulterede i en kort tids karantæne, ligesom at afløseren indvilgede i at tage en Antabuskur. Den holdt vist ikke længe, men han opførte sig da rimeligt derefter.

At forstanden går ud, når sprutten går ind, er en velkendt sag.
På det omtalte 14 dages tillidsmandskursus på Falster var også et hold fra jord- og beton. De skulle oplæres som opmålere. Dette hold havde været på mange kurser sammen og var godt sammenspiste, som man siger.
I løbet af kurset opstod lidt "gniderier" mellem vore grupper - nok især, fordi vi i vor gruppe havde nogle kønne unge damer!
Under en ellers fornøjelig fælles afskedsaften den næstsidste dag blev tilnærmelserne til pigerne temmelig kraftige, og under påvirkning af det gode øl m.m. opstod der ud på natten et kraftigt skænderi mellem en "jord- og beton" og en ung postarbejder, der var så dum, at han forstærkede sine argumenter med en dragen kniv. Det var ikke til at se på, og i fælleskab med et medlem fra betongruppen fik jeg skilt de to kamphaner ad. Trods sit våben var postarbejderen dog blevet så ilde tilredt, at han måtte køres til hospitalet i ambulance.
Der blev murret en del i begge grupper, og de fleste af mine kammerater forsvandt under trusler om gengældelse. Også de tilbageblevne jord- og betonfolk var temmelige ophidsede.

Da kom min nytillærte lærdom om forhandlingens kunst mig tilgode. Jeg satte mig ned hos modgruppen, og over et par øl fik vi i løbet af natten taget så meget spænding af situationen, at vi kunne blive enige om, at det vist var bedst at holde så stor afstand mellem grupperne som muligt næste dag.

Under forhandlingerne kom Politiet for at skrive rapport over hændelsen, men i fællesskab fik vi gjort ordensmagten begribeligt, at det var en bagatel, som ville blive ordnet i mindelighed. Det slog de sig til tåls med og kørte igen.

At jeg var godt træt og lidt klatøjet efter en nat uden søvn, da jeg forelagde den trufne aftale for mine kammerater ved morgenmødet, er vel klart?

Flere af min gruppes medlemmer - især dem, der var stukket af, da det brændte på, udtrykte stærk utilfredshed med min egenrådige forhandling med betonfolkene, men da vor gruppeleder bakkede mig 100% op, blev aftalen konfirmeret. Der blev ingen ballade - højst en del skulen til hinanden ved afrejsen.

Sagen må dog være blevet indberettet, idet jeg nogen tid efter modtog et brev fra SID, hvori forbundsmanden Hardy Hansen takkede mig for min indsats. Han oplyste samtidig, at gruppen fra jord- og beton for fremtiden var udelukket fra SIDs kursussteder.

.

Mere om øl og andet socialt samvær.

Da bølgen med først røg- og senere alkoholpolitik på arbejdspladserne sidst i 80erne rullede ind over landet ramte den bl..a. også Bornholms posthuse. Jeg havde selv i samarbejdsudvalget nødtvunget været med til at sætte den iværk - dog uden stor begejstring!

Kravet om et røgfrit arbejdsrum klarede vi i Allinge på den måde, at vi rygere samledes ude i pakkerummet, når vi ville have en smøg. Der var to af vore kollegaer, der ikke røg, så dem ville vi da tage hensyn til. Det pudsige var dog, at når vi "forfaldne" samledes i pakkerummet, og snakken gik, varede det ikke længe, før også de to, vi ville tage hensyn til, var blandt os!

Anderledes anstrengt kunne det blive, når fire "Hvidløgspisere" stod og sorterede morgenposten!

Da var der ikke nok vinduer, der kunne åbnes!

Det havde været normalt, at vi i budstuen drak en øl eller to (somme tider måske et par mere) medens vi efter "fyraften" lørdag og søndag lagde de såkaldte "adresseløse" forsendelser sammen. Disse fjollede reklamer m.m., der kom i vekslende antal hver uge, skulle ud til hver husstand på ruterne. Til tider kunne der være op til 18-20 eller flere forskellige tryksager. Selv om vi havde to-tre dage til at bringe alt dette papir ud, tog det alligevel sin tid at samle dem sammen i sæt. Det hed sig ganske vist vist, at man skulle skille sættet igen, når det blev puttet i brevkassen eller -sprækken, men det var ikke altid, at denne ordre blev overholdt. Mangen en lørdag eftermiddag og en del af søndagen blev brugt til at samle dette overflødighedshorn af papir. Ganske vist fik vi en vis betaling for ulejligheden, men det opvejede langtfra det slid og slæb, der var med at distribuere det. Eet af de største "sæt", jeg kan huske vejede ca. 650 gr., men ganger man det med antallet af husstande på ruterne - arbejdsdag. Hvem har vel lyst til at blive endnu mere våd en kold novemberdag?

f.eks. rute 2`s ca 400, bliver det trods alt ca. 260 kg ekstra bare på den rute. På landsplan er det uhyggeligt at tænke på, hvor meget det kan løb op i!

I øvrigt lugtede disse tryksager ganske stærkt af kemikalier og de smittede også kraftigt af på fingrene. Der blev stillet krav om bedre udluftning, hvilket med tiden også blev imødekommet, men besværligt var det.
I vore dag er det underbetalte skolebørn, der har fornøjelsen af at bringe det meste af dette miljøsvineri ud. Det samme gælder avisruterne, som i min tid var underlagt posthuset.
Hver eftermiddag kom der en bil og smed dagens aviser - dengang både Bornholms Tidende og Bornholmeren af på posthuset. Eftermiddagsvagten skulle så optælle og fordele aviserne til de mange avisbude, der mødte op. Der kunne være en værre larm, når alle disse unger var samlet.

Til tider kunne det ske, at et avisbud ikke mødte op - men som det hedder: "Avisen skal ud", og så blev det én af os andre, der måtte tage endnu en trælsom tur efter en fuld arbejdsdag. Hvem har vel lyst til at blive endnu mere våd en kold novemberdag?
I nogle år mødtes vi kollegaer hver fredag ved eettiden på Hut-li-hut over et krus fadøl efter at have kørt ruterne igennem og afregnet på kontoret.
I sommertiden, når "Vognporten" var åben, sad vi der derude ved vort reserverede stambord i et hjørne med diverse "postale" udsmykninger på væggene. Vi fik altid en udsøgt betjening af værten - Per Hartwich, som når tiden nærmede sig for vor ankomst sørgede for, at uvedkommende meget bestemt blev henvist til at finde en anden plads.

Efterhånden som tiderne skiftede, og pengene blev små, gled flere og flere ud af kredsen omkring det runde bord, og tilsidst holdt ordningen helt op. Jeg kan dog stadig savne de gode stunder, hvor vi sad og "pjattede" animeret af Pers smittende latter og hans små lækkerier, han kunne finde på at servere. Per er gået på pension og har overdraget forretningen til andre, og jeg tænker på, om alle minderne fra vor krog stadig findes?

I de første af mine år på Allinge posthus bestod medarbejderstaben fortrinsvis af lidt ældre mennesker, men efterhånden kom flere og flere yngre kræfter med familie og børn til.
Vi begyndte at dyrke det sociale samvær også i det private. Med jævne mellemrum blev der afholdt "Postfester", hvor familierne på skift mødtes hos hinanden til god mad og drikkelse m.m. Store og små små hyggede sig sammen, og det gav et godt socialt miljø både privat og på arbejdspladsen. Men al ting har sin tid, og efterhånden ebbede desværre også disse sammenkomster ud.

I 1986 vandt begrebet "Julefrokost" også indpas i vor forsamling, og lørdag den 21. December blev den første af slagsen i posthusets historie afholdt - dog kun for de ansatte. Vor kaffekasse betalte de fleste af udgifterne suppleret med bidrag fra de deltagende. Det blev en noget fugtig og hårdtslående affære - især for mig!
Efter en fortrinlig frokost, hvor intet manglede, havde jeg sat mig sammen med nogle af mine ældre kollegaer. De unge pjankede rundt under megen larm - tog livtag, lagde arm, og hvad ellers sådanne unge brushaner kan finde på!
Jeg sad ved kaffebordet i en kontorstol på hjul, da én af kamphanerne kom forbi bag min ryg og i forbifarten spurgte, om vi skulle "lægge arm"? Det gad jeg ikke, men strakte af venlighed dog armen op. Inden jeg viste af det, landede jeg derefter på ryggen i kontorstolen og hamrede i faldet hovedet hårdt mod en dørkarm.. Det afstedkom lidt opstandelse, men jeg fik da samlet både mig selv og stolen op og satte mig igen til kaffebordet.

Kort efter observerede en anden forbipasserende, at det blødte en del fra mit hoved - endnu mere opstandelse! Man ville have mig til læge, Men mit "stædighedssyndrom" trådte i kraft og fortalte mig, at jeg havde det ganske udmærket, hvorfor jeg afslog yderligere hjælp, bortset fra at få tørret lidt op i hovedbunden.
Festen fortsatte, og da selskabet ville afslutte aftenen på Hut-li-hut fulgte jeg med. Kort efter følte jeg mig imidlertid utilpas og besluttede mig til, at jeg ville gå hjem, hvorefter jeg forsvandt - desvære uden at underrette de andre om min beslutning.

Med lidt møje og besvær fik jeg via den gamle jernbanelinie taget mig hjem til Sandvig og Lene, der blev dybt rystet over at se min tilstand. Også hun ville have mig til læge, men stædig, som jeg stadig var, ville jeg hellere i seng.
I mellemtiden havde man i selskabet observeret mit fravær og blev bekymrede. En eftersøgning blev foranstaltet - uden resultat,, da jeg jo allerede var kommet hjem.

Dagen efter havde jeg godt nok ondt i hovedet og var også blevet lidt mere medgørlig. Lene ringede til lægen, som trods søndagen indvilgede i at se på mig. Han skældte kraftigt ud over, at jeg ikke var kommet om lørdagen og meddelte, at han nu måtte sy såret sammen uden bedøvelse? Det måtte jeg så acceptere, men jeg må indrømme, at det sortnede for mine øjne under operationen. Til gengæld fik jeg både nål og resten af tråden med hjem til erindring!

De følgende julefrokoster holdt jeg en lidt lavere profil, og det lykkes mig endda at gennemføre en frokost udelukkende på dansk vand - det virkede nu lidt tamt!

Bidske hunde, rotter og sovende skønheder.

Som det måske kunne fremgå af det forud fortalte, skal man nu ikke tro, at et postbuds arbejdsdag udelukkende bestod af øl og udbredt selskabelighed. Hovedparten af hverdagene bestod absolut også af koncentration, slid og stress. Enhver prøvede at gøre sit til at opfylde de mål, som var blevet sat på højere sted - ikke altid fordi vi syntes, det var rimelige krav, der blev stillet, men nok også for at opfylde egne forventninger om at være god til sit job.
Det var meget frustrerende - især for os afløsere at stå som den sidste på budstuen, inden ruten var sat færdig. De faste postbude kendte deres ruter ud og ind og blev hurtigt færdige, medens vi afløsere måtte koncentrere os gevaldigt for at huske den rute, vi nu en gang var sat på.
Når taskerne endelig var pakkede, og man begav sig ud på ruten, var det med en vis lettelse, selvom der stadig blev skelet til uret - måske vinkede en eftermiddagsvagt forude?

Selv om den daglige ombæring måske kunne opfattes som rutine, hvad den jo også var i de fleste tilfælde, så var der trods alt ikke to dage, der var ens. Det kunne være vejret, der

drillede med lige fra stegende varme, sjaskende regnvejr eller dage, hvor skæg og briller blev fyldt med sne og is. Der kunne være dage, hvor det blæste så meget, at ens transportmiddel væltede og breve m.m. flagrede ud på gaden og måtte sættes i orden nok engang.
Alt dette kunne blive en vanesag mere eller mindre.

Man kan måske også tro, at det at være postbud, blot er at putte en forsendelse i en postkasse ved vejen eller efter en mindre travetur i en brevsprække i en dør på det pågældende nummer i gaden.
Ingen tænker vel på det forarbejde, der er gjort, før brevet dumper ind eller årsagen til, at postbudet er forsinket en dag? Der kan være mange forhindringer undervejs, som man mere eller mindre er forberedt på.

Det kan være snakkesalige mennesker, man møder undervejs - måske er posten eet af de få lyspunkter i hverdage - det kan være en forkert sorteret gade, måske et driftsstop på tranportmidlet, arrige hunde o.s.v.
Forholdet mellem hunde, skraldemænd og postbude har jo altid været betragtet som lidt af en vittighed - en joke, men når man som "servitør" færdes i gaderne, oplever man det ikke mere som en "Joke", men som noget, man ofte godt vil være foruden.
Der bliver glammet og snerret - til tider snappet og bidt efter os af både små og store eksemplarer af "menneskets bedste ven", som synes, de skal forsvare netop deres område mod disse nærgående personer.
Efterhånden lærte man de steder at kende, hvor der var fare på færde og tog sine forholdsregler. Jeg lærte også, at jeg altid skulle have hundekiks med i lommen - det kunne pacificere de fleste af vovserne, men det kunne nu også have en anden virkning. Mange af mine "venner" kunne høre min knallert på lang afstand og stillede sig forventningsfulde op og gav hals, indtil de fik deres godbid. Selv mange år efter min fratræden, var der hunde, der forventningsfuldt logrende stillede sig op, når jeg kom forbi.
Hundekiks var nu ikke altid det totale universalmiddel. Nogle af kæledyrene forlangte at blive kløet bag øret eller få stukket et brev i gabet, som skulle bæres ind til mor. Det er nu sjovt at se en lille Pekingeser slæbe afsted med et stort brev i gabet.
En gang blev jeg grundigt overrasket over at en ellers normalt skikkelig hund på et pensionat pludselig foretog et bagholdsangreb på mig under aflevering af breve i postkassen. Det gjorde rigtig "nas"at få dens gebis plantet i låret med fire op til 10 cm lange flænger til resultat. Værtinden fik mig kørt til lægen for at få en stivkrampeindsprøjtning og syning af flængerne. Mine ødelagte bukser blev erstattet, men jeg spildte næsten en time den dag.
Samme hund viste sig senere at være gal i hovedet, og efter at have bidt andre sagesløse personer, blev den aflivet.
Et par af mine yndlingshistorier om forsinkelser på ruten slipper I ikke for:

"Rotten"

På et sted uden postkasse plejede jeg at lægge breve m.m. ind på køkkenbordet.
En dag, på vej gennem bryggerset, opdagede jeg en rotte, der vandrede tværs over gulvet. Hurtigt så jeg mig om efter noget at slå med, og det nærmeste var en økse, der lå på et bord. Med øksen parat til slag begyndte jagten, men i det samme blev døren til køkkenet åbnet af konen i huset, og da hun så mig stå der med højt løftet økse, udstødte hun et skrig og

smækkede døren i igen. Nå - rotten fik sin bekomst, og jeg kune derefter berolige konen, som var blevet noget chokeret over at se mig i den situation - hun havde ikke set rotten.
Hun fik sin post og jeg min kaffe, men vi har siden da ofte moret os over den episode.

"Den sovende skønhed"

Varm sommerdag - meget varm. Posten sveder og spekulerer over, om han alligevel ikke skulle have bestilt et par af de nye shorts - men nej, der er det med de hvide ben!
Der er adresseløst i dag - 14 lag komplet unødvendige reklamer om dit og dat - og så i den varme!
Der er også breve til nr. 4. Det er her, hende den smarte bor. Selvom hun er vældig flink, kunne hun nu godt sætte postkassen ud ved vejen, så man slap for den lange gåtur ind over gårdspladsen.
Brevene får et ekstra check og cerutten et sug. Da han runder hjørnet, er han lige ved at falde over en drømmeseng, der flyder midt på gårdspladsen. Pokkers osse….. Hans øjne bliver store bag brilleglassene, og hjertet slår et par ekstra slag. Ovenpå drømmesengen ligger hende den smarte på maven - uden en trevl på kroppen. Hun sover vist? Posten prøver at se den anden vej, men kan mærke, at hans øreflipper bliver røde.

Han overvejer et kort sekund at trække sig tilbage, men pligten siger fremad til postkassen i hjørnet, og med let dirende fingre løftes låget forsigtigt og breve og reklamer puttes ned. Kassen lukkes stille - normalt får låget et fur, så det kan høres, at der er kommet post.
Tilbagetoget sker på tåspidserne. Skønheden sover stadig - ser det ud til? Pokkers som de briller dukker, og vejrtrækningen bliver først langsommere, da han er ude på gaden igen. Cerutten er gået ud.
Rimeligt normal bliver han først henne i nr. 18 hos det ældre par, der venligt byder ham på en øl med bemærkningen: "Du ser noget varm ud i dag post"!

Ja , - sådan kan der også opstå forsinkelser hen ad vejen!

…. oOo ….

"Sidste udkald"

Enhver historie kræver en slutning, og selv om jeg kunne fylde endnu mange sider med "pluk" fra den "Postale tid", må jeg hellere se at få afsluttet dette afsnit.
Jeg var fyldt 59 år i 1989 og havde besluttet mig til at gå på efterløn, så hurtigt jeg havde mulighed for det. Det vil sige, at jeg den 1. August 1990 kunne afslutte mit "Tvangsarbejde.
For at få så meget som muligt ud af efterlønnen traf jeg den 8/12 89 en aftale med postvæsenet gennem postbestyreren Erik Hansen i Allinge om, at jeg det sidste halve år - fra 1/1 - 31/7 skulle fastansættes og overtage distrikt 2, som var blevet ledigt på grund af barselsorlov.
Det betød, at jeg gik over til månedsløn og hvad deraf følger. Jeg betingede mig desuden to dages genopøvning på distriktet, som jeg ikke havde betjent længe. Genopøvningen på D.2 skulle foregå den 27. og 28. December, men det skulle blive anderledes og havde nær endt med en farlig ballade.

Den 27. blev jeg uden varsel sat til at køre pakker ud og den 28. overflyttet til distrikt 1, som var blevet omlagt, og som jeg ikke længe havde kørt på. At aftalen således blev brudt, blev jeg temmelig gal over og truede med at gå hjem. Jeg havde faktisk jakken på, men én af mine gode kollegaer syntes, at det var for galt, og kom op at skændes med postbestyreren. Resultatet blev dog, at jeg surmulende gik i gang på D.1.
Dagen efter fik jeg fri, men den 30. blev jeg atter sat på pakkeruten. Der blev således kun en kort lørdag til indøvning på distrikt 2.

Nå, men jeg kom da i gang med betjeningen af Allingeruten.
Mine ben og ryggen havde det ikke for godt, og der var dage, hvor det var en pinsel at slæbe mig igennem ruten. Heldigvis havde jeg "Guleroden" hængende foran mig. Der var ellers grunde nok til at være lidt træt af det hele. En stor mængde post i forbindelse med min nedsatte hurtighed gjorde, at dagene til tider blev lidt lange.Yderligere havde postledelsen proklameret, at kunderne ville få posten tidligere ud på ruterne. Dette var ikke altid realistisk, og fik en lokalredaktør på Bornholms Tidende til at klage over, at han fik sin post for sent - han boede sidst på ruten. Jeg foreslog, at han fik en box på posthuset, så han selv kunne hente sin post tidligt, men det afslog han.
Jeg fik derefter en skriftlig "Næse" fra postmesteren i Rønne. Jeg nægtede imidlertid at modtage den, da jeg mente, at jeg gjorde, hvad jeg kunne for at opfylde kravene. Jeg hørte heller ikke noget senere og fik i øvrigt senere god kontakt til lokalredaktøren.

Som sagt skulle jeg slutte arbejdet den 3l. juli, men inden da skulle ferie og optjent frihed fra udbringningen af alle de forfærdelig husstandsomdelte tryksager afvikles. Derfor kunne jeg den 26. Maj 1990 aflevere mine nøgler og ellers rydde mit bord på posthuset. Uniformen beholdt jeg og fik gavn af den, når jeg optrådte som "Julepost" ved folkemusiklaugets juletræsfester.

Slut var det med trængslerne, og jeg kunne læne mig tilbage i havestolen uden at tænke på kimende telefoner, ildelugtende reklamer, bidske hunde og andre fortrædeligheder.
Det hænder dog stadig, at jeg i søvne slås med brevene.

I min begejstring over den vundne frihed satte jeg mig til at skrive efterfølgende lille "digt"

…. oOo ….